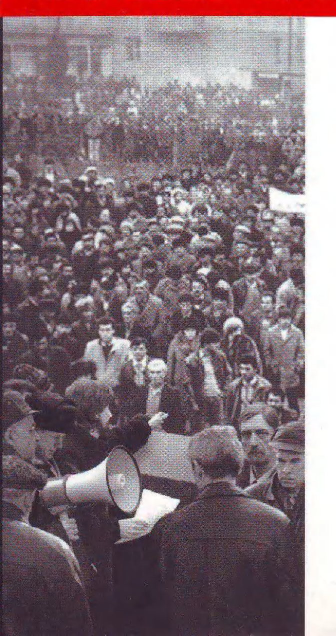

POLIROM

Cred că riscul cel mai mare care pîndește acum țara noastră este ca analfabeții intrați în politică după evenimentele din decembrie să ia pentru totdeauna locul celor de dinainte de ele.

Ileana MĂLĂNCIOIU

Crimă și moralitate

Eseuri
și publicistică

EGO
PUBLICISTICĂ

Colecţia *Ego. Publicistică* este coordonată de George Onofrei.

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4, P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37; P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

MĂLĂNCIOIU, ILEANA

Crimă şi moralitate: eseuri şi publicistică / Ileana Mălăncioiu.- Ed. a 2-a. – Iaşi: Polirom, 2006

ISBN (10) 973-46-0415-5; ISBN (13) 978-973-46-0415-9

821.135.1-92
94(498) "1989/02.10.2006..."
070(498)

Printed in ROMANIA

Ileana MĂLĂNCIOIU

Crimă și moralitate

Eseuri și publicistică

Ediţia a II-a
revăzută
şi adăugită

POLIROM
2006

Ileana Mălăncioiu s-a născut la 23 ianuarie 1940, în comuna Godeni, județul Argeș. Este licențiată în filosofie a Universității din București, promoția 1968. A debutat în 1965, în revista *Luceafărul*. În 1975 și-a luat doctoratul cu o teză despre tragic. Cărți de poezie: *Pasărea tăiată*, Tineretului, 1967; *Către Ieronim*, Albatros, 1970; *Inima reginei*, Eminescu, 1971; *Crini pentru domnișoara mireasă*, Cartea Românească, 1973; *Ardere de tot*, Cartea Românească, 1976; *Peste zona interzisă*, Cartea Românească, 1979; *Sora mea de dincolo*, Cartea Românească, 1980; *Linia vieții*, Cartea Românească, 1982; *Urcarea muntelui*, Albatros, 1985. Antologii: *Poezii*, Cartea Românească, 1973; *Cele mai frumoase poezii*, Albatros, 1980; *Ardere de tot*, Eminescu, 1992 (în seria „Poeți români contemporani"); *Poezii*, Vitruviu, 1996; *Linia vieții*, Polirom, 1999. (Toate antologiile conțin și cîte un grupaj consistent de poeme inedite.) Traduceri: *Peste zona interzisă/A travers la zone interdite* (versiunea franceză de Annie Bentoiu), Eminescu, 1984; *Peste zona interzisă/Across the Forbidden Zone* (versiunea engleză de Dan Duțescu), Eminescu, 1985; *Skärseldsberget* (*Muntele purgatoriu* – versiunea suedeză de Gabriela Melinescu, Dan Shafran și Agneta Pleijel), Hypatia, 1995; *Four Contemporary Romanian Poets* (33 poeme; versiunea engleză de Stavros Deligeorgis), Cartea Românească, 1998; *Jeronims* (versiunea letonă de Leons Briedis), Minerva din Riga, 1998; *Sora mea de dincolo/My sister beyond* (versiunea engleză de Radu Doru Cosmin și JoAnne Growney), Paralela 45, 2003; *After the Raising of Lazarus* (*După învierea lui Lazăr* – versiunea poetei Eiléan Ní Chuilleanáin), Southord Editions, Kork, 2005. Eseuri și publicistică: *Vina tragică (tragicii greci, Shakespeare, Dostoievski, Kafka)*, Cartea Românească, 1978 (reeditată la Polirom, în 2001, în ediție revăzută, cu un grupaj din comentariile apărute după ediția princeps); *Călătorie spre mine însămi*, Cartea Românească, 1987 (reeditată la Polirom, în ediție revăzută, cu 13 titluri inedite, în 2000); *Crimă și moralitate*, Litera, 1993; *Cronica melancoliei*, Editura Enciclopedică, 1998; *A vorbi într-un pustiu*, Polirom, 2002; *Recursul la memorie (Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache)*, Polirom, 2003. Ileana Mălăncioiu a primit de mai multe ori Premiul Uniunii Scriitorilor, atît pentru poezie, cît și pentru volumele de eseuri și publicistică. Pentru întreaga activitate i-au fost decernate Premiul Național „Mihai Eminescu", Marele premiu pentru poezie „Lucian Blaga", Premiul Alia (al *Adevărului literar și artistic*) și Premiul Național pentru Literatură al USR.

Argument pentru ediţia a II-a

Volumul de faţă reia integral textul ediţiei princeps, apărută în anul 1993 la Editura Litera. Ca la orice reeditare, a trebuit să mă întreb dacă unele pagini nu sînt datate şi dacă se cuvine să mai fie publicate. Faptul că lumea e în continuă schimbare, iar răsturnările de situaţii fac ca personajele politice ori culturale vizate la începutul anilor '90 să apară acum în cu totul alt loc pe tabla de şah, ori că anumite *piese albe* ale jocului politic să fi devenit *negre* – şi invers – m-a determinat să-mi asum riscul de a repeta întocmai tot ceea ce am spus altădată. Dar nu mi-a fost uşor. Între altele, şi pentru că unul dintre cei cu care am polemizat ades, aşa cum aş polemiza cu mine însămi, a fost Andrei Pleşu, la vremea respectivă ministru al Culturii. În pofida obiecţiilor pe care i le-am adus de-a lungul anilor, admiraţia mea pentru el din vremea cînd ne propunea o *minima moralia* nu a scăzut. Dimpotrivă, ea a fost cea care m-a determinat să fiu mai atentă la ce a făcut el decît la ce au făcut politrucii de mîna a doua pe care i-a cauţionat. Pentru că eu consider că respectul de sine te obligă să nu polemizezi cu oricine. De ce nu am renunţat totuşi la acele texte prin care l-am contrariat? Pentru că le-am scris – cu totală bună-credinţă – şi le-am publicat. Şi pentru că e bine să nu uităm ce am făcut şi ce am spus fiecare la acea răscruce, la care, fie că ne place sau nu, trebuie să ne întoarcem din cînd în cînd, de vreme ce tot nu am reuşit încă să aflăm cine a tras în noi după 22. Ba, mai mult, pe măsură ce trece timpul, totul se amestecă astfel încît e la fel de greu de aflat şi cine a tras înainte de 22. Pentru că, dacă nu ar exista acel cimitir în care au fost îngropaţi cei ce au

avut curajul nebunesc de a sta în fața armelor îndreptate spre ei și a spune „vom muri, dar vom fi liberi“, am putea să credem că nu s-a întîmplat nimic.

Faptul că, după trei mandate prezidențiale, Ion Iliescu poate primi (în sfîrșit) și un mandat pentru procesul mineriadei în care este chemat în calitate de inculpat nu duce în mod necesar nici la instaurarea Dreptății, nici la începutul unei reforme morale reale. Nu e deloc exclus ca istoria să se repete și să asistăm la o altă farsă judiciară, în care pe capul celui condamnat să se facă pactul cu foștii săi tovarăși de drum și să profite încă o dată *serviciile,* așa cum s-a întîmplat în cazul lui Ceaușescu. Spun asta pentru că întîmplarea a făcut să fiu martor la ceea ce s-a petrecut la televiziune în preziua mineriadei, iar reintrarea în joc a unui personaj politic din vremea aceea, care a stat cîțiva ani în umbră, m-a făcut să mă gîndesc ce rol a jucat el atunci și ce rol ar putea juca de acum încolo.

Întrucît fac parte dintre miile de martori care n-au fost chemați să-și depună mărturia în dosarul mineriadei, o voi depune public, în textul de față. Cred că ea își poate găsi locul în acest „Argument pentru ediția a II-a“ al volumului *Crimă și moralitate*. Întîi, pentru că mineriada a avut loc în perioada la care se referă majoritatea textelor publicate în prima ediție. Apoi, pentru că problemele puse la vremea aceea au revenit în actualitate, așa cum s-a întîmplat și după rotația de cadre prin care fotoliul de la Cotroceni a fost ocupat de Emil Constantinescu.

După cum se știe, la sfîrșitul mandatului său, acesta a recunoscut că l-a învins securitatea. Lucru pe care cred că Traian Băsescu nu l-ar putea face.

Dar să revin la întîmplările din ziua de 14 iunie, la care am fost martor ocular.

Dat fiind că locuiesc pe bulevardul Nicolae Titulescu și că megafoanele instalate în fața Palatului Victoria făceau să aud de acasă vocea răgușită a unui ins care chema populația capitalei să iasă în stradă, ca să apere instituțiile statului,

am plecat într-acolo să văd cine vorbește și să aflu ce s-a întîmplat. Cînd am ajuns, piața era pustie. M-am așezat pe marginea străzii, în partea dinspre șoseaua Kiseleff, unde se mai aflau doar cîțiva tineri. La un moment dat, s-au apropiat de noi un bătrîn și o bătrînă, care, vorba lui Minulescu, *mergeau ținîndu-se de mînă*. Aici se adună oamenii de bine? – au întrebat. Nu, le-am răspuns eu rîzînd, aici sînt golanii, cred că trebuie să treceți în partea cealaltă. Au rîs și ei și s-au așezat lîngă mine. Cîteva minute l-am mai ascultat pe Cazimir Ionescu, care urla într-o porta-voce, continuînd să cheme oamenii în stradă. Apoi am aflat că piața era pustie fiindcă toată lumea care ajunsese acolo înaintea mea plecase la televiziune și m-am îndreptat și eu într-acolo. Cînd am ajuns, porțile erau larg deschise. Pe o tanchetă aflată în curtea instituției, aproape de intrarea în clădire, se urcaseră cîțiva băieți care vorbeau cu soldații și rîdeau. La un moment dat, ușile de la intrare au fost deschise, iar cei aflați în fața lor au pătruns înăuntru, fără să fie opriți de nimeni. Dacă m-aș fi lăsat dusă de val, aș fi putut intra și eu, dar, cum lucrasem trei ani în acea clădire, nu aveam curiozitatea celorlalți de a vedea ce se află în ea. Așa că am rămas în curte, uitîndu-mă la tinerii care urcau scările și străbăteau pasarela ce duce spre studiouri. Nu peste mult timp, au apărut două camioane cu niște inși înarmați cu bîte. Au coborît în grabă, au început să învîrtească bîtele spre noi și ne-au făcut să ne retragem în apropierea gardului dinspre Calea Dorobanților. Aveam sentimentul că aș putea fi strivită de mulțimea ce fugea din fața bătăușilor și, văzînd că oamenii săreau peste gard, am sărit și eu, cu o viteză de care nu mă credeam în stare. Dar nu am plecat acasă, pentru că aș fi vrut să văd ce se mai întîmplă. După cîteva minute s-a auzit cineva țipînd și a fost spart un geam. Nu în partea prin care au urcat tinerii, ci în partea opusă. Apoi l-am ascultat pe Răzvan Theodorescu care intrase pe post și anunța că TVR ar fi atacată de forțe legionare. Am plecat abia după ce s-au stins luminile și a fost întreruptă transmisia. Asta a creat panică în rîndurile populației care nu știa ce s-a întîmplat și credea că televiziunea ar fi fost ocupată.

Despre ce a urmat în ziua de 15 iunie, cînd au fost aduşi ortacii să facă ordine, s-a vorbit foarte mult şi nu am nimic deosebit de adăugat. Singurul lucru la care m-am gîndit uneori a fost că aceştia nu erau conduşi numai de Miron Cozma, ci şi de un oarecare Cămărăşescu, care nu ştiu ce rol a avut, fiindcă numele lui nu a intrat în atenţia justiţiei, iar între timp pare să fi fost uitat şi de a patra putere în stat.

În schimb, Cazimir Ionescu, după o pauză în care a stat retras, a reintrat în viaţa publică şi a devenit purtătorul de cuvînt al CNSAS, care e considerat o instanţă morală de necontestat. Chiar dacă nu e pentru nimeni un secret ce rol a jucat Onişoru, pentru care nu avem nici măcar scuza că ne-ar fi fost impus de PSD.

Dacă ar fi să se prezinte singur, cred că domnul Cazimir Ionescu ar putea apela la frumosul vers al lui Adrian Păunescu: „Eu sînt un om pe nişte scări". Spun asta pentru că nu-l mai văzusem de cînd ne chema, de pe scările Palatului Victoria, să ieşim în stradă, ca să aibă uslaşii după cine alerga, iar cînd a revenit, ca din neant, l-am văzut pe scările CNSAS, alături de fostul disident Mircea Dinescu, care, dat fiind rolul de erou al revoluţiei jucat cu prilejul evenimentelor din decembrie, cred că era firesc să se numere şi printre eroii unei cărţi intitulate *Crimă şi moralitate*. Singura ezitare a fost dacă ar trebui să reiau în ediţia de faţă şi răspunsurile pe care le-am dat la cele două anchete făcute de revista *22* înainte de plecarea lui de la conducerea Uniunii Scriitorilor. Dar, de vreme ce am păstrat tot sumarul ediţiei princeps, cred că trecerea peste momentul acela delicat – ca şi cum nu ar fi existat – ar fi putut să dea naştere unor interpretări care nu ne-ar fi avantajat pe nici unul dintre noi.

Cartea conţine şi unele pagini axate pe problemele românilor din Basarabia, pe care, la începutul anilor '90, lumea bună le ocolea, socotind că nu e cazul să se ocupe şi ea de ele, de vreme ce şi le-a însuşit *România Mare*. În ceea ce mă priveşte, cred că a fost o eroare care ne-a costat. Dacă nu pentru altceva, măcar pentru că a mărit acţiunile „tribunului" şi, după dezamăgirea produsă de Emil Constantinescu, am ajuns să fim nevoiţi să optăm între el şi Ion Iliescu.

Prin asociere cu ceea ce se petrecea la Tiraspol, m-a preocupat și soarta celorlalte naționalități din fostul imperiu sovietic.

Într-un text foarte frumos despre *Hagi Murad*, publicat în 1998, Nicolae Manolescu se întreba dacă nu i-o fi dat cuiva prin cap să scrie despre această capodoperă a lui Tolstoi în vremea războiului din Cecenia. Scrisesem eu. Pentru că, de la prima lectură a cărții, m-a obsedat capul tăiat al eroului ei, purtat din fort în fort, într-un sac murdar, din care era scos și pus în bătaia lunii, ca să fie văzut spre a se ști ce poate păți cine-i trădează pe ruși. Și dacă acest cap tăiat – pe care mîna de maestru a celui ce ni-l înfățișa prin cîteva trăsături de condei mă făcea să-l am aievea în față – ar fi fost privit în tăcere... Dar un soldat rus (care-l cunoscuse pe Hagi Murad atunci cînd trecuse la ei, sperînd că-l vor ajuta să-și recupereze familia capturată de șeful unei grupări rivale, iar apoi îl văzuse cum a luptat cînd a fost vînat pentru că fugea înapoi, spre muntenii lui, care continuau lupta de eliberare începută în urmă cu un secol și jumătate) va sfîrși prin a spune: „A fost totuși un viteaz, dă-l încoa' să-l pup!". Replică de neimaginat în nici un alt loc din lume.

Ediția aceasta are și o „Addenda" care conține patru texte noi (apărute în 2005, în *România literară*) și două interviuri acordate, în 2006, revistelor *Cuvîntul* și *Foaia românească* (din Ungaria).

Fiind scrise mai tîrziu cu 14-15 ani decît cele din ediția princeps, mi-am pus problema dacă adăugarea acestor pagini noi la cele din volumul *Crimă și moralitate* nu e riscantă. Cu atît mai mult cu cît, între timp, am mai publicat trei cărți de eseuri și publicistică.

Deși tonul lor e diferit de al celorlalte, care au fost scrise sub imperiul urgenței, sper ca asta să nu fie în defavoarea cărții, ci să aibă ca efect evitarea monotoniei și să constituie o surpriză plăcută.

Sub aspectul conținutului, cred că nu se pun probleme deosebite. Pentru că întîmplările la care se fac trimiteri în

textele adăugate acum sînt tot din „epoca de aur“ (sau de piatră) ori din primii ani ai tranziției, ca și cele din ediția princeps, iar uneori decurg cu necesitate din ele. Un loc aparte îl ocupă „O delațiune postdecembristă“, care a avut ca punct de plecare afirmațiile făcute de mine într-o convorbire cu Vartan Arachelian, transmisă de TVR după cîteva săptămîni de la mineriadă, lucru probat printr-un document din 22 august 1990, scăpat din greșeală printre cele dinainte de 1989, care se află în arhiva CNSAS și a fost publicat anul trecut în *Cotidianul*.

Această delațiune postdecembristă nu m-a surprins, deoarece, de cînd am văzut casetele cu procesul și execuția Ceaușeștilor, am înțeles că pe capul dictatorului a fost încheiat pactul cu securitatea și că asta va face ca ea să fie în continuare ce-a fost, dar și mai mult decît atît.

La dezgustul cu care am urmărit acele casete, ce aveau să compromită imaginea României, a contribuit în bună măsură și faptul că nu puteam înțelege, în ruptul capului, cum a fost posibil ca un personaj „situat între metafizică și clitoris“, ca Gelu Voican-Voiculescu, să devină brusc atît de activ încît să îndeplinească trei roluri: adică să participe la judecarea și la executarea dictatorului, iar apoi să se ocupe și de înmormîntarea lui „creștinească“. Pentru mine, asta făcea să cadă totul în derizoriu și să sfîrșesc prin a mă întreba: nu cumva a fost vina noastră că ne-am temut mai mult decît trebuia și că s-a putut ajunge unde s-a ajuns?

Constatarea că dictaturile comuniste au căzut în tot Estul, dar nicăieri nu a fost plătit un preț atît de mare ca în România, ne-a determinat să renunțăm pentru o vreme la obiceiul păgubos de a lua totul în glumă și de a face haz de necaz.

Acum, cînd am ajuns din nou să stăm sub semnul derizoriului, iar sloganul „Să trăiți bine!“, cu care au fost cîștigate ultimele alegeri, a devenit o glumă și pentru copii, mă gîndesc fără să vreau că, dacă aș fi murit pentru ce a ieșit, aș fi fost foarte tristă pe lumea cealaltă.

E drept că nici pe lumea asta nu sînt prea veselă, dar mă pot bucura totuşi că mai văd încă soarele şi – chiar dacă uneori sînt deprimată pentru că lucrurile merg din rău în mai rău – mă gîndesc că nu se poate să nu mai existe şi o altă soluţie decît cea de avarie pe care am fost nevoiţi să o adoptăm încă o dată.

Ileana Mălăncioiu

Revoluţia nu a fost un spectacol de iluzionism

Voi începe prin a vă mulţumi pentru că mă aflu la acest colocviu.

Îmi doream foarte mult să ajung odată în ţara lui Don Quijote. Înainte de toate pentru că poezia mi se pare prin sine însăşi o formă de quijotism. Adică o luptă cu morile de vînt; fie că ele ne sînt puse în cale de bunul Dumnezeu, fie de istorie, fie că aparţin destinului individual.

Există momente de răscruce cînd morile de vînt cu care se luptă poetul îi aparţin în aceeaşi măsură atît lui ca individ, cît şi istoriei, ţinînd totodată şi de condiţia umană.

Din punct de vedere existenţial, acestea sînt poate cele mai nefericite momente ale unui individ sau ale unui popor.

Ele sînt însă cele mai fericite pentru destinul unui artist şi al unei culturi. La limită şi pentru destinul unui popor.

Perioada dinainte de revoluţia din decembrie poate fi socotită pentru România o astfel de răscruce.

În faţa ei chiar şi poeţii cei mai îndepărtaţi de sfera politicului n-au mai putut sta de-o parte. Fiindcă acesta

pătrunsese în existența lor de zi cu zi și începuse să fisureze pereții subțiri ai celulei cu care se scrie poezia.

Lupta cu morile de vînt ale totalitarismului ni s-a impus în cele din urmă aproape de la sine. Altfel am fi devenit anacronici.

Această luptă a îmbrăcat în ultimă analiză două forme.

Una axată pe tragic, urmînd direcția sublimă a quijotismului (care la noi și-a găsit întruchiparea cea mai înaltă în Eminescu și în Bacovia) și alta axată pe acel rîsu'-plînsu' al sărmanului cavaler pe care poezia românească tînără l-a preluat de la pururi tînărul Nichita Stănescu.

Undeva la mijlocul acestor direcții – formînd o insulă rară și pură în cultura noastră – s-a situat suprarealismul lui Gellu Naum, care, în izolarea sa impusă deopotrivă de vremuri și de sine, se putea privi ca pe un mort fără să ne facă să ne înduioșăm fără rost.

Dacă Gellu Naum și Nichita luptau cu morile de vînt știind că luptă cu ele și cenzurîndu-și elanurile care i-ar putea scoate din sfera esteticului, rezistența propriu-zisă, care și-a asumat în mod deschis lupta cu totalitarismul atunci cînd nu se întrezărea nici o speranță, nu și-a putut cenzura ridicolul care ține de acest quijotism, nici elanurile omenești care o făceau să coboare pe pămînt din înaltele sfere. Ea a fost în schimb îngrozitor de cenzurată tocmai de cei care nu puteau să creadă în puterea poeziei de a schimba ceva în lume.

Un ciudat instinct de apărare îi făcea pe cenzori să se poarte ca și cum ar fi singurii care mai cred în poezie și să ferească lumea cu spaimă de acest hohot omenesc de plîns.

Nu i-a mai speriat la fel de mult decît forța hohotului omenesc de rîs al comediei, căreia nu i-a fost mai ușor să reziste în totalitarism.

În prima direcție a poeziei rezistenței din ultimele decenii ale dictaturii se încadrează poeți foarte diferiți ca structură: de la Jebeleanu – ale cărui parabole civile au influențat foarte mult toată poezia politică a tinerilor – pînă la Mircea Dinescu. Însuși titlul cărții acestuia din urmă, *Moartea citește ziarul*, reia un vers din *Parabolele civile* în care Marea Lele (lelea Lehamite) citește ultimele știri.

Un loc aparte în poezia rezistenței l-a ocupat Virgil Mazilescu prin volumul său *Guillaume poetul și administratorul* care punea în ecuație poziția poetului în totalitarism și apoi îl lăsa să-și dezvăluie existența sa nu prin cuvinte, ci prin spațiul contaminat care se simțea între ele și dincolo de ele.

Într-un fel, poezia care se autointitulează postmodernistă și care își amintește mai mult sau mai puțin reverențios de Nichita vine de fapt din Virgil Mazilescu la care parcă se teme să facă trimiteri.

Fără îndoială, ea se îndepărtează în cele din urmă de spațiul contaminat în care s-a otrăvit – pînă la moarte – Mazilescu și își găsește resurse să rîdă de tot și de toate, pe urmele lui Caragiale, despre care nimeni n-ar fi crezut că ar putea deveni un precursor pentru poeți.

Rezistența făcută de Ana Blandiana mi se pare cea mai convingătoare în prozele din *Proiecte de trecut*. Există acolo o imagine cutremurătoare în care o insulă formată artificial în mijlocul fluviului (care reprezintă un simbol al socialismului) este descompusă de apele dezlănțuite și rezidită la loc, cu ajutorul oaselor deținuților care au zidit-o, scoase la suprafață de valuri

din groapa comună a insulei. Cel ce supraveghează după potop refacerea insulei artificiale este același supraveghetor al închisorii care a construit-o, diminuat, e drept, în grad, dar mai activ și mai important în fond decît a fost altădată.

Și de la Mircea Dinescu voi reține, înainte de toate, o imagine dintr-un text în proză. E vorba despre interviul „În cazarma lui Ceaușescu“, apărut în revista franceză *Libération*. Imaginea din el ce m-a obsedat multă vreme este aceea în care țara apare ca o cetate la zidurile căreia grănicerii păzesc cu puștile îndreptate spre interior.

Nu bănuiam atunci că în această *cazarmă* armata ar putea primi ordin să tragă în poporul pe care are menirea să-l apere.

Deși am fost poate cea dintîi care a pus semn de egalitate între Ceaușescu și Hitler (într-un text publicat în 1982), nu credeam că s-ar putea ajunge pînă unde s-a ajuns. Poate fiindcă nici măcar Hitler nu a tras în poporul său.

În socialism s-au mai folosit, e drept, armatele, dar nu în interiorul unei țări, ci împotriva altor popoare *frățești*.

Veți zice că uit că înainte de *genocidul* din România a existat experiența cumplită din China. Nu uit, dar pînă și acolo a fost altceva. Nu numai prin proporție, ci prin însuși felul în care a fost *gîndită* și pusă în aplicare *crima*.

Dar nu despre crimă am vrut să vorbesc, ci despre interviul „În cazarma lui Ceaușescu“. În acest interviu, care l-a situat pe Mircea Dinescu în fruntea disidenței românești a ultimului an, exista și o afirmație la care nu am putut să subscriu.

Plecînd de la ideea că, multă vreme, teroarea din România era justificată prin teama de ruși, se afirma că astăzi nu mai putem da vina pe nimeni, ci dimpotrivă, fiindcă sistemul socialist ar avea un Mesia în persoana lui Gorbaciov.

În ceea ce mă privește, nu am crezut niciodată că Gorbaciov ar putea să fie un Mesia nici măcar pentru Uniunea Sovietică, pentru simplul fapt că imperiul și libertatea sînt două lucruri care nu merg împreună. Ideea de libertate duce la aceea de autonomie pe care imperiul o refuză.

Eu nu puteam să cred că salvarea era posibilă în cadrul acestui sistem – pe calea reformelor propuse de Gorbaciov –, dar nu întrezăream încă o altă cale. Drept vorbind, nu o întrezăresc nici acum, cînd, oficial, se declară că pentru noi nu se mai pune problema comunismului.

Revoluția nu a fost un spectacol de iluzionism în care totul s-ar fi putut răsturna printr-o scamatorie.

Nu este nici un film istoric de lung metraj, chiar dacă pe scenă a apărut actorul Caramitru, iar regizorul Sergiu Nicolaescu declară nonșalant că dumnealui s-a simțit la revoluție ca la filmare.

De aceea nu cred că e bine că se fac astfel de afirmații care ne pot pune pe gînduri. Fiindcă nouă ne-ar fi plăcut să nu fi existat nici un fel de regie, și asupra tragediei care s-a petrecut la Timișoara și în Piața Universității din București să nu plutească nici un fel de altă umbră decît aceea a durerii nemărginite că s-a putut trece cu șenilele tancului peste oameni tineri și nevinovați. Sau *vinovați* numai pentru că n-au mai putut îndura.

Cei care au luat puterea în numele revoluţiei ştiu şi ei la fel de bine ca şi noi că orînduirea aceasta care n-a mai putut fi îndurată n-a dispărut şi nu putea să dispară, aşa, peste noapte. La început, s-au ascuns sub valul de entuziasm pe care l-a adus dispariţia lui Ceauşescu. Toată lumea cînta „olé, olé, olé, olé, Ceauşescu nu mai e“ şi părea că începe o nouă epocă. Apoi s-a constatat că, în foarte multe locuri, aceiaşi oameni, aceleaşi metode şi aceeaşi minciună şi suspiciune puneau din nou stăpînire pe tot. Întîi am fost siliţi să ne întrebăm unde or fi teroriştii, pe urmă ne-am uitat plîngînd cît de distrusă a fost Biblioteca Universitară şi cum în sediul Comitetului Central nu s-a tras nici un glonţ, deşi se afla alături. Numai acest sediu al nenorocirii noastre şi biserica Creţulescu au rămas neatinse în toată zona. Aşa încît cei mai glumeţi ziceau: au avut şi bieţii terorişti ceva sfînt, să-i iertăm! Dar nu oricui îi venea să rîdă. Fiindcă unii chiar au stat cu pieptul deschis în faţa gloanţelor pentru ca lumea asta să se schimbe şi erau siliţi să constate că nu s-a schimbat mare lucru. Şi că abia acum, după ce au murit atîţia tineri şi după ce ni s-a spus că la noi comunismul nu mai este posibil, începem să recondiţionăm vechile structuri pe uşa din dos. Noroc că ziariştii disidenţi de la *România liberă* nu s-au îmburghezit după revoluţie şi nu s-au clintit de la datoria lor. Şi noroc cu oraşul martir Timişoara în care lumea s-a purificat prin moarte şi n-a mai acceptat să înceapă de la capăt ce-a fost.

Timişoara a rămas mai departe în avangardă. Ea a înţeles încă o dată înaintea noastră că, de fapt, ceea ce s-a întîmplat în decembrie nu putea transforma acest sistem falimentar peste noapte. Că, prin urmare, continuarea luptei este un lucru nu doar firesc, ci şi obligatoriu.

Cel mai important document de după revoluție îl constituie, fără îndoială, *Proclamația de la Timișoara*, semnată pînă în prezent de peste trei milioane și jumătate de oameni. Prin ea se cere ca membrii vechii nomenclaturi comuniste să nu poată candida în primele trei legislaturi.

Iar cea mai importantă manifestație în sprijinul acestei proclamații o reprezintă așa-numita revoltă a *golanilor* care are loc de două săptămîni în Piața Universității din București.

Cine sînt de fapt cei pe care domnul Ion Iliescu i-a numit golani și pe care domnul Chițac și-a trimis forțele polițienești să-i scoată din piață?

Unii dintre ei fac parte din *Liga studenților*, alții din organizațiile *16-21 decembrie* și *22 decembrie*, alții din *Alianța poporului*.

Spațiul pe care-l ocupă în piață le aparține de drept pentru că, în marea lor majoritate, au stat acolo în fața gloanțelor și a tancurilor. Ca urmare ei au ocupat această piață pe care au definit-o drept zonă liberă de neocomunism și așteaptă un dialog cu autoritățile, care le este refuzat. Într-o conferință de presă, președintele CPUN, domnul Ion Iliescu, afirma nu demult: „să stea acolo pînă n-or mai putea“.

Auzindu-l, am fost silită să mă întreb: Dacă în plină campanie electorală este posibil un astfel de răspuns, ce se va întîmpla după ce va cîștiga alegerile?

Reprezentanților celor patru organizații care participă la manifestația non-stop din Piața Universității li s-au adăugat în mod spontan muncitori, funcționari, artiști. În semn de solidaritate cu ei s-au făcut manifestații în alte orașe ale țării. Sute de intelectuali protestează împotriva faptului că dialogul se amînă la nesfîrșit.

Din platforma pe care au lansat-o manifestanţii reiese clar că nu reprezintă nici un partid şi nici o grupare politică. Ei socotesc însă că lupta împotriva structurilor comuniste constituie o datorie morală pentru fiecare cetăţean cinstit care nu suportă ideea că tinerii care s-au jertfit pentru libertatea noastră ar fi putut să piară în zadar.

M-am întrebat ades de ce le este refuzat totuşi acest dialog cerut de toată lumea şi care se impune de la sine.

Concluzia la care am ajuns este: Pentru că ar fi un dialog al surzilor. Fiindcă nu numai demonstranţii au strigat şi strigă: „jos comunismul!“. Şi domnul Iliescu strigă: „jos comunismul!“. Cît despre domnul Petre Roman ce să mai vorbim. A fost primul care, întrebat ce crede despre comunism, a spus că, pentru Domnia Sa, din 21 decembrie comunismul nu mai există.

Bine, mi-am zis atunci, ca moş Ion Roată, nici pentru mine nu mai există, şi nu din 21 decembrie 1989, ci de prin 1981, cînd am scris primul text în care l-am identificat pe Ceauşescu cu Hitler, şi România socialistă – cu o închisoare.

Dar faptul că nu mai există pentru mine şi pentru domnul Roman poate rezolva lucrurile chiar aşa, de la sine?

Astfel de întrebări şi-au pus toţi intelectualii care au socotit că este de datoria lor să se alăture celor dispuşi să moară decît să accepte reinstaurarea tacită a vechilor structuri şi reforme de tip sovietic după ce tocmai ne-am eliberat.

De ce vă spun toate astea într-un colocviu despre literatură şi democratizare? Pentru că noi, scriitori români, deocamdată, nu facem literatură. Facem ce face toată

lumea: istorie. Altădată ne-am străduit să facem istorie făcînd literatură. Așa o cerea starea de atunci. Cu această convingere am scris în 1984 volumul *Urcarea muntelui* care înfățișa, de fapt, *Golgota* pe care o urca poporul român. Am reușit să înșel vigilența cenzurii și să-l public în 1985 la Editura Albatros, dar, ca urmare, directorul acesteia a fost dat afară, iar eu n-am mai putut să public nici un vers pînă la revoluție. Una dintre poeziile cuprinse în acest volum se numea: „O crimă săvîrșită pe strada principală". Strada la care mă refeream era, evident, *Calea Victoriei*, iar crima era cea care se petrecea zi de zi la Palat și care a culminat în 21 decembrie, cînd s-a trecut cu tancurile peste demonstranți.

Aș fi putut să socotesc faptul că dictatorul a fost executat aproape ca pe o victorie personală, dar, întrucît această victorie a fost plătită cu sîngele unora dintre cei mai buni tineri ai țării, nu m-am putut bucura. Oricît l-am urît pe Ceaușescu și oricît am visat că într-o zi vom fi răzbunați pentru suferințele pe care ne-a făcut să le îndurăm, aș fi preferat să moară de moarte bună decît să curgă sîngele atîtor nevinovați.

Veți spune că atunci nu s-ar fi putut schimba nimic și vă voi răspunde: dar dacă nici așa nu se va schimba nimic?

Desigur, nu îmi veți da dreptate. Măcar pentru că am putut să ajung pînă aici și să vă vorbesc despre toate astea. Și pentru că în Piața Universității s-a putut scrie cu litere imense: *Zonă liberă de neocomunism* și se poate scanda: „olé, olé, olé, olé, Frontul ăsta ce mai e: PCR!" sau „FSN, FSN, du-te în URSS!".

Dar dacă noi strigăm și noi auzim înseamnă că s-a schimbat cu adevărat ceva?

Cam acestea sînt întrebările de la care orice intelectual cinstit nu se poate eschiva. Unii ne-am dat, într-un fel sau altul, răspunsul. Alţii au fost anihilaţi – după metoda perestroika – fiind azvîrliţi în cîte o funcţie importantă şi în parlament. Dar nădejdea nu poate pieri cîtă vreme atîtea mii de tineri şi-ar putea da viaţa ca să nu ne mai întoarcem la ceea ce a fost.

Îmi pare rău că particip la acest colocviu acum – după Revoluţie – şi după ce două săptămîni am stat zilnic cîteva ore printre demonstranţii din Piaţa Universităţii din Bucureşti.

Noi am depăşit faza ideilor propuse de perestroika.

Nu neg că ea ne-a influenţat. Că ne-am uitat la ceea ce se întîmpla peste Prut chiar înainte de Gorbaciov. Paul Goma s-a sprijinit moral pe existenţa lui Soljeniţîn. Îl amintesc în acest context cu convingerea că a fost cel mai de seamă disident al nostru. Dacă tot ce a visat el în '77 s-ar fi împlinit, poate că nu ar fi fost vidul de acum şi lucrurile ar fi arătat altfel.

Şi Braşovul a avut un model în revoltele care izbucniseră nu demult în URSS.

Dar Timişoara n-a mai avut nici un model, iar noi nu ne mai putem gîndi acum la perestroika. Ne gîndim la *Proclamaţia de la Timişoara* şi la faptul că, dacă au semnat-o milioane de oameni, poate că democraţia are totuşi o şansă în România.

Fireşte, mai trebuie luptat pentru ea.

Dar noi va trebui să facem un efort să ne mai întoarcem şi la masa de scris. Altfel se ajunge din nou la ceea ce s-a întîmplat după cealaltă *eliberare*, cînd atîţia oameni de talent şi-au trădat menirea pentru a contribui la instaurarea aşa-zisei democraţii populare. Deşi acum

avem în vedere un alt fel de democrație, eu cred că ne poate pîndi același pericol. Și că, prin urmare, prima datorie a poeților rămîne aceea de a-și apăra poezia. Fiindcă dacă nu o apără ei, nu o apără nimeni, iar lumea poate să piară nu numai din lipsă de pîine și de libertate, ci și din lipsă de frumusețe.

Desigur, s-ar putea ca lupta pentru redobîndirea sensului pierdut pe care o vom închina poeziei așa cum închina Don Quijote faptele sale vitejești domniței Dulcineea del Toboso să fie iar o luptă cu morile de vînt. Va trebui să nu disperăm și să ne gîndim că poetul, prin chiar esența lui, este sortit să parcurgă pînă la capăt drumul *sărmanului cavaler*.

Text prezentat la colocviul „Perestroika
și literatura din țările Europei de Est",
Madrid, 8 mai 1990

La trezirea din coşmar

De aproximativ două luni de zile cele mai lucide conştiinţe ale ţării au atras atenţia asupra faptului că nu se poate vorbi despre democraţie şi despre fericire cîtă vreme cîteva zeci de tineri fac greva foamei în mijlocul Bucureştiului. Cei care ar fi trebuit să ia act de aceste avertismente le-au minimalizat fie făcînd abstracţie de existenţa lor, fie tunînd şi fulgerînd împotriva celor care nu s-au arătat prea entuziaşti în legătură cu democraţia „originală" care ne este impusă. Faptul nu ne miră, sîntem obişnuiţi ca în momentele de răscruce intelectualii care au ceva de spus să fie atacaţi cu înverşunare. Din păcate însă, acest lucru nu se răsfrînge numai asupra lor, ci şi asupra bunului mers al ţării. Spun asta nu pentru că i-aş situa pe intelectuali mai presus de popor, ci dimpotrivă. Pentru mine poporul înseamnă atît ţăranii care ascultă cu bună-credinţă ce li se spune şi cele zece mii de mineri care au mărşăluit pe străzile capitalei să facă ordine în locul poliţiei, cît şi poliţia şi securitatea – de a cărei existenţă, oricît aş vrea, nu pot face abstracţie –, dar şi intelectualii pe care este o mare eroare să îi privim ca pe ceva din afară. Poporul nu înseamnă deci aşa-zişii oameni de bine care ar sfîşia-o pe Doina Cornea, ci şi Doina Cornea care încă se încăpăţînează să creadă că revoluţia din decembrie a existat cu adevărat şi că democraţia ar mai putea să aibă o şansă în

țara asta. Din diversiunile prin care intelectualii sînt puși în opoziție cu poporul cîștigă doar cei care vor să dezbine pentru a putea domina și, în ultimă instanță, nici măcar aceștia, dacă lumea dominată de ei începe să fie asemenea unui coșmar.

Și totuși există oameni care vor puterea cu orice preț și care acceptă să domnească și peste un coșmar, iar la nevoie chiar îl provoacă în mod intenționat. Dacă nu ar fi așa, nu am fi asistat la vînătoarea de oameni ce trimitea la epoca de piatră care a avut loc în zilele de 14 și 15 iunie în București.

Știu că așa-zișii oameni de bine consideră că era firesc să se-ntîmple ce s-a-ntîmplat, după ce au ars mașinile poliției și sediul acesteia, dar nimic nu poate justifica violența ridicată la rang de lege și fărădelegile produse sub înaltul patronaj al celor care au vrut să facă ordine cu bîta și cu cozile de topor.

Întrebarea care se impune este: cum a fost posibil să se ajungă pînă aici? De ce de două luni de zile autoritățile n-au găsit o cale de dialog cu cei aflați în greva foamei și cu demonstranții care, în ultimă instanță, doreau să știe: *Cine a tras în noi?*

Poate că totuși cineva dintre cei chemați să răspundă la această întrebare peste care nu se poate trece ar fi găsit un răspuns în măsură să calmeze spiritele.

Oricum, gîndul că în Piața Universității a curs din nou sînge nu este de natură să așeze lucrurile pe făgașul lor.

Încep cu acest lucru, pentru că el este primul în ordine cronologică.

Mașinile și sediul poliției au luat foc după aceea.

Este regretabil faptul că s-a ajuns la ce s-a ajuns și că focul izbucnit a produs și panică, distrugînd documente care speram că vor face lumină. Întrucît întrebarea capitală a manifestației tineretului participant nemijlocit la revoluție persistă și după aceste fapte condamnabile, se impune morala: nu era mai bine ca guvernul provizoriu să și-l sacrifice pe domnul Chițac înainte de a lua foc mașinile lui și dosarele noastre? Deoarece acest spectacol înfricoșător o fi rezolvat el, temporar, ceva ce nu pot eu înțelege, dar a și distrus definitiv ceva. Spun asta gîndindu-mă la vînătoarea de oameni care a avut loc în zilele de 14 și 15 iunie pe arterele principale ale capitalei. Ea s-a produs cu consimțămîntul unor „oameni de bine“ care au răspuns la apelul președintelui „legitim“, dar asta nu a împiedicat lumea întreagă să constate că așa ceva nu s-a întîmplat nici sub dictatura „odiosului“ și a „sinistrei“. Și nici aceia care l-am urît cel mai mult pe dictatorul înlăturat în decembrie nu am fi găsit argumente cu care să reducem la tăcere vocile care spun că ne-am întors la epoca de piatră.

După ce au fost devastate școli, facultăți, redacții și sedii ale partidelor istorice, redactorii televiziunii ne spun cu seninătate că nu manifestanții ar fi fost forțele extremiste care au organizat așa-zisul complot legionar.

Eram convinsă de asta și dacă nu ne-ați fi spus-o dumneavoastră, domnilor redactori ai televiziunii, dar mă bucur că totuși ați încercat să înlăturați măcar în acest al doisprezecelea ceas acuzația publică adusă tinerilor care a stat cu pieptul în fața gloanțelor în decembrie.

Va trebui să vă întrebați totuși dacă nu ați făcut cumva prea tîrziu acest lucru și dacă este o simplă

întîmplare faptul că nu ați fost lăsați să-i filmați pe cei molestați.

Cronologia nu este totul, dar nu se poate face istorie fără cronologie și dacă ați evitat să prezentați pe post scenele în care au fost bătuți în mod nedrept și barbar cred că era firesc să vă așteptați la această reacție. Nu vă avantajează faptul că ați difuzat imaginile cu oprirea dumneavoastră la poarta spitalului. Dacă nu ați făcut-o ca penitență, cred că era mai bine să păstrați un moment de tăcere.

Nu este de ajuns să ne anunțați după trei zile – de la acest post guvernamental – că tot ceea ce s-a petrecut în zilele de 14 și 15 e regretabil, cînd de la acest post s-au făcut apeluri să vină – încă odată – minerii să apere guvernul de forțele legionare. Știți bine că tot ce s-a întîmplat după aceea nu se poate șterge prin zîmbetul profesional al unei crainice sau prin regretul unui reprezentant de seamă al instituției care și-a schimbat unghiul de vedere în urma coșmarului pe care inițial l-a luat drept altceva.

Nu știu din ce renaște mereu ideea complotului, dar am început să am sentimentul că dintr-o culpabilitate pe care o spovedanie cinstită ar servi-o mai mult decît orice.

Știu însă că tot ce s-a-ntîmplat în 14 și 15 iunie nu e doar de regretat, ci și de condamnat. Și nu numai în inimile noastre sau în cîteva fraze acuzatoare, ci și la tribunal. Fiindcă dacă nu-i judecăm și pe cei vinovați că s-au vînat oameni pe stradă, s-au arestat în mod nejustificat sute de tineri și s-au distrus laboratoare făcute în zeci de ani, în numele cărei morale îi putem judeca pe cei care au participat la represiunile din decembrie?

Desigur, condamnarea celor vinovați nu ne va scuti nici acum de un cumplit sentiment de oroare și de vinovăție. Pentru că în aceste zile s-a murdărit încă odată tot ce spălaseră cu sîngele lor morții tineri de-atunci.

În ceea ce mă privește nu-mi voi putea ierta niciodată faptul că am văzut cum erau vînați oamenii în amiaza mare și nu am ripostat așa cum ar fi trebuit, convinsă că nu voi reuși să fac altceva decît să fiu călcată și eu în picioare.

Am îndrăznit totuși să spun cîteva cuvinte în vreme ce era hăituit un tînăr. Am întrebat ce a făcut și am înțeles că era bătut și tîrît la poliție pentru că un străin îl întrebase ceva și el răspunsese în limba engleză. Dar ce a spus, am întrebat-o pe „femeia de bine", isterizată de plăcerea acestei vînători, care chema echipa de făcut ordine să-l ridice. Întîi s-a uitat revoltată la mine că îndrăznesc să vorbesc și apoi a urlat: „dacă e cinstit, de ce n-a vorbit românește?!", după care a adăugat: „vezi să nu te duci și tu după el". M-am îndepărtat îngrozită fiindcă oricum nu mai era nimic de făcut. Fusese izbit cu bîtele și cu cozile de topor și urcat într-un camion pentru simplul fapt că spusese cîteva cuvinte în limba engleză și că îl arătase cu degetul femeia „de bine" și că în ziua aceea toți se temeau de toți și nimeni n-a reușit să-l scoată din mîinile celor ce-l hăituiau.

Acum se recunoaște dezastrul care s-a produs prin inițiativa de a face ordine fără organe de ordine care să acționeze într-un cadru legal. Justificarea oficială a acestei barbarii continuă să fie un așa-zis complot legionar la care ar fi participat drogați și proxeneți.

Privind către focul care își împlinea misiunea sa la ultimul etaj al Ministerului de Interne am început

să mă luminez. Nu, domnule președinte „legitim“ și domnilor miniștri provizorii, nu pot să cred că dumneavoastră chiar ați crezut că sînt vinovați copiii pe care ați acceptat să-i molesteze minerii pentru că au luat foc documentele de la ultimul cat. Nu cred că ar putea fi făcuți răspunzători de transformarea lor în cenușă nici măcar bișnițarii și proxeneții pe care eu nu îi detest mai puțin decît dumneavoastră.

La întrebarea cine e totuși vinovat prefer să nu răspund. Știți dumneavoastră cine.

Televiziunea ne anunță că mulți dintre acei care au aruncat acum sticle incendiare ar fi fost declasații care au spart nu demult geamurile palatului din Piața Victoriei. Bine, îmi spune logica elementară, dacă sînt tot aceia, cine și de ce le-a dat drumul?! Și dacă a existat o rațiune pentru care li s-a dat drumul, de unde știu eu că nu vor scăpa încă o dată ca să fie filmați și la următorul *complot legionar*. Eu constat doar că au devenit un fel de actori care, cum se filmează un complot, cum apar și ei cu teancul de sute și de dolari în mînă.

În această privință minerii *care ne-au salvat de la pieire* și care n-au fost filmați în vreme ce-și desfășurau acțiunile *salvatoare* ar putea să-i invidieze. Și ar putea să fie revoltați fiindcă nu există nici o scuză. Venirea lor nu a luat prin surprindere Televiziunea Română așa cum ar fi trebuit să o ia complotul legionar care a fost filmat.

Nu trebuie să fim totuși nedrepți: a treia zi după scripturi, televiziunea ne-a arătat și cîte ceva din ce au făcut minerii. Faptele acestora au fost deplînse și de cei doi miniștri în al căror patrimoniu intrau distrugerile incalculabile produse cu această ocazie.

Nădăjduim că noile pagube nu vor fi suportate tot din bugetul în suferință al țării, ci din veniturile personale ale celor care se fac vinovați de producerea lor.

Ne punem din nou speranța în organele de ordine legale a căror activitate credem că se va îmbunătăți odată cu venirea noului ministru, chiar dacă Domnia Sa își începe activitatea în condiții grele, într-un sediu acoperit de funingine și de cenușă. În ciuda dezastrului prin care a trecut acest minister, el a dobîndit totuși un ascendent în fața cetățenilor țării. Salariații săi nu și-au pătat în aceste zile uniformele lor cele noi. Au stat și s-au uitat cum dădeau minerii cu bîtele și cu cozile de topor pe spinările celor aduși „din greșeală“ la poliție. Parcă erau niște bieți civili ca și noi. Și parcă totuși ceva îi apăsa – ca și pe noi. Și asta m-a făcut să mă-ntreb: ce-ar fi să nu fie îngrijorați chiar degeaba? Să se facă o nouă rotație de cadre și să fie trimiși în locul minerilor care sînt chemați pentru a treia oară să apere ei guvernul în locul celor de la poliție.

O, Doamne, cîte întrebări absurde nu poți să-ți pui ca să ieși și de data aceasta la suprafață ca de obicei, cu umor, să nu mori de tristețe și de rușine că ai văzut și ai tăcut ca ultimul laș.

Singura ta salvare este că, oricum, tot nu te poți apăra în cele din urmă. Vei fi, fără îndoială, atacat încă o dată că ai întors spatele clasei muncitoare. Și asta fiindcă te încumeți să spui: e mult mai grav decît ar putea să vi se pară, *stimați concetățeni* care cîntați, așa, în virtutea obișnuinței: „Iliescu, te votăm cu toții!“. Pentru că borfașii care ne-au fost arătați aruncînd cu sticle incendiare (admițînd că erau chiar borfași autentici) au acționat cu spaima că ar putea plăti cu viața

ce au făcut, pe cînd cei zece mii de mineri și oameni „de bine" care i-au condus dintr-un sediu vizat în altul au distrus și au căsăpit tot ce le-a stat în cale vreme de două zile fără să se teamă de nimeni și de nimic.

Ar fi fost bine să se teamă măcar de Dumnezeu și pentru prima dată de la revoluție încoace am sperat să apară o înaltă față bisericească și să-și justifice misiunea oprind această vînătoare barbară. Dar și acum, ca și atunci cînd se dărîmau biserici, nici un cap al Bisericii n-a îngenuncheat în fața forțelor dezlănțuite și nu s-a rugat. Deși minerii nu lucrau pentru bandele legionare, ci pentru președintele „legitim" al țării care le e credincios și care, împreună cu toți credincioșii din jurul său, își face cruce de cîte ori are ocazia. L-am ascultat mulțumindu-le ortacilor care plecau către casă, în văzul nostru al tuturor, pentru ce au făcut spre liniștea țării și mi-am zis: orice s-ar spune, nu intelectualii sînt cei care i-au jignit pe mineri, ci aceia care i-au luat de la munca lor grea pentru care se bucurau de respectul nostru al tuturor și i-au pus să umble cu bîte și cu cozi de topor ca să atace femei și copii și să distrugă laboratoarele facultăților și sediile partidelor și ale redacțiilor. Nimeni (nici măcar „odiosul" și „sinistra") nu a îndrăznit să coboare această clasă care a fost cîndva în avangarda societății românești pînă acolo unde a fost coborîtă în aceste zile de groază. N-o spun cu patimă, ci cu tristețe, avînd în vedere memoria tatălui meu care a fost alungat de comunism de pe pămîntul lui și a lucrat zece ani într-o mină. Și nu-i condamn în primul rînd pe mineri pentru ce s-a-ntîmplat, ci pe acei care au regizat acest coșmar menit să ne înjosească pe toți.

Cei care au destabilizat țara alarmînd oamenii de bună-credință că ar veni legionarii vor trebui să aducă

dovezi că nu i-au pus pe ortaci și pe uslași să iasă cu bîtele pe străzile capitalei numai ca să ne dezbine și să poată domni.

Fiindcă printre inscripțiile de la Universitate (unde a curs din nou sînge și unde s-au distrus laboratoarele cu aceeași ură cu care s-a distrus în decembrie Biblioteca Centrală Universitară) răzbate și mai acut întrebarea: „cine a tras în noi?". Și această întrebare – orice s-ar spune – nu se poate dovedi că este legionară, ci dimpotrivă.

Text apărut în 22,
numărul 23, din 1990

Ce au făcut atunci intelectualii?

De la ministrul Culturii, care este, fără îndoială, unul dintre cei mai de seamă eseiști contemporani, pînă la ultimul năimit care își cîștigă pîinea cu condeiul, toată lumea nu mai contenește să pună întrebarea: „ce au făcut atunci intelectualii?!". Se înțelege, atunci înseamnă înainte de 22 decembrie (oricît s-ar repeta istoria, nu și după aceea); se înțelege, de asemenea, că dacă unii intelectuali au făcut doar cultură, se consideră că ei nu au făcut nimic.

Cînd cel care poate să pună o astfel de întrebare se întîmplă să fie bunul meu prieten dinainte de revoluție, domnul Andrei Pleșu (care știe că pînă și publicarea unui număr de revistă în care nu respectai ce ți se impune putea fi scump plătită), sînt silită să-i pun întrebarea: bine, dar dacă mai nou cultura nu mai înseamnă nici măcar atîta cît însemna înainte, atunci de ce ne mai trebuie Ministerul Culturii?!

Exagerez, desigur, cu bună-știință, făcîndu-mă că uit că Andrei Pleșu nu pune întrebarea de mai sus nici ca om de cultură, nici ca ministru al Culturii, ci ca fost disident.

În acest caz, i s-ar putea răspunde: aveți dreptate, domnule Andrei Pleșu, să vă întrebați ce au făcut, atunci, intelectualii. Pentru că, într-adevăr, la noi nu a existat un Havel și nu trebuie să uităm asta. De

aici vidul de putere despre care vorbește toată lumea, începînd cu președintele țării. De aici noua putere ieșită din vid (sau din vechea nomenclatură, care, la urma urmei, tot vid a fost). Dar dacă intelectualii au greșit odată și au acceptat vidul puterii, după tot ce s-a întîmplat, ar fi bine să-l accepte încă o dată? Sau să facă încă o dată abstracție de existența lui?

În caz că da, întrebarea de la care am plecat ar cădea de la sine. În caz contrar, ea ar rămîne valabilă nu numai pentru noi ceilalți, ci și pentru domnul ministru al Culturii întrucît este, fără îndoială, un intelectual demn de luat în considerație și, întrucît, ca noi toți, nici Domnia Sa nu este un Havel (și nici ministru al Culturii pe lîngă un Havel).

De ce cred eu că nu e bine să tot punem această întrebare? Între altele, fiindcă nu se sfiesc să o pună cu osîrdie nici cei care au profitat de vidul de putere și au trecut din vechea nomenclatură în cea nouă, nici cei care pînă mai ieri se autointitulau „adevărații comuniști“ și își judecau confrații în fața „odiosului“ și a „sinistrei“, nici cei care scriau ode cînd pentru dînsul, cînd pentru dînsa.

Sigur, obiecțiilor mele li se pot aduce contraobiecții. La urma urmei și un criminal poate să spună adevărul. Cu privire la orice și la oricine, deci și la oamenii de cultură.

Dar, înainte de a pune întrebarea „ce au făcut, atunci, intelectualii?“ să ne gîndim că în țara asta, în cei mai cumpliți ani pe care ne-a fost dat să-i trăim, au existat și oameni care au făcut cu îndărătnicie – și chiar cu eroism – cultură, și că, poate, acesta nu a fost cel mai rău dintre rele. Fiindcă oricît ar putea să pară că lucrurile ar sta altfel, în cele din urmă, atunci cînd

cultură nu este, nimic nu este, iar un ministru al Culturii care se respectă, orice s-ar întîmpla, nu trebuie să uite acest lucru.

În fine, înainte de a pune această întrebare, să ne mai gîndim că există și intelectuali dintre cei mai demni de acest nume, care, deși n-au făcut doar cultură, sînt cu desăvîrșire uitați cînd e vorba despre disidență. Cînd spun asta îl am în vedere, între alții, pe A.E. Baconsky. E adevărat, el nu i-a scris scrisori nici președintelui scriitorilor, nici tovarășului Croitoru; el l-a înfruntat pe monstru în față, direct și pe neocolite, cu cea mai impecabilă ținută cu care o putea face un intelectual. Dar nu pentru acea înfruntare directă mă gîndesc la A.E. Baconsky. Mă gîndesc la el pentru că am citit recent *Biserica Neagră* și, în acest fantastic roman al totalitarismului, a prevăzut – pînă la amănunte – și ceea ce trăim noi acum. Lucru care mă face să spun: *Și, totuși... Arta!* (Fără electrolize, fără crize,/ fără Parthenonuri de cunoștințe stupide,/ fără scînteietoare parbrize,/ fără piramide colosale de ridicat/ în patru mii de ani,/ fără guzgani,/ fără prăpădiți și fără poze/ Arta,/ în mîna pală cu trei roze..., cum ar spune un alt intelectual pe care puțini ar avea calitatea morală să îl întrebe ce a făcut atunci). Nedreapta întrebare de mai sus m-a obsedat avînd în vedere și faptul că foștii demnitari care au semnat o scrisoare după ce au fost detronați au fost readuși la demnitățile lor, în vreme ce chinul unor autori de a spune adevărul sau de a face pur și simplu cultură în sărăcie și în singurătate o viață întreagă este încă o dată minimalizat. Dacă nu de la politicieni, de la un critic de artă și un eseist cum este ministrul Culturii ne-am fi așteptat ca măcar așa, de amorul artei, să nu facă abstracție nici de demnitatea celor care au scris

Moromeții, *Biserica Neagră* sau *Parabole civile*. Și, de ce nu, oricît de neimplicata *Cele șase maladii ale spiritului*. Această carte unică ne-ar putea justifica, în timp, ceva mai mult decît cei șase demnitari reveniți în actualitate printr-o scrisoare în care scriau negru pe alb că ei nu pentru asta (adică pentru ce făcea ea și cînd nu mai erau ei demnitari) au înființat securitatea.

Scriu toate astea convinsă că risc să mai pierd un prieten și să mă mai înjure încă o dată toate publicațiile FSN-ului și toți curajoșii autori de anonime care au devenit mai agresivi ca niciodată. Fiindcă eu știu că dacă se repetă istoria cu denigrarea intelectualilor și cu punerea la index a unor autori de valoare, și dacă singurul principiu care funcționează este „plecați voi ca să venim noi“, înseamnă că toată tragedia prin care a trecut această țară a fost în zadar. Faptul că totul se face în numele așa-zisei adevărate democrații nu schimbă datele problemei. Nici liderii de acum patruzeci și cinci de ani nu credeau despre ei că nu ar reprezenta adevărata democrație, iar unii dintre aceștia sînt tot la datorie. Deși, după atîta amar de vreme ar fi trebuit să fie și ei, *care va să zică... la pensii*.

Text apărut în 22,
numărul 34, din 1990

Încă un zîmbet pentru liniştea dumneavoastră

S-a vorbit mult despre zîmbetul preşedintelui Iliescu; s-a scris despre el în ţară şi peste hotare; a fost desenat pe ziduri şi pe ferestre; a fost decolorat de soare şi descompus de apele ploilor; în fine, a fost recompus la calculator şi imprimat în revistele studenţeşti şi, din ele, în atmosfera din jur. Am sfîrşit prin a nu mai vedea omul de dedesubtul lui, prin a vedea doar acest zîmbet care pluteşte peste tot şi peste toate, încercînd zadarnic să facă lumea să pară ceva mai veselă decît este.

Dacă în aprecierea zîmbetului deschis al domnului Iliescu există un consens şi despre el pot să scrie cu acelaşi patos atît unii dintre cei mai renumiţi disidenţi de altădată, cît şi unii dintre cei mai convinşi adepţi ai predecesorului său, zîmbetul la fel de senin al domnului Petre Roman, nu ştiu de ce trece aproape neobservat, iar eu cred că i se face astfel o mare nedreptate. Fiindcă şi Domnia Sa zîmbeşte la fel de nevinovat ca şi preşedintele nostru „legitim", deşi poate că o face un pic mai mult pentru străinătate decît pentru ţară. Spun asta după ce tocmai l-am văzut vorbind pentru Televiziunea Italiană şi pentru restul lumii, care, după cîte am înţeles, urma să se bucure de zîmbetul său prin intermediul acesteia.

De ce din tot interviul nu mă pot opri la altceva decît la acest lucru (care ar putea să vi se pară neserios)? Pentru că m-a frapat faptul că domnul prim-ministru putea să zîmbească şi atunci cînd vorbea despre ce s-a-ntîmplat în zilele de 14 şi 15 iunie şi cînd spunea că studenţii nu au fost implicaţi în ce s-a-ntîmplat în 13. (Nu ştiu dacă dimineaţa sau seara, zîmbetul mi s-ar fi părut la fel de nepotrivit pentru ambele situaţii, iar Domnia Sa nu preciza ora.) Zîmbea şi cînd trebuia să spună cum se explică în aceste condiţii devastarea Universităţii şi vînătoarea de oameni din zona ei. Şi cînd trebuia să motiveze de ce au venit minerii. Şi cînd i se cerea să dezvăluie misterul care pluteşte asupra relaţiilor sale cu preşedintele ţării. Şi cînd era întrebat cum vede în viitor raporturile României cu Comunitatea Europeană. Zîmbea chiar şi cînd interlocutorul său aştepta răspunsul prozaic la întrebarea cum stăm totuşi cu pîinea noastră cea de toate zilele. Cel mai convingător zîmbea însă atunci cînd vorbea despre viitor.

Eu cred că dacă ar fi avut puţin timp să se analizeze singur, parafrazîndu-l pe poet, ar fi putut spune: Eu nu mai sînt, e-un zîmbet tot ce sînt!

Nu l-am invidiat pentru situaţia în care se afla, deşi, fără să vreau, am fost silită să mă gîndesc: Doamne, oare noi cînd vom mai putea să zîmbim cu atîta seninătate după tot ce-am trăit în acele zile?

P.S.: N-aş vrea să-l nedreptăţesc totuşi lăsînd să se înţeleagă că ar fi zîmbit şi atunci cînd trebuia să vorbească despre elevii arestaţi ilegal. Fiindcă despre ei nu a fost întrebat. Şi mie mi se pare îngrozitor de trist că elevii stau încă la închisoare şi că aproape

nimeni nu se mai gîndește la ei. Atît de trist încît cred că nu se poate să fie adevărat. Sau că tăcerea lăsată în jurul lor trebuie să aibă un motiv pe care eu nu-l cunosc. De aceea sfîrșesc prin a vă întreba: să fi fost ei, oare, cei care au organizat lovitura de stat legionară de la care ne-au salvat oamenii de bine ai domnului Cămărășescu?!

Text apărut în *România liberă*,
numărul 4, din septembrie 1990

Preţul înmormîntării

De cînd a-nceput aşa-zisa liberalizare a preţurilor, mă obsedează, în mod special, o categorie de oameni: ţăranii în vîrstă care nu mai au pe nimeni. Fiindcă, după ce li s-a luat cu forţa tot ce au avut şi au fost siliţi să muncească pămîntul lor pentru alţii, li s-a dat o pensie care, de cele mai multe ori, nu depăşeşte suma de 100 de lei.

Din această sută de lei, cu care oricum nu puteau să facă nimic şi din banii scoşi de pe stratul de pătrunjel pus în curte, în locul caldarîmului (fiindcă alt pămînt nu prea mai aveau) în decurs de vreo 10-15 ani reuşiseră să-şi adune fiecare cîte o sumă (cam cît pensia pe o lună a unui criminal ca Al. Drăghici) cu care să poată fi înmormîntaţi creştineşte. Aceia dintre ei care nu s-au grăbit şi n-au apucat să-şi facă sicriul şi să-şi cumpere – cînd încă se mai găseau – prosoapele şi basmalele necesare vor constata că suma lor de aproximativ 10.000 de lei, cît au reuşit să adune renunţînd la absolut tot ce le-ar fi trebuit, nu mai reprezintă nimic.

Ce vor face aceşti bieţi bătrîni care nu mai pot să muncească şi care, din banii lor adunaţi cu greu pentru un sicriu întreg nu-şi mai pot cumpăra decît un sfert din el? Vor fi siliţi să renunţe (tocmai acum cînd religia e *atît* de liberă!) şi la înmormîntarea creştinească la care n-au renunţat de-a lungul a 45 de ani de prigoană?

Voi fi, fără îndoială, acuzată de oamenii „de bine“ că mă opun progresului; că nu înțeleg că guvernul nostru *democrat* face eforturi să salveze, ***în felul său original,*** corabia care e gata să se scufunde.

Întrebarea care s-ar impune este: cum a ajuns corabia să se scufunde, atît de repede, mai adînc decît altădată? Dar, ca să evităm o nouă învinuire trebuie să trecem peste această întrebare. Să revenim la liberalizare. Sigur, aceasta era necesară și am subscris cu toții la ea; numai că, așa cum începe de-acum să recunoască toată lumea, ceea ce se impune sub acest nume nu este de fapt o liberalizare, ci o triplare a prețurilor stabilite arbitrar de stat pentru a ieși din impas pe seama cetățenilor. Așa cum a fost aplicată la noi, această măsură lovește în omul de rînd care trebuie să hrănească și să îmbrace, dintr-un salariu cu care îi e imposibil să facă față, cei patru copii pe care a fost obligat să-i aducă pe lume. Măsura e nu numai inechitabilă, ci de-a dreptul revoltătoare, fiindcă ea lasă intactă pensia de 8.000-9.000 de lei a celor din fosta nomenclatură (și acumulările făcute din ea care pot fi investite în vederea unor noi cîștiguri) și izbește, în mod dureros, în suma de înmormîntare a țăranului cu pensie de la CAP, căruia i se ia încă o dată tot ceea ce a reușit să adune de-a lungul unor ani de trudă și de renunțări sub limita omenescului.

Veți spune că nu ne putem împiedica în astfel de amănunte cînd este vorba despre viitorul țării și voi răspunde că nu sînt amănunte nesemnificative.

Această înmormîntare creștinească (al cărei preț a fost scump plătit în cei 45 de ani și care, în noile condiții, nu mai poate să fie plătit nicicum de către cei care cred cu adevărat) nu trebuie privită nici ca

un lux, nici ca un lucru fără importanță. Fiindcă ea reprezintă forma cea mai puternică de rezistență care a existat la noi. Rezistența în interiorul religiei (și implicit al moralei creștine) a unui întreg popor forțat decenii întregi de împrejurări să se predea.

Desigur, e logic ca, odată cu înmormîntarea întregii culturi, impusă de *liberalizare*, să se renunțe și la ceremoniile funerare, care sînt parte integrantă a acesteia.

Dar, să nu uităm că această dublă renunțare echivalează cu o întoarcere la barbarie și că prețul său este infinit mai mare decît s-ar putea crede; că, prin urmare, este absolută nevoie de o soluție mai echitabilă, ca să nu pierdem *în libertate* și ceea ce am reușit să menținem, cu atîtea renunțări și eforturi, într-un regim de teroare. Iar dacă totuși nu se va găsi nici o soluție pentru a ne descurca fiecare, nu-mi mai rămîne decît să sper că ne va înmormînta creștinește pe toți guvernul domnului Petre Roman.

Text apărut în 22,
numărul 47, din 1990

Ziua cea mai lungă a României

Ziua de 22 decembrie a fost, poate, ziua cea mai lungă a României.

Între zorile ei însîngerate, amiaza plină de speranță, în care toată lumea cînta senină „olé, olé, olé, olé, Ceaușescu nu mai e“... și noaptea neagră a luptei pentru putere (cînd genocidul a continuat) roata istoriei a avut vreme să se învîrtească, fără să ne dăm seama, cu 360 de grade.

Venirea la conducerea țării a tovarășului Iliescu, în numele acestei revoluții, pe mine m-ar fi putut face să spun, încă din prima zi: comunismul a murit, trăiască comunismul! Numai că lumea nu era pregătită pentru a primi acest adevăr. Măcar fiindcă plătise prea scump iluzia că tot ce a fost s-ar fi terminat.

Așa stînd lucrurile, la ieșirea din coșmarul acelor zile ar fi putut fi manipulați cu ușurință nu numai cei care erau bucuroși că au scăpat, ca prin minune, de teroriști, ci și morții.

După un an de la schimbarea puterii, cînd toată țara începe să înțeleagă ce s-a-ntîmplat atunci și cînd se scandează din nou în piețele revoluției „să fie judecat pentru sîngele vărsat“, în mijlocul echipei sale de la IMGB (cu care, în dimineața zilei de 13 iunie, a făcut ordine), președintele României a declarat senin că

nu-l interesează ce se întîmplă la Timişoara. Că Domnia Sa a fost mandatat de popor să conducă ţara şi nu stă de vorbă cu cei care o destabilizează.

Dar cine a ieşit totuşi pe străzile Timişoarei, ale Bucureştiului, ale Braşovului, ale Clujului şi ale altor oraşe care nu mai pot îndura gîndul că teroriştii nu se află încă în boxă, acolo unde le este locul? Nu a ieşit acelaşi popor de a cărui bună-credinţă s-a abuzat şi care este silit să se întrebe dacă nu cumva sîngele martirilor din decembrie ar fi putut să curgă în zadar?

Fără îndoială, cine a înfruntat gloanţele înainte de fuga lui Ceauşescu şi-ar fi dat viaţa pentru ca lumea să se elibereze din lagărul sinistru în care trăia.

Dar să nu uităm că aceia care au venit cu entuziasmul tinereţii să stea încă o dată cu pieptul gol în faţa armelor în seara zilei de 22 decembrie erau sacrificaţi de cei ce se băteau, peste capetele lor, pentru putere. Acesta este motivul pentru care nu am aflat şi, probabil, nu vom afla niciodată *unde ne sînt teroriştii*.

În ceea ce mă priveşte am ştiut de la bun început că nu-i vom afla. Obsesia morţii m-a ajutat să nu mă înşel şi să nu-mi fac iluzii. Mă gîndeam îngrozită la tinerii ucişi cu aceeaşi lipsă de scrupule şi înainte şi după dispariţia „odiosului dictator“ şi îmi spuneam, pe urmele bătrînului Moromete, că *politica nu e lucru curat*. Apoi ascultam împietrită cuvintele „Doamne, vino, Doamne, să vezi ce-a mai rămas din oameni“ şi mă gîndeam la mamele care trebuiau să creadă în ce au sperat copiii lor ca să le poată supravieţui.

Acum, aceleaşi mame, ieşite din nou la răscrucea la care am stat şi am plîns cu un an în urmă, ar putea murmura: *Doamne, vino, Doamne, să vezi ce-a mai rămas din speranţa noastră*... Fiindcă, lucrul cel mai îngro-

zitor este sentimentul ce se încetățenește pe zi ce trece că prin ceea ce se întîmplă acum în țară nu poate fi justificat ce s-a-ntîmplat cu un an în urmă.

De aceea eu cred că nu se va putea trece de asta pînă cînd nu se va răspunde la întrebarea „cine a tras în noi?“. Dar cine ar putea să răspundă?!

Problema este de nerezolvat în condițiile existente, și, nu întîmplător, cei ce acum un an își spuneau „emanați“ ai revoluției sînt din ce în ce mai iritați cînd li se pune iarăși, pentru a nu știu cîta oară, această întrebare simplă la care, cu toată puterea lor, nu sînt în stare să răspundă. Iritarea îi face să uite cum au ajuns pe scena istoriei și să nu se mai legitimeze prin revoluție, ci prin complot sau direct prin alegerile din 20 mai.

Toate ar fi bune și frumoase dacă președintele nostru „legitim“ – căruia îi place să spună că a fost *mandatat de popor* – și-ar aminti totuși că s-a prezentat la urne în numele revoluției, și nu al complotului. Și că aceia care l-au votat atunci au început treptat să înțeleagă că nu vom afla niciodată *unde ne sînt teroriștii* pentru simplul fapt că aceștia se ascund printre noi, stînd exact pe scaunele pe care au stat, în cazul în care nu au fost încă avansați.

În marele său orgoliu, alesul națiunii uită cu desăvîrșire că și *cel mai iubit fiu al poporului* a fost mandatat cu un procent și mai zdrobitor, nu mult înainte de însîngeratul decembrie.

Faptul că nu poate să răspundă nici la întrebarea care plutește de un an în atmosfera din țară, nici la cerințele pe care le are țara la ora actuală, face din tovarășul Iliescu un *Mann-datat* care, orice s-ar spune, ne amintește de *Epoca de Aur*. Chiar dacă dictatorul

l-a marginalizat mai întîi ca *prim-secretar* și, în cele din urmă, ca *director de editură*. Oricît m-aș strădui eu să-i înțeleg suferințele din vremea aceea tot cred că nu se poate să fi murit atîția oameni tineri și nevinovați numai pentru ca Domnia Sa să nu mai fie marginalizat. Fiindcă, deocamdată, asta pare să fie *singura mare schimbare în bine*.

Scriind exact ceea ce gîndim, la un an de la revoluție, știm foarte bine la ce ne expunem. Vom fi atacați în numele tuturor Mann-datațilorr că *profităm de situația dezastruoasă în care se află țara și că vrem să o destabilizăm*.

Nu mă voi apăra, ci, dimpotrivă, le voi da dreptate. Fiindcă, în marea noastră majoritate, de cînd ne știm *nu facem altceva decît să profităm de situația din ce în ce mai dezastruoasă*.

Iar dacă a spune adevărul înseamnă a destabiliza țara, eu mă predau – de bunăvoie și nesilită de nimeni – și mărturisesc sincer că nu aș precupeți nici un efort să-i pot trezi din somnolența în care au căzut pe toți cei ce urmează, nu din convingere, ci în virtutea inerției, Frontul Scufundării Naționale.

Pentru ca să nu mai ajungem niciodată să fie împușcați oamenii în stradă (așa cum s-a întîmplat nu numai în decembrie, ci și în iunie) este absolut necesar ca lumea să se trezească la realitate. Să nu mai accepte, la fel ca înainte de revoluție, să se coboare încă o dată pînă la acea limită la care nu se mai poate răbda.

Cred, cu tărie, că morții pe care îi comemorăm în acest decembrie lipsit de speranță asta ar putea aștepta de la noi.

Text apărut în *România liberă*,
22 decembrie 1990

Scrisoare deschisă
[Stimate Domnule Ministru Andrei Pleşu]

Mă adresez dumneavoastră ca unui intelectual în care mi-am pus mari speranţe în anii dinainte de însîngeratul decembrie, cînd, în ciuda tuturor mizeriilor, cultura încă mai însemna cu adevărat ceva pentru fiecare dintre noi. Că lucrurile stau aşa şi nu altfel o dovedeşte faptul că, în calitate de redactor al revistei *Viaţa Românească*, m-am străduit să impun alături de colaborarea permanentă a lui Constantin Noica pe aceea a dumneavoastră. Ştiţi că nu mi-a fost deloc uşor, fiindcă eu nu eram redactor-şef ca să pot decide, iar dumneavoastră eraţi încă un autor tînăr, care nu apucase să publice mai mult de o carte şi care nu ieşise cu adevărat din nedreapta interdicţie impusă după povestea cu mişcarea transcendentalilor. Apoi, după cum sper de asemenea să vă reamintiţi, v-am cerut să protestăm împreună împotriva interzicerii lui Noica şi revista şi-a asumat protestul nostru (şi al domnilor Gabriel Liiceanu, Petru Creţia şi Răzvan Theodorescu), întîrziindu-şi trei luni apariţia, pînă cînd s-a primit un răspuns din partea oficialităţilor. În fine, a urmat cea de-a doua interzicere a dumneavoastră şi – ca redactor responsabil – nu am ţinut cont de ea, asumîndu-mi, împreună cu domnul profesor Alexandru Balaci, care conducea atunci *Viaţa*

Românească, publicarea numărului (topit ulterior de cenzură) în care erați prezent printr-o traducere și două texte personale.

În ciuda faptului că erau niște aculturali, cei care se aflau la ministerul pe care după o jumătate de an l-ați preluat dumneavoastră s-au mulțumit să ne suprime – pe ascuns – un singur număr, în locul căruia am tipărit altul. Acum, Uniunea Scriitorilor – prin comitetul său director (din care faceți parte împreună cu alți colaboratori ai noștri din vremurile grele) – a hotărît (tot în mare taină) să ne fie suprimate cîte opt numere în fiecare an.

Stimate domnule ministru, din orgoliu nu mi-aș fi permis să vă cer să sprijiniți această revistă în amintirea a ceea ce a făcut ea pentru dumneavoastră atunci cînd erați încă doar o speranță a culturii române și nu cel care hotărăște acum soarta ei. Speram însă că nu ați uitat chiar atît de repede ce a însemnat *Viața Românească* pentru dumneavoastră (și nu numai pentru dumneavoastră) înainte de a fi ceea ce sînteți. Speram deci ca măcar fugitiv, între două ședințe, să vă uitați din cînd în cînd cu nostalgie pe sumarele ei. Ați fi putut constata cu ușurință că, în aceste vremuri în care se alunecă atît de ușor cînd în pornografia propriu-zisă, cînd în cea politică, noi am continuat, cu îndărătnicie, tradiția culturală a acestei reviste care nu poate fi neglijată. După cum probabil știți, cîndva, un mare cărturar și patriot s-a prezentat cu exemplare din *Convorbiri literare* și din *Viața Românească* în fața națiunilor reunite în Conferința de la Paris spre a sensibiliza astfel lumea în favoarea României. Acum, cînd prețul culturii a scăzut, nu numai la noi, ci și aiurea, probabil această revistă n-ar mai putea fi adusă ca argument în fața Națiunilor Unite. Dar, fără îndoială,

ea ne-ar putea justifica mai tîrziu, în fața națiunii române care va fi silită să se întrebe: ce a rămas totuși din vremea aceea?

Veți spune că *Viața Românească* este o revistă a Uniunii Scriitorilor, iar Uniunea este autonomă și vă voi răspunde că asta nu îl va scuza pe ministrul Culturii care a asistat nepăsător la masacrarea ei. Orice stat care se respectă investește ceva în cultură. Autonomia noastră nu v-ar fi împiedicat să luați o măsură, iar dumneavoastră știți acest lucru. Pentru revista literară a colegilor noștri germani ați găsit o soluție. Ne bucurăm, în mod sincer, fiindcă prin *Neue Literatur* se menține legătura cu o mare cultură și ar fi fost păcat ca ea să dispară. Credem însă că „minoritatea" de la *Viața Românească*, întrucît a făcut și ea legătura cu o mare cultură, riscînd pentru niște valori care erau scoase din circuit, nu merită să fie abandonată acum. Măcar pentru că, în haosul în care se află țara la ora actuală, nu există nimic mai periclitat decît cultura, iar noi făceam parte dintre cei care au optat în mod decis pentru ea.

Un alt argument (de data aceasta logic, dar – în ultimă instanță – și politic) ar putea fi acela că, de aproape nouă decenii de cînd a fost întemeiată, *Viața Românească* n-a fost oprită să apară decît în vremea războiului, iar absența ei ar putea da un sentiment de neliniște, într-o lume care a plătit atît de scump visul de a trăi în pace și libertate.

P.S.: Deși ceea ce trebuie să conteze în primul rînd este revista în sine și valorile promovate de ea, nu e de neglijat nici problema umanitară care se pune prin suprimarea a opt numere anual și a redactorilor care le făceau. Dacă în urmă cu doi ani vă întrebați, împreună

cu toată lumea, ce mănîncă prietenul dumneavoastră Mircea Dinescu – scos de la *România literară* –, mi s-ar părea absolut firesc să vă întrebaţi acum, împreună cu Mircea Dinescu, ce va mînca toată lumea scoasă de la revistele care pentru unii dintre noi nu au fost, ca pentru Domnia Sa, doar nişte locuri de unde ne-am ridicat salariul, ci unele în care ne-am străduit să facem ceva pentru cultura română. *Minima moralia* presupune o minimă consecvenţă; în absenţa acesteia riscăm să ne îndoim atît de tot ce a fost atunci, cît şi de tot ce va mai urma. Şi ne va fi la toţi din ce în ce mai greu.

Text apărut în *România liberă*,
16 aprilie 1991

Imaginea coloniei penitenciare în literatura română

Cred că avem privilegiul de a ne afla în această universitate dat fiind prețul pe care îl pune cultura franceză pe ideea de libertate și prețul plătit pentru libertate în România.

Pentru a putea vorbi corect despre acest preț – pe care îl plătim încă – trebuie să ne amintim că țara noastră a fost o închisoare nu numai în ultimii ani ai dictaturii lui Ceaușescu, așa cum lasă a se înțelege acei demnitari de pe vremea stalinismului reinstaurați la putere sub pretextul că ar fi fost marginalizați de dictator. Gulagul românesc a apărut imediat după război, atunci cînd marile puteri și-au reîmpărțit lumea, iar noi am fost anexați gulagului sovietic. Spun asta pentru că mi-am trăit copilăria în acei ani de groază, într-un sat în care oamenii au fost arestați pentru că i-au ajutat pe partizanii retrași în munți, unde îi așteptau pe americani, așa cum probabil îi așteaptă kurzii acum. Am încă vie în minte spaima cu care s-a primit în satul meu vestea că frații Arnăuțoiu ar fi fost împușcați în închisoarea de la Jilava.

Dar nu numai partizanii și cei care i-au întîlnit și nu i-au trădat au fost vînați atunci ca dușmani ai noii orînduiri, ci mii și mii de alți oameni. Unii erau condamnați fiindcă au fost legionari, alții fiindcă au fost

liberali sau țărăniști. Alții pentru că au fost bogați. Alții pentru că au studiat în Apus. Alții pentru că s-au opus colectivizării. În fine, foștii prizonieri de război care nu s-au înrolat în diviziile „Tudor Vladimirescu“ și „Horia, Cloșca și Crișan“ au fost condamnați, mai întîi în URSS, iar apoi la noi, pentru că au refuzat să se întoarcă în țară pe tancurile rusești.

Cărțile au fost și ele condamnate să fie arse ori să nu fie citite. Cei care au fost prinși cu cărți interzise au fost dați afară din școli și din facultăți. Uneori au ajuns pentru asta chiar în închisoare.

În această lume a condamnării generalizate, copiii erau vinovați pentru că s-au născut din părinți vinovați. Păcatul originar trebuia să fie plătit, ca și cum un Dumnezeu răzbunător ar fi pedepsit lumea nouă pentru lipsa de credință a celor care o stăpîneau. După ce au fost exterminați mii de oameni de alte orientări, li s-au înscenat procese și comuniștilor care prezentau un pericol pentru cel instalat pe viață la cîrma țării. Uciderea lui Pătrășcanu dovedește și ea ce a însemnat comunismul în România.

În acei ani nu a existat o literatură a rezistenței, numai pentru că oricine ar fi depășit limitele impuse ar fi ajuns la închisoare, iar acolo lipseau creionul și hîrtia. A existat însă o rezistență prin cultură și prin literatură care nu trebuie nesocotită. Spun asta gîndindu-mă la faptul că o capodoperă a literaturii române cum este *Moromeții* a apărut, ca prin miracol, într-o vreme în care neantul părea să fie atotstăpînitor.

Dacă epoca lui Gheorghiu-Dej nu a înregistrat o literatură a rezistenței, epoca lui Ceaușescu, în mod paradoxal, a debutat cu astfel de cărți. Firește, în ele trebuia să fie demascat Dej, dar automat era demascat

și sistemul. Fără să exagerăm, am putea spune că, în acest moment de deschidere, în care a fost semănat germenele, fără să știe, Ceaușescu și-a pregătit și rezistența, așa cum mai tîrziu, prin mitingul din 22 decembrie, își va pregăti singur sfîrșitul.

Oricît am privi lucrurile din perspectiva unui moment sau a altuia, acea perioadă de deschidere nu poate fi ocolită și ea nu poate fi discutată fără volumul II al *Moromeților*, fără romanele *F.* și *Vînătoarea regală* ale lui D.R. Popescu, fără primele cărți ale lui Buzura și ale lui Breban, fără *Iarna bărbaților* a lui Ștefan Bănulescu, fără *Galeria cu viță sălbatică* a lui Constantin Țoiu, fără *Lumea în două zile* a lui George Bălăiță, fără poezia lui Nichita Stănescu și a generației lui, fără debuturile de la Cartea Românească prin care se pregătea de apariție o nouă generație de scriitori.

Mai importantă pentru discuția de față mi se pare însă o carte mai puțin discutată în epocă, dar mai bine receptată în afara granițelor, și anume *Lunga călătorie a prizonierului* de Sorin Titel. În ea nu se vorbește despre condiția umană în general, așa cum pare la prima vedere, ci despre cea a lumii în care am trăit. O lume în care Dumnezeu nu mai exista; în care domneau fărădelegea și absurdul. O lume unde condamnatul își parcurgea drumul său către moarte, sub un cer întunecat, dinspre care nu mai venea demult nici cea mai slabă rază de speranță.

Această lume a condamnaților, pe care Sorin Titel ne-o prezintă printr-o parabolă, va fi reconstituită de Paul Goma pornind de la cazuri reale, fără adevăruri spuse pe jumătate și fără concesii, în romanul *Ostinato*. Nu întîmplător asupra acestei cărți se va face o delațiune și va fi condamnată să nu apară.

Prin cazul lui Paul Goma s-a clarificat pentru mine faptul că nu intrasem în altă etapă istorică așa cum ni s-a părut. Trăisem doar o scurtă relaxare pînă cînd Ceaușescu s-a acomodat cu scaunul pe care l-a primit moștenire de la Gheorghiu-Dej.

După cîțiva ani, fără să ne dăm seama cum, ceea ce a presimțit Goma înaintea noastră s-a adeverit. Zidurile care păreau dărîmate s-au ridicat înapoi și s-au lărgit treptat pînă cînd toată țara a devenit o închisoare. Canalul, început cîndva cu pușcăriași, a fost terminat cu așa-zișii oameni liberi care au fost împinși treptat – prin foame, prin frig și prin întuneric – pînă la limita de rezistență și au fost vegheați încontinuu de ochiul securității, îndreptat ca prin vizetă asupra tuturor. După ce țăranii fuseseră decimați de mizerie, satele au început să fie și ele îngropate peste noapte, asemenea morților. Ca semn că Dumnezeu își întorsese fața de la noi, nici un preot și nici un credincios nu s-au așezat în fața altarului să moară sub zidurile bisericilor care s-au dărîmat. Iar atunci cînd un om și-a dat foc pe o pîrtie, dînd un semnal că așa nu se mai poate, semnalul lui a fost foarte slab receptat. Nu numai la noi, ci și în lumea liberă, care s-a oprit asupra cazului disperat al lui Liviu Babeș infinit mai puțin decît asupra protestului celor șase foști demnitari comuniști care, între altele, scriau, negru pe alb, că nu pentru asta au înființat ei securitatea. (Adică, pentru ce făcea ea și cînd nu mai erau ei demnitari.)

Din această țară ale cărei granițe erau păzite de soldați cu puștile îndreptate spre interior, cum spunea în textul său din *Libération* Mircea Dinescu, s-a evadat nu numai prin exil, ci și prin retragerea programatică în sine, iar, la limită, prin moarte și sinucidere. Cînd spun asta mă gîndesc la Daniel Turcea. La cartea sa

Entropia, axată pe starea care precede distrugerea ființei și la inițierea în vederea trecerii, propusă în următorul volum. Mă gîndesc, de asemenea, la sinuciderea treptată a lui Virgil Mazilescu și la mărturia acestei distrugeri lente, lăsată de el prin volumul *Guillaume poetul și administratorul* care a influențat toată poezia optzeciștilor. Mă gîndesc la poetul *spiritului însetat de real* care a fost Marius Robescu, găsit mort în locuința sa și înmormîntat fără să se facă nici o cercetare. Mă gîndesc la Marcel Mihalaș, pe care spaima că ar fi pîndit în permanență de securitate l-a dus la nebunie și la sinucidere.

În această închisoare fără gratii de netrecut, dar și fără ieșire, au fost și oameni care au încercat să reziste exilîndu-se într-o altă realitate pusă de ei mai presus decît cea a lumii în care trăiau. Mă gîndesc la Gellu Naum pentru care suprarealismul a fost în cele din urmă o formă de a se salva. Mă gîndesc la retragerea în cultură practicată metodic de Noica și subminată de ucenicii săi neascultători, la retragerea în sine relevată în romanul *Clopotul scufundat* al lui Livius Ciocârlie, la textualiști și la postmoderniști.

Atunci cînd ființa noastră era supusă pe zi ce trece distrugerii și eram reduși – cum ne spune cartea Soniei Larian – la *bietele corpuri*, încercările de salvare au fost felurite și ele trebuie privite fără patimă și fără părtinire.

În contextul discuției de față nu trebuie însă uitate, sub nici o formă, cărțile rezistenței care au o șansă de a rezista. Între ele aș menționa *Minima moralia*, în care Andrei Pleșu ne propunea o etică a intervalului și se întreba în mod dramatic care este sensul culturii în lumea contemporană. Aș menționa de asemenea un roman care depășește genul, cum este *Dimineață*

pierdută al Gabrielei Adameşteanu, pentru felul cum este înviată în el o întreagă lume a foştilor, peste care a trecut tăvălugul istoriei, lăsînd în urma lui numai ruine. Şi, în fine, *Proiectele de trecut* ale Anei Blandiana, cu mitul creat în jurul deportaţilor în Bărăgan şi cu acea insulă-simbol construită artificial în mijlocul Dunării şi rezidită la loc cu oasele deţinuţilor care au murit pentru ea, după ce a fost năruită de puhoaiele dezlănţuite.

În ciuda respectului pe care ni-l inspiră scriitorii care au protestat împotriva comunismului, m-aş feri totuşi să judec literatura în funcţie de acest criteriu. Îmi permit să spun asta tocmai fiindcă am scris multe lucruri care pot fi încadrate în literatura rezistenţei şi nu ştiu ce va face timpul din ele. S-ar putea ca toţi cei care sîntem acum atît de orgolioşi că n-am acceptat tot ce ni s-a impus să intrăm într-un capitol foarte modest al istoriei literaturii. De obicei acest lucru este uitat în ultima vreme. Cum este uitat şi faptul că poezia protestatară din ultimele decenii ale dictaturii n-a început nici cu Blandiana, nici cu Dinescu, nici cu mine ori cu alţi autori mai tineri şi mai radicali decît noi. Ea a început cu poemele şi cu tabletele incendiare ale lui Eugen Jebeleanu pentru care autorităţile au sfîrşit prin a desfiinţa vechea revistă *Contemporanul*.

Chiar dacă va fi şi mai antifesenist decît mine, cel care va scrie acest modest capitol de istorie literară nu va putea să facă abstracţie nici de raftul de cărţi ale lui Augustin Buzura.

Un loc de seamă în acest capitol îl vor ocupa volumele de memorii. Cele apărute şi cele neapărute încă. Înşiruirea lor va începe, probabil, prin *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru* al lui Constantin Noica, pe care inteligenţa sa îndelung exersată în vederea salvării prin

cultură l-a dus către scenariul cel mai puțin previzibil, cu valențe estetice de necontestat. După el va urma, în mod logic, *Jurnalul fericirii* al lui N. Steinhardt. Fiindcă depune mărturie despre același lot de deținuți și vine după aceeași exersare a inteligenței. El nu va pleda însă pentru minte ci pentru inimă (dar nu și pentru iertarea creștinească, a tuturor vinovaților, așa cum ar putea să pară).

După mărturiile despre *lotul „Noica-Pillat"* vor veni, probabil, cele despre *lotul „Pătrășcanu"*, datorate lui Bellu Zilber, care a fost ales de soartă să fie martorul acuzării în procesul înscenat prietenului său și a sfîrșit prin a fi condamnat la 17 ani de închisoare. Mărturiile cuprinse în volumul *Monarhia de drept dialectic* ne edifică și din interiorul acestuia ce a însemnat la noi comunismul și de ce există atîta spaimă că ar putea să fie instaurat din nou.

Spre disperarea noastră, *simpaticul* securist din finalul *Galeriei cu viță sălbatică* pentru care l-am condamnat pe autor ne va zîmbi și din finalul acestor memorii ale oamenilor care au suferit, dovedind încă o dată că alegerea apelor de uscat este mult mai grea decît ar putea să pară. Ea va fi însă infinit mai grea dacă nu vom învăța nimic din ceea ce s-a întîmplat după 23 august și vom condamna și noi cărțile de valoare care vin dintr-o altă orientare decît a noastră.

Știu, această idee a mea nu este ușor de înțeles. Există și opinii potrivit cărora ar fi fost bine dacă nu mai scria nimeni nimic, fiindcă abia așa s-ar fi văzut cît de cumplit a fost. Cred că opiniile acestea nu pot fi acceptate. Măcar pentru că România este situată la o răscruce peste care și-au întins tentaculele cînd un imperiu cînd altul și mereu ar fi trebuit să mai așteptăm. Dar, pentru a putea convinge lumea că nu noi,

ci vremurile au fost de vină, trebuia să aducem din cînd în cînd şi nişte dovezi că am existat. Altfel s-ar fi putut crede că, de la Dumnezeu, n-a fost să fie.

Convinsă că aşa stau lucrurile, mă încăpăţînez şi acum, cînd pentru cultură este mai rău decît a fost înainte, să fac abstracţie de zgomotul asurzitor care a luat locul tăcerii mormîntale de altădată şi să iau totul de la început.

Text prezentat la colocviul de la Sorbona,
din 20 aprilie 1991, şi publicat în 22,
numărul 17, din 1991

A rezista şi a nu mai rezista

La cea de-a 80-a aniversare a sa, Şerban Cioculescu – cu umorul său demn de un om care s-a ocupat toată viaţa de Caragiale – spunea: am mai fost sărbătorit o dată pentru vîrsta asta, aşa încît mă simt de parcă aş avea 160 de ani. Apoi, pe acelaşi ton, inimitabil, adăuga: cred că am ajuns să fiu atît de preţuit fiindcă am rezistat mai mult decît ceilalţi (toţi cei care au început să scrie critică odată cu mine au murit).

Într-adevăr, Şerban Cioculescu începuse să fie tratat ca un maestru atunci cînd dispăruseră şi Pompiliu Constantinescu, şi George Călinescu, şi Vladimir Streinu, iar el continua să reziste; cu toate că, prin cartea sa de referinţă despre Caragiale, era, cu adevărat, cineva. Ca urmare, atît cei care îl iubeau, cît şi cei care se aflau la sărbătorirea lui de la Casa Scriitorilor mai mult sau mai puţin din întîmplare, la această replică, l-au aplaudat din toată inima. Poate fiindcă – *în ţara asta plină de humor* – puţini ar fi avut puterea să spună despre ei înşişi aşa ceva.

Mai nou, oamenii au început să vorbească despre rezistenţa lor pe un ton deosebit de grav, căpătînd adeseori un fel de umor fără voie.

De la intervenţiile din parlament ale celebrului Dumitraşcu, pînă la cei care se amuză copios pe seama acestuia, dar îşi pierd uzul raţiunii atunci cînd încep

să ne spună cum ei... încă de la '48, dă-i și luptă, neicusorule... toată lumea pare să descindă direct din Caragiale. Inclusiv simpaticul lider al liberschimbiștilor care nutrește convingerea – înțepenită în același umor dezarmant – că dumnealui s-ar ridica pînă la Nenea Iancu și ne-ar păcăli astfel și pe noi și pe fesenişti. Din păcate, pînă la Nenea Iancu nu se mai ridică nimeni: toată lumea coboară. Şi, de aceea, ar fi foarte bine să mai lăsăm odată comedia asta care începe să devină un pericol public și să ne-ntoarcem la ce spunea exegetul lui Caragiale, care – sărbătorit fiind – nu-și revendica alt merit decît că a rezistat (fizic) pînă la acea dată. Rezistență nu atît de lipsită de importanță pe cît ar putea să ni se pară. Nu numai în cazul decanului de vîrstă al criticii noastre care în tinerețe fusese mai slab și mai bolnăvicios decît toți confrații săi dispăruți înainte – ci pentru noi toți.

Rezistența fizică înseamnă, în mod neîndoielnic, ceva și nu trebuie să fie nesocotită. Nenorocirea începe însă din clipa în care ea este luată drept rezistență morală. De cînd începem să uităm că verbul „a rezista" nu are numai forma afirmativă pe seama căreia se poate revendica orice (inclusiv talent literar). De cînd uităm că se poate conjuga – ca toate celelalte – și la negativ.

În țara asta plină de humor – cum ne-o înfățișează Caragiale zîmbind și cum o definește Bacovia exasperat că prin asta este ea celebră în Orient –, pe lîngă cei care au rezistat (într-un fel sau altul), au existat și oameni care nu au mai putut rezista și de care, în mod paradoxal, nu-și mai aduce nimeni aminte, acum, cînd se vorbește atît de mult despre suferințele îndurate în vremea comunismului.

Cînd spun asta mă gîndesc, între alții, la Dinu Pillat, pe care l-am cunoscut înainte de a muri.

Eram în vacanță la Valea Vinului (ultima vară a lui Dinu Pillat). Era lume puțină acolo, era liniște și am vorbit cu el ore în șir despre Dostoievski (despre care știa tot ce se poate ști), despre Kafka (pe care, spre deosebire de oamenii de vîrsta și formația sa, îl înțelegea și îl iubea ca și noi, cei veniți mai tîrziu) și despre Faulkner (al cărui fior tragic îl descoperise cu bucurie după ce crezuse că, în acest registru, totul fusese deja spus). Am vorbit, în sfîrșit, despre Emil Botta, despre care scrisese nu demult un eseu deosebit de frumos în *Secolul 20*. Am vorbit – așa cum aș vorbi cu mine însămi – despre tot ce-mi trecea prin gînd, fiindcă avea o vedere asupra lucrurilor și o bunătate care făceau posibilă comunicarea dincolo de generații și chiar dincolo de cuvinte (care și ele ne pot limita).

Nu mult după aceea am auzit că Dinu Pillat ar fi fost scos de la Institut pe motiv că era credincios și am sperat, în zadar, să nu fie adevărat. Măcar fiindcă directoarea Institutului era (și este) o credincioasă. După aceea am aflat că Dinu Pillat nu a fost dat afară; că a fost „vărsat" (împreună cu alți colegi înlăturați din cercetare) la Muzeul de Istorie a Literaturii, unde Al. Oprea a refuzat să-l primească. În fine, în toamna aceluiași an am aflat că a făcut o tumoare pe creier și a murit fulgerător. Așa stînd lucrurile, se înțelege că numele lui Dinu Pillat nu poate fi așezat alături de al Anei Blandiana și al lui Mircea Dinescu în rîndul celor care au făcut parte din rezistența noastră. Dar el trebuie să fie consemnat, în mod obligatoriu, printre cei care nu au mai putut rezista: cei dispăruți, ca și el, înainte de vreme, sub apăsarea nedreptăților pe care le-au suferit.

Fiindcă eu cred că dacă vorbim, bunăoară, despre președintele nostru de onoare Ștefan Aug. Doinaș și despre

rezistența manifestată de Domnia Sa și nu vorbim și despre Ovidiu Cotruș, care i-a fost prieten și a cărui onoare este în afara oricărei îndoieli, participăm și noi la mistificarea de care ne plîngem și care tinde să se generalizeze. Și cine ar putea vorbi totuși despre Ovidiu Cotruș, dacă nu vorbește Ștefan Aug. Doinaș, care l-a cunoscut mai bine decît noi toți, și dacă nu vorbesc eu, care, ca și Domnia Sa, l-am văzut în Clinica de la Cluj în ultima lui zi de viață, cînd era să nu-l mai recunosc, fiindcă începuse să semene cu omul călărit de moarte din alegoriile medievale.

Veți spune că amestec lucrurile: că Ovidiu Cotruș n-ar fi murit ca alții din cauza securității și vă voi răspunde că n-aveți dreptate. Dacă maladia de care a suferit el este cea a tristeții – așa cum se spune – atunci faptul că nu a mai rezistat după tot ce i s-a întîmplat nu trebuie să fie nici uitat, nici minimalizat. Nu spun asta gîndindu-mă doar la tinerețea distrusă a lui Ovidiu Cotruș (de care securitatea nu e deloc străină). Mă gîndesc și la faptul că, nu cu mult înainte de a muri, acest intelectual de talie europeană (pe care Malraux l-a primit cordial și a stat de vorbă cu el ca de la egal la egal, după cum se vede din Convorbirea publicată în revista *Familia* la vremea respectivă) a solicitat un biet post de redactor la o revistă din Timișoara, iar cererea lui a fost respinsă. I-a fost preferat un concurent cu desăvîrșire inapt pentru cultură.

Acum, o mulțime de astfel de nechemați dau iarăși din coate și își fac loc pe la toate partidele și pe la toate revistele, iar nouă începe să ni se pară firesc. Acum, Al. Oprea – care și-a îngăduit să nu-l accepte în schema sa pe Dinu Pillat – nu mai există și peste tot ce a fost atunci se așterne tăcerea. Despre morți

numai de bine, spune o veche zicală, dar eu, urmîndu-l pe Tolstoi – care în jurnalul său se pronunță categoric împotriva acestui îndemn –, vin și mă-ntreb: de ce despre morți numai bine?! Știm doar că, unora dintre noi, atîta vreme cît au trăit, n-ar fi putut nimeni să le spună nimic. Dacă nici acum, după ce nu mai există, nu se poate spune ce au făcut, înseamnă că nu vom afla niciodată adevărul. Pentru că, în cel mult 50 de ani, toți cei care i-au cunoscut și ar fi putut depune mărturie nu vor mai fi nici ei printre cei vii.

Să nu punem deci semn de egalitate între cei care au suferit și cei care i-au făcut să sufere. Să ne gîndim că Dinu Pillat nu a pierit nici într-un accident oarecare, nici de moarte bună. Că el a fost împins, din ambele părți, în golul dintre Institut și Muzeu și că nu a mai putut rezista decît din vară pînă în toamnă. Măcar atît este obligatoriu să facem. Pentru el și pentru toți cei asemenea lui.

După aceea putem să vorbim liniștiți mai departe despre Dumnezeu și despre sentimentul de vinovăție, care, așa cum spunea nu demult Andrei Pleșu, este o virtute (deși Emanuel Valeriu nu știa asta și se lepăda de el ca de foc). Iar dacă tot sîntem dispuși să facem filosofie, putem să ne oprim măcar așa – în treacăt – și asupra evoluției gîndirii domnului profesor Silviu Brucan, ca apoi să ne-ntoarcem, edificați, la liderul nostru național Petre Roman (care ne-a liberalizat și acum ne privatizează, numai el știe cum, săracul) și la președintele Iliescu (care rîde, rîde, rîde..., nu cedează în ruptul capului).

Deși, vorba disidentului Paul Goma (scrisă cu majuscule în această revistă): nu numai ei au furat revoluția...

Dar slavă Domnului că în toată nenorocirea asta s-a-ntîmplat așa, îi răspund. Că doar nu era să fie lăsată în întregime pe umerii maestrului Alexandru Bârlădeanu. Fiindcă, deși a fost coleg de Academie cu Șerban Cioculescu, la cei 80 de ani împliniți, dumnealui nu are încă umorul acestuia ca să le poată spune urmașilor săi parlamentari: nu mă mai lingușiți atîta, măi fraților, că am mai fost lingușit odată și mă simt de parcă aș avea 160 de ani... Și, în treacăt fie zis, eu cred că nu am alt merit decît acela că sînt singurul care a rezistat (încă de pe vremea lui Iosif Vissarionovici) și care, în ciuda *Constituției* mele fragile – după cum vedeți foarte bine și dumneavoastră –, rezist încă.

Text apărut în 22,
numărul 26, din 1991

Fiindcă morţii nu se mai pot apăra

La 26 iulie am primit, ca şi alţi colegi care lucrează în presă, textul lui Paul Goma (expediat de autor din Paris), prin care disidentul cel mai de seamă al României se pronunţă asupra lui Nicolae Breban şi a faptului că, în numele revoluţiei, Ministerul Culturii i-a oferit acestuia revista sa, în care se fac ades afirmaţii nedrepte la adresa exilului. Am aflat de la colegi că, în aceeaşi zi, acest text apăruse deja în *Contemporanul* şi am respirat uşurată. Altfel, ar fi trebuit să-l propun spre publicare în *Viaţa Românească* şi, dat fiind tonul său, nu aş fi făcut-o cu bucurie. Pentru că, în dorinţa lui de a trezi lumea la realitate şi de a o forţa să se pronunţe, Goma a sărit, ca de obicei, peste cal. A izbit în toate părţile deodată, iritînd toată lumea şi făcînd-o să nu se mai poată gîndi dacă el are sau nu dreptate.

Acesta a fost, cred, şi motivul pentru care preopinentul său s-a grăbit să-l tipărească în *Contemporanul*; îşi da astfel iluzia că el este regina Spaniei care a publicat sub egida sa *Capriciile* şi că poate astupa gura lumii. Numai că, oricît a iritat Goma lumea, gura acesteia a rămas slobodă în ceea ce îl priveşte pe Nicolae Breban. Lucru la care a contribuit – fără îndoială – şi directorul de la *Ideea europeană*. Deoarece, nefiind totuşi chiar de viţă regală, cum ar fi vrut să pară, nu l-au ţinut nervii pînă la capăt ca să publice pur şi simplu

Capriciile lui Paul Goma, în care Domnia Sa era făcut securist, iar noi toţi eram făcuţi (nu fără o anume îndreptăţire) cu ou şi cu oţet şi împiedicaţi (involuntar) să ne pronunţăm.

Dacă Goma a săvîrşit, ca de obicei, o eroare de tact, Breban a săvîrşit, fără îndoială, una şi mai mare. S-a grăbit să se pronunţe asupra celui care l-a provocat să iasă în arenă, nu o dată, ci de patru ori: în două dintre *resentimentele sale colegiale* şi în două interviuri.

În ciuda tonului, mai controlat decît al adversarului său, se vedea clar că numai la ofensa adusă de acesta se gîndea şi că se abţine cu greu să nu izbucnească. Şi, în cele din urmă, a reuşit să ne intrige mai rău decît Goma, care, cel puţin, nu şi-a ascuns adevăratele sentimente şi n-a încercat să ne tragă de partea sa. Poate şi fiindcă la acuza că ar fi fost în serviciul securităţii, Breban a încercat să răspundă fără să spună nimic, întrebînd retoric: cum îţi permiţi dumneata, domnule, să-mi pui mie o astfel de întrebare, nu te gîndeşti că eu aş putea să fiu locuit de un Zeu?!

Convinsă că nu e bine să amestecăm criteriile şi că Zeul care, eventual, ne locuieşte nu ne poate absolvi de orice vină, cum lasă a se înţelege această întrebare pusă de sus, care vrea să ţină loc de răspuns, dar, pe de altă parte, neavînd dovezi certe privind vina de neiertat pusă în seama lui Nicolae Breban, eu voi pleca de la premisa că Goma nu are dreptate şi că autorul lui *Don Juan* nu a fost securist sau agent de influenţă; că, deci, prietenul meu Andrei Pleşu nu i-a oferit din greşeală revista ministerului pe care îl conduce; că preşedintele nostru de onoare nu îl susţine din greşeală, publicînd periodic în această revistă (deşi în ea se fac uneori afirmaţii la fel de necontrolate ca

în foile de scandal, pe bună dreptate incriminate); că *președintele nostru pur și simplu* nu întîmplător închide ochii în fața acestor calomnii, chiar și atunci cînd sînt la adresa lui Marin Preda, pe care, pînă în ziua morții, Domnia Sa îl însoțea pretutindeni, asemenea unui paj; că un om pur și inteligent cum îmi place să cred că este I. Buduca nu s-ar hazarda să-i ia apărarea dacă domnul N. Breban ar fi păcătuit într-adevăr, așa cum afirmă Goma.

La acest nivel al discuției trebuie să constat însă că, preluîndu-i ca atare și argumentele și concluziile, inteligentul *scenarist* de la *Cuvîntul* comite o eroare de logică, datorită căreia, plecînd de la premisa că Breban ar fi un mare prozator, ajunge la concluzia că ar putea avea mari șanse în politică.

În ciuda acestei erori, îmi impun să nu mă îndoiesc pur și simplu de silogismele domnului I. Buduca – ale cărui scenarii m-au încîntat de atîtea ori – și îl invit să facem un raționament la îndemîna oricui. Îi cer deci să admitem împreună că domnul Breban (pe care mizează, deși opiniile politice ar trebui să-i despartă) a săvîrșit – dacă nu acea cumplită faptă pusă de Goma în seama lui – cel puțin o eroare de inteligență: aceea de a fi mizat pe Ceaușescu în asemenea măsură încît l-a determinat pe Ceaușescu să mizeze pe serviciile sale.

Voi admite apoi – așa cum se spune – că excepția confirmă regula și că deci această *întîmplare* a sa de tinerețe nu trebuie să ne facă să ne îndoim de previziunile politice ale prozatorului.

După aceea va trebui să-i pun însă o întrebare care se impune de la sine antifesenistului convins care este I. Buduca și anume: faptul că domnul Nicolae Breban îl aplaudă cu elan pe domnul Ion Iliescu –

așa cum l-a aplaudat la începutul carierei lui pe Nicolae Ceaușescu – nu i se pare totuși o nouă eroare „de inteligență“ a idolului său? Iar dacă este așa, cea de-a doua eroare de inteligență (politică) săvîrșită de aceeași persoană, mai poate și ea să confirme regula și să te facă să optezi în continuare pentru autorul ei?

Punînd această întrebare, se înțelege de la sine că, de fapt, mă întreb cum se împacă totuși convingerile anticomuniste și antifeseniste ale domnului I. Buduca cu opțiunea sa pentru Breban, care, după ce a păcătuit sub Ceaușescu, păcătuiește, cu aceeași „nevinovăție“, sub Iliescu?! Cu alte cuvinte, îi atrag atenția asupra faptului că se află cel puțin într-o eroare de logică, dacă nu de alt fel: talentul literar al domnului Nicolae Breban nu reprezintă o garanție spre a opta pentru el cînd este vorba despre politică. O spun fără ironie, fiind între acei care au mizat pe acest talent și atunci cînd nimeni nu mai miza pe el. (Lucru pe care îl pot proba cu faptul că, fiind în juriul care stabilea premiile Uniunii Scriitorilor pe anul 1984, am votat – de una singură –, vreme de cel puțin 8 ore, pentru *Drumul la zid*, cu o tenacitate demnă de o cauză mai bună). Acum sînt silită să înțeleg că eu mă aflam în eroare și nu colegii mei din juriu, cum am crezut atunci. Fiindcă, dacă Goma nu putea concura pe motiv că era exilat politic, dacă Gabriela Melinescu nu putea concura, deși nu a făcut niciodată politică, pentru simplul fapt că nu trăia în România, excepția de la regulă care se făcea pentru Nicolae Breban ar fi trebuit să-mi dea de gîndit.

Argumentul meu era, ca și acum, că nu trebuie să amestecăm criteriile. Numai că ele erau gata amestecate din clipa în care toți cei plecați (în afară de

Breban) nu mai puteau să apară nici măcar într-o enumerare oarecare, într-un text de critică, necum în planul unei edituri sau pe o listă de premii.

Așa stînd lucrurile, deși admit, împreună cu Breban, că Domnia Sa ar putea „să fie locuit de un Zeu“, nu admit că în numele acestuia ar trebui să-și asume execuțiile care se fac în numele noii ordini în *Contemporanul*. Întîi pentru că ideea de *nouă ordine* mă sperie prin sine însăși. N-am visat niciodată să putem înlocui o epocă de interdicții cu alta, schimbînd doar numele scriitorilor interziși. Participînd la așa ceva mi s-ar părea că nu sîntem prin nimic mai buni decît activiștii și cenzorii de care am scăpat. Dacă există printre noi oameni care au săvîrșit fapte demne de condamnat, să fie condamnați de legile țării; să nu li se condamne, ca și pînă acum, pe ascuns – sau în ziarul partidului – cărțile. Fiindcă unii dintre ei s-ar putea să fie locuiți – ca și domnul Breban – de cîte un Zeu și s-ar putea ca istoria să nu ne ierte pentru că n-am ridicat nici un deget în apărarea lor.

Talentul cu care se justifică domnul Breban nu-i scuză erorile, ci dimpotrivă. Avînd talent – și deci avînd ce să apere – ar trebui să se gîndească bine înainte de a arunca anatema. Dacă nu înțelege asta, înclin să cred că „Zeul“ care îl locuiește se află și el în suferință. Altfel ar fi trebuit să-l împiedice să comită „eroarea artistică“ pe care o face atunci cînd îi descrie lui Goma senzația nemaipomenită pe care ar fi avut-o cînd a trecut noaptea granița și a văzut copacii din Banatul mamei sale aureolați. Această senzație ar fi putut să o aibă Goma, care atîta amar de vreme n-a putut reveni în România, nu Breban, care putea să vadă oricînd copacii din zona natală, fie din partea românească a graniței, fie din cealaltă.

În *resentimentul său colegial* – care se vrea superior prin această artă a descrierii și prin lipsă de încrîncenare – își face loc un entuziasm de prisos, care, literar vorbind, este neverosimil. Așa stînd lucrurile, textul său ar păcătui oricum, chiar dacă autorul nu ar avea nici o altă vină; dacă dreptul său de a fi fost singurul care a putut să intre și să iasă din țară ori de cîte ori a vrut (în vreme ce la graniță erau împușcați oameni) n-ar fi fost plătit prin nimic, ci s-ar fi datorat doar marelui său talent și farmecului prin care ar fi impus chiar și „odiosului“ și „sinistrei“.

Deși plec de la polemica recentă, trebuie să spun deschis că mi-am asumat riscul de a intra în această discuție nu pentru a-l apăra pe Goma – care e viu și puternic și s-ar putea apăra singur (chiar dacă pentru asta ar trebui să dea cu barda nu numai în toți dușmanii, ci și în toți prietenii săi) –, nici fiindcă aș trăi cu obsesia vinovăției lui Breban. Am simțit de datoria mea să intru în această discuție datorită faptului că, în apărarea sa, Breban își asociază cîțiva morți, care nu se mai pot apăra singuri. Eu, zice Domnia Sa, cu falsă modestie, ca și Marin Preda, ca și Virgil Mazilescu (aleg doar numele care nu ar fi trebuit invocate) am mizat pe literatură: noi nu am avut orgoliul lui Goma de-a încerca să schimbăm lumea și nu ne-am bucurat ca el de recunoștința poporului român.

Întrucît i-am fost aproape, știu că Virgil Mazilescu, în ciuda faptului că a mizat pe literatură și că marea sa grijă a fost aceea de a nu-și trăda crezul poetic, avea pentru prietenul său Paul Goma o admirație fără seamăn. Am deci convingerea fermă că, într-un „proces“ public cum este cel de față, ar fi fost, fără îndoială, martorul acestuia. Și, în nici un caz, nu i-ar fi vorbit despre literatură de sus, ca despre ceva la care el nu ar avea acces.

Cît privește invocarea lui Marin Preda de către Nicolae Breban în această dispută, ea mi se pare de necalificat. Fiindcă este inadmisibil să încerci să-ți faci un scut din Marin Preda după ce, în revista care ți-a fost dată, a fost demascat în fața cititorilor săi ca un artist mediocru, care ar fi scris așa cum i-ar fi dictat un activist sau altul și ca un om de nimic, care ar fi luat mită de la autorii pe care i-a publicat la Cartea Românească. Se înțelege, fără a se produce nici un fel de probe.

Eu am convingerea fermă că toată generația din care fac parte datorează în mare măsură afirmarea sa în literatură activității de editor a lui Marin Preda, care publica singur de zece ori mai multe cărți bune decît toate celelalte edituri la un loc. Și mai știu la fel de bine că autorul *Moromeților* avea atîta prestanță încît nici un activist nu și-ar fi permis să se apropie de el, necum să-l învețe ce are de scris. Și mai știu că avea atîta orgoliu încît numai o minte bolnavă ar putea concepe că ar fi fost cineva în stare să încerce să-l umilească oferindu-i mită.

Dacă era dreptul lui Nicolae Breban să facă naveta între București și Paris cu voie de la „odiosul", nu este dreptul lui să-l judece pe Marin Preda, care, prin eforturile și prin prestigiul său, ținea în spate toată producția de carte românească bună.

Dat fiind că morții nu se mai pot apăra, vin și vă întreb: Cînd ar trebui să-l cred pe Nicolae Breban, cînd se apără împotriva lui Goma cu numele lui Marin Preda, sau cînd îi acordă o sinecură (deși mai avea una) celui care profanează în revista sa mormîntul marelui prozator?

Nu știu dacă profanarea aceasta face parte din politica în care Buduca ne asigură că Breban ar putea să se

afirme din nou. Aş prefera să cred că între ura oficialităţilor împotriva intelectualilor în general şi ura lui Breban împotriva lui Preda – pe care nu-l poate ierta nici mort pentru că a fost mai stimat decît el – este o simplă coincidenţă. Sau că pur şi simplu nu mai înţeleg nimic şi eu sînt de vină că mă doare această profanare, dacă de mai mult de un an, de cînd s-a produs (şi de cînd autorul ei se întoarce periodic la locul crimei), nimeni nu se gîndeşte că aşa ceva n-ar fi trebuit să se poată petrece în numele revoluţiei.

Nu ştiu care sînt cauzele acestei tăceri vinovate.

Nu ştiu nici dacă N. Breban a fost sau nu securist ori agent de influenţă aşa cum se spune.

Ştiu însă că regimul special de care a beneficiat n-ar trebui să-i îngăduie să vorbească despre închisoarea în care am trăit cei mai mulţi dintre noi. O închisoare nu este un loc în care poţi intra cînd vrei şi din care poţi ieşi cînd vrei, dacă faci parte dintre cei condamnaţi. Acest lucru îl pot face doar salariaţii care lucrează la o închisoare.

Cu privire la închisoarea comunistă se pot pronunţa în cunoştinţă de cauză numai cei care au suferit în condiţiile acesteia şi ştiu din proprie experienţă cum a fost în ea. Cum despre exil nu ne putem pronunţa cei care nu am cunoscut pe propria noastră piele durerile lui.

Aşa stînd lucrurile, cred că domnul Nicolae Breban nu are dreptul să vorbească nici în numele nostru, nici în numele exilului românesc.

El a fost exceptat şi de la o condiţie şi de la cealaltă şi nu poate vorbi decît în numele său. De aceea face o mare eroare atunci cînd, după ce îşi execută colegii,

își arată zelul față de actualul președinte al țării în iluzia că asta i-ar putea da o șansă de a se afirma din nou în politică. Asumîndu-și acest rol ingrat, pe care și l-a mai asumat odată, nu reușește să facă altceva decît să ne aducă aminte de felul cum s-a străduit cîndva să intre în grațiile celuilalt președinte și să ne dea cumplitul sentiment că istoria ar putea să se repete întocmai.

Text apărut în 22,
numărul 37, din 1991

Păcatul originar al statului nostru de drept

Vreme de o săptămînă, pînă cînd o binecuvîntată ploaie a-ncercat să mai spele puţin pămîntul din Piaţa Victoriei, care cu greu mai poate să fie spălat, grenadele lacrimogene ne-au făcut să plîngem în loc să rîdem şi să ne punem cu toată seriozitatea întrebarea: cum se naşte şi încotro duce violenţa?

Mi-am pus această problemă în toate momentele de cumpănă de după 22 decembrie, mi-am pus-o cu stăruinţă şi acum, cînd bubuiturile necontenite pe care le auzeam de acasă, m-au făcut să ajung din nou în mijlocul „pegrei“ care, vorba domnului prim-ministru demisionat, tot nu mai are altceva de făcut decît să iasă în stradă.

Lumea adusă, ca şi mine, de bubuitul grenadelor la această răscruce era profund dezamăgită că nu se mai termină odată cu lupta asta înverşunată pentru menţinerea cu orice preţ a puterii. Că încă un palat este zguduit din temelii, în timp ce liderul nostru *naţional*, somat să răspundă la anumite întrebări, se salvează ieşind pe uşa din dos, ca apoi să se bată cu pumnii în piept că numai astfel ar fi putut apăra *statul de drept*. „La aşa stat de drept, aşa apărare“, am putea zice. Şi probabil că nu am greşi prea mult.

Dar, a implica în această discuție guvernul înaintea *instituției prezidențiale* ar însemna să inversăm ordinea lucrurilor și, automat, să greșim. Fiindcă în Piața Victoriei a fost doar teatrul de operațiuni. Piesa aceasta s-a jucat, fără îndoială, în altă parte.

Și totuși, fiindcă în discuție este *statul de drept* care presupune *premisa de nevinovăție*, iar cei judecați acum sînt minerii și nu domnul Petre Roman, asupra căruia presa se îndreaptă cu mai multă simpatie decît oricînd, voi participa și eu la acest *proces* public, ca martor al apărării. Voi pleda deci pentru ideea că minerii din Valea Jiului – care nu se aflau pentru prima oară în fața acestui frumos palat – au venit la domnul prim-ministru pentru că nu a putut să meargă domnul prim-ministru la ei, deși le era profund îndatorat; nu numai pentru că i-au apărat cu strășnicie scaunul, de mai multe ori, ci și fiindcă le lipsește, totuși, pîinea cea de toate zilele, pe care o guvernare oricît de modestă și de nepărtinitoare ar fi obligată să le-o asigure.

Va trebui să recunosc deschis că, în aceste condiții grele, de adevărată panică, întreținută prin toate mijloacele posibile, înainte de a se declanșa ostilitățile, premierul a făcut un gest de-a dreptul înduioșător: le-a trimis *ortacilor* – de care era legat (ca întreaga echipă din care face parte) prin bătălia cîștigată împreună, cu ocazia *loviturii de stat de tip legionar* din 14-15 iunie – o dubă cu pîine. Pot să depun mărturie – sub jurămînt – că am văzut cu ochii mei lăzile pline cu franzele proaspete, lăsate pe caldarîm, în aerul acela devenit cu desăvîrșire irespirabil, din care nu peste mult timp ne-au alungat scutierii. N-am știut însă că ele reprezentau un dar al premierului. Credeam că erau trimise de vreo fabrică oarecare de pîine sau de vreo responsabilă

de chioşc mai curajoasă, care n-a ţinut cont de interdicţia de a se apropia de „hoarda dezlănţuită", aşezată în genunchi, pe asfaltul din piaţă, în speranţa că liderul naţional se va coborî pînă la ea.

La ajungerea mea acolo, aşteptarea aceasta, apăsătoare de ambele părţi, se terminase. De pe acoperişul Palatului căzuse o petardă, izbise în pîntec un tînăr şi declanşase astfel ceea ce trebuia declanşat. Atunci nu ştiam care a fost ordinea lucrurilor. *Acum ştiu că la început a fost pîinea,* apoi petarda aceea care îşi depăşise rolul, şi, în cele din urmă, sticlele incendiare, cu care eram deja obişnuiţi de la celelalte *lovituri de stat* ce nu mai contenesc. *Mai ştiu că a fost o zi nefastă,* în care liderul aşa-zisului Front al Salvării Naţionale a avut, efectiv, ghinion. Altfel putea să ne convingă că este un adevărat campion al nonviolenţei, care nu s-a coborît la nivelul celor ce-l aşteptau în stradă numai pentru ca să apere statul de drept. Dar n-a fost să fie aşa. Tînărul, neimplicat în evenimente, ucis *din întîmplare* a stricat puţin imaginea pe care ar fi putut să o facă domnul Petre Roman în faţa viitorului său electorat. Rămas viu, acest student ar fi putut trece drept un *golan oarecare* şi ar fi fost asimilat „pegrei", dezavuate cu seninătate de distinsul om politic care este departe de a fi un învins. În fond, ce căuta el, tocmai în secunda aceea, în locul unde a picat petarda aruncată de sus, de pe acoperiş, *pentru liniştea noastră*?! Aceasta ar fi întrebarea, dacă ar fi viu. Dar, cum morţii nu mai pot fi judecaţi, tînărul, asasinat în faţa Palatului Victoria, nu mai face parte numai din *pegră,* ci şi dintre cei care se adaugă şirului de victime făcute după revoluţie pentru apărarea puterii.

Cu ocazia evenimentelor din 13-15 iunie, majoritatea intelectualilor ne-am pronunţat categoric împotriva

aducerii minerilor la București, pentru a se apăra cu ajutorul lor *noua ordine* (sub care mereu clocotea ceva) și am fost etichetați de către oamenii „de bine“ drept dușmani ai poporului, fiindcă am fi întors spatele clasei muncitoare. Am scris atunci, în această revistă, că nu noi i-am batjocorit pe mineri, ci aceia care au încercat să transforme această categorie socio-profesională, aflată cîndva în avangarda societății românești, într-o ceată de bătăuși care ajută trupele USLA să apere puterea de manifestațiile studențești și de partidele de opoziție.

Am fost intimidați, prin toate mijloacele, începînd cu scrisoarea anonimă pusă zilnic în cutia poștală și cu telefoanele de amenințare de la miezul nopții și sfîrșind prin calomnierea sistematică în foile de scandal, despre care acum aflăm, din surse oficiale, că ar fi implicate în așa-zisul *puci comunist* al domnului Cazacov.

Preluînd ideile domnului Petre Roman – care s-a pierdut cu firea și a lăsat jucăria din mînă, convins că nu se poate să-i fie luată de coechipierii săi, de care îl leagă atîtea taine –, imprevizibilul Gelu Voican-Voiculescu ne-a prezentat scenariul acestei noi *lovituri de stat* într-un moment în care am ajuns să fim sătui de așa ceva și să riscăm să nu mai credem nici dacă tot ce ni s-ar spune ar fi purul adevăr. Oricum, scenariul polițist al Domniei Sale conține atîtea amănunte care se leagă între ele, de parcă și în acest puci ar fi avut un rol la fel de important ca în cel din decembrie și ar fi știut absolut totul chiar de la sursă.

La finalul dezvăluirii acestei noi *lovituri de stat* (comuniste) s-a cerut, *ca și în urma celei legionare din 13-15 iunie*, să fie arestată Doina Cornea.

Cum era de așteptat, adepții înfocați ai statului de drept din gruparea majoritară la această propunere

au aplaudat, ca şi data trecută, cu frenezie. La ideea seninului senator de a da puţin ceasul istoriei înapoi spre a se ajunge din nou în situaţia în care domnul prim-ministru nu fusese silit de împrejurări să-şi predea mandatul, s-a aplaudat ceva mai anemic. N-am înţeles prea bine de ce, că doar nu a fost puciul parlamentului, ci al domnului Cazacov.

Nu ştiu dacă domnul Gelu Voican a înţeles mai bine decît mine reacţia sălii, dar nu părea impacientat că nu a primit un răspuns pozitiv. Seninătatea sa, păstrată şi într-o astfel de împrejurare, m-a convins că spaţiul în care îşi duce acum viaţa trebuie să fie într-adevăr (aşa cum i-a mărturisit recent domnului Hamza) între metafizică şi *catharsis*, oricît de greu ne-ar fi să ne obişnuim cu această nouă situare a sa.

Dar, cum nici imunitatea parlamentară, nici catharsisul său nu ne pot ajuta în nici un fel, după audierea noului scenariu rămînem mai departe frămîntaţi de întrebarea: oare cînd va reuşi actuala echipă (sau ce a rămas din ea) să scape de coşmarul acesta al loviturii de stat şi de ideea că, pentru orice eventualitate, ar trebui arestată puţin Doina Cornea.

Fragila noastră poliţie, cum a numit-o recent, fără urmă de ironie, domnul ministru Doru Viorel Ursu – deşi ştie tot – pare să nu înţeleagă nici ea ce este, de fapt, cu acest *roman poliţist*, care (în ciuda luptelor pe viaţă şi pe moarte pentru apărarea statului nostru de drept duse în parlament) a fost singura bombă explodată în Dealul Mitropoliei.

Noroc că *preşedintele ales pentru liniştea noastră* – al cărui zîmbet nu poate fi şters cu nimic de pe faţă – scoate din încurcătură atît poliţia, cît şi pe senatorul uşor aerian, pe care se face că nu îl ia în serios.

Și noroc că Televiziunea Română nu se dezminte. A făcut totul ca lumea să știe că *puciul care a eșuat la Moscova a reușit la București*.

Oricum, s-a făcut din nou liniște, ca după fiecare lovitură de stat. Pînă una alta, nimeni nu mai poate striga „jos guvernul comunist!". Domnul Roman se pregătește din nou de alegeri și șansele lui par să crească. Minerii au intrat din nou în mină. Toate sloganele strigate ieri, alaltăieri, nu mai au nici o însemnătate. Nimeni nu mai strigă nici măcar „jos Iliescu!". Numai că minerii îl așteaptă în mină. Jos, sub pămînt. Și nu cred că ar fi bine să nu se ducă. Lor nu le plac promisiunile care nu sînt ținute. Și nu uită ce li s-a promis, cum uită alții. Pactul s-a făcut în scris, ca să nu poată fi păcăliți din nou. Și sper că nu s-a făcut doar pentru noi, *telespectatorii*.

S-a bătut multă monedă pe faptul că au pătruns în parlament. Poate chiar prea multă. Într-un forum în care a pătruns Gelu Voican nu trebuie să ne mirăm că intră apoi și *ortacii* săi; *au profitat de situația dezastruoasă în care se află țara* – spunea cineva în supremul for al democrației noastre – și, fără să vreau, m-am gîndit: au dreptate domnii noștri parlamentari, *de multă vreme nimeni nu mai face altceva decît să profite de această situație dezastruoasă care nu se mai termină*.

Dar să nu uităm totuși că minerii intrați cu forța în parlament aveau în buzunare petardele și bombele lacrimogene lăsate la îndemîna lor de organele de ordine care dispăruseră ca din întîmplare. Faptul că nu au uzat de ele este de natură să lase posibilă și o altă interpretare decît cea prezentată oficial. Poate că era mai periculos decît ei domnul Roman, care, *pentru a apăra statul de drept*, a declanșat un adevărat război

chimic. Sau poate că nici el nu era chiar atît de periculos dacă a fost învins pentru că s-a pierdut cu firea și a lăsat jucăria din mînă. Domnul Iliescu n-ar fi lăsat-o în ruptul capului.

Atunci de ce această comedie cu *puciul comunist*, într-o lume care credea că și-a redobîndit demnitatea?

Fără îndoială, de frică. La fel ca tot umorul negru care se naște în astfel de condiții, aici și aiurea.

Un scriitor spaniol, într-o carte intitulată *Omul care semăna cu Oreste* ne înfățișează cu lux de amănunte transformarea tragediei în comedie, în condiția în care răzbunătorul așteptat nu mai vine odată și cetatea nu se poate purifica.

Ceva din acest tip de comedie mi se pare a conține așteptarea zadarnică a domnului senator Gelu Voican-Voiculescu să vină răzbunătorii dictatorului și să-l omoare pe mormîntul acestuia.

Nu știu dacă listele negre despre care dă interviuri au existat vreodată, de vreme ce singur spune că nu au fost scrise, dar, fără îndoială, ele trebuie să fie reale în subconștientul său apăsat de spaime. Amănuntele concrete în care i se arată momentul dramatic așteptat au un fel de măreție pe care neîmplinirea o face însă ușor ridicolă.

N-ar fi exclus ca răzbunătorul să vină totuși – atunci cînd nimeni nu se va mai aștepta – și să-l scoată din ridicolul în care îl suspendă așteptarea și tot ce implică ea.

Oricum, pedeapsa cea mai mare într-o astfel de situație este să mori de moarte bună după ce ți-ai cheltuit toată imaginația creînd scenarii pe care faptele refuză să le confirme.

Nu este, de asemenea, imposibil ca toate scenariile *loviturilor de stat* la care asistăm de doi ani să aibă ca punct de plecare o spaimă reală care le-ar justifica oarecum.

În această situație, apărarea de *o lovitură de stat* imaginară poate să fie ea însăși un antrenament în vederea momentului tragic îndelung așteptat.

Cea mai puțin justificată rămîne înscenarea unei astfel de lovituri pentru a mai speria *țiganii și pegra*, despre care vorbea cu năduf eroul ultimului puci de la București.

Gîndul că ai putea pierde imunitatea pe care o dă puterea poate să ducă totuși la nebunie. Să te facă să-ți înfrunți la propriu dușmanii îngropați în propriul subconștient. Cu atît mai mult pe cei îngropați într-o mină în care te somează să vii. Dacă într-adevăr te somează și nu este o nouă înscenare pusă la cale din cauza spaimei și a pierderii controlului.

Fiindcă o întrebare gravă cum este „cine a tras în noi după 22?", scrisă pe toate zidurile, poate să-l facă pe cel căruia îi e adresată să intre în panică și să nu mai judece normal.

Dar nici amînarea răspunsului nu rezolvă nimic, ci dimpotrivă.

Atunci cînd a fost conturată precis această întrebare, puterea era proaspăt instaurată și nu avea curaj să-și scoată trupele în amiaza mare în stradă.

Așa s-a decis chemarea la București a minerilor. Ceea ce nu înseamnă că au fost aduși doar pentru studenți. Așa-zisa *lovitură de stat legionară* sub pretextul căreia au fost chemați va constitui întotdeauna un mister. Cum probabil că va rămîne și recentul *puci comunist*.

Mineriada de anul trecut ne-a costat foarte mult. Era bine dacă preşedintele nostru „legitim" şi primul său ministru, de care acum tot se desparte, ar fi suportat aceste pagube din veniturile dumnealor şi nu din bugetul statului, ca să nu uite uşor ce s-a-ntîmplat atunci. Deşi nu paguba materială a fost esenţială, ci aceea morală: faptul că puterea a investit o pătură socio-profesională cu dreptul de a se substitui organelor de ordine, creînd astfel un precedent.

Roadele acestei implicări ilegale a *instituţiei prezidenţiale* şi a altor instituţii în treburile poliţiei s-au văzut cu ochiul liber şi în aceste zile de septembrie, cînd civili bine hrăniţi nu se sfiau să îmbrîncească lumea pe stradă în faţa oamenilor în uniformă care se uitau la ei cu mîinile-n sîn.

Deşi agresorii civili de acum erau îmbrăcaţi în alte culori decît ale minerilor, lucrurile petrecute mi-au lăsat acelaşi gust amar pe care l-am avut în 15 iunie în Piaţa Universităţii, unde am fost martoră la o adevărată *vînătoare de oameni*, aplaudată de oamenii „de bine", deveniţi între timp adepţii cei mai convinşi ai ordinii de drept.

Faptul că un om politic trebuie să-şi asume anumite riscuri şi să nu-şi apere scaunul doar cu forţele de represiune îl recunoaşte chiar şi preşedintele Iliescu, care pînă acum a refuzat cu o îndărătnicie de neconceput dialogul. Numai liderul naţional al Frontului Salvării Naţionale a crezut că este mai demn să se salveze fugind pe uşa din dos.

Spun toate astea ca un om care, dacă ar fi depins de el, ar fi vrut ca destrămarea coaliţiei să nu înceapă de unde a început; ca un om care ar fi preferat ca, dacă salvatorii noştri nu se retrag împreună, pe uşa

din dos, așa cum au apărut, să ne despărțim mai întîi de acei care nu ar putea fi numiți nici măcar neocomuniști. Fiindcă mi se pare o adevărată nenorocire națională ca, după Biblioteca Universitară, care a ajuns și a rămas o ruină, să ajungă și Palatul Victoria în aceeași stare, iar maestrul Alexandru Bârlădeanu să rămînă tot ca o floare.

Cred că originea răului de care suferă acum România nu se află în păcatele străzii, oricît ar fi ele de mari, ci în acelea ale puterii.

Cînd spun asta mă gîndesc la faptul că, atunci cînd s-a organizat un marș pașnic, la care au participat 150.000 de oameni cu cămăși albe și cu flori în mînă, instituția *prezidențială* a rămas surdă și mută în fața lor, în loc să accepte dialogul solicitat.

În noiembrie, cînd tot Bucureștiul, tot Brașovul și toată Timișoara erau pline de oameni care își pierduseră încrederea că ne-am afla pe calea cea bună, același zîmbet sfidător a acoperit ca o mască gura care ar fi trebuit să le spună ceva.

Atunci am înțeles pentru totdeauna că președintele ales *întru liniștea noastră*, dacă se aruncă sticle incendiare – răspunde, dacă nu – nu.

Atunci am înțeles că toate formele pașnice de protest au fost înăbușite în zîmbetul președintelui Iliescu.

Păcatul originar al *statului nostru de drept* îl reprezintă *lovitura de stat* care a schimbat o echipă comunistă cu alta, în vreme ce tinerii stăteau cu pieptul deschis în fața armelor, crezînd că prin moartea lor ar putea să se schimbe ce-a fost.

Salvatorii noștri care se băteau pentru putere în culise, în vreme ce mulțimea înfrunta gloanțele, de cîte ori

văd o masă de oameni nemulţumiţi, adunaţi într-o piaţă, nu-şi pot imagina că în culise nu există, ca şi în 22 decembrie, cineva care trage sforile.

Ce s-a-ntîmplat acum în stradă nu ştiu dacă are sau nu vreo legătură cu Cazacov, dar s-ar putea să aibă cu Pavlov.

Această obsesie a loviturii de stat şi convulsiile care o însoţesc nu vor putea să fie înlăturate pînă cînd nu se va produce o purificare a cetăţii, maculată de *păcatul originar* al statului nostru de drept, păcat la care, dacă tot am devenit credincioşi, ar trebui să ne gîndim cu toată seriozitatea. Fiindcă purificarea necesară pentru a ne redobîndi liniştea şi a lua totul altfel de la capăt nu poate să se producă atîta vreme cît aburul sîngelui nevinovat care a curs şi după 22 decembrie pluteşte încă deasupra noastră.

Text apărut în *22*,
numărul 40, din 1991

La înmormîntări nu se aplaudă încă

După obsesia că noi nu am avut un Havel, cred că nici o altă obsesie nu a marcat publicistica noastră mai mult decît aceea că noi nu am avut o Constituţie. *S-avem şi noi un Havel*, comenta ironic un poet faptul că unul dintre creatorii de opinie încerca să desemneze un nou Havel al României în persoana unui lider recent apărut pe scena politică. *S-avem şi noi o Constituţie* au spus apoi fără urmă de ironie mai multe voci la care nu ne-am fi aşteptat şi iată că avem, în sfîrşit, Constituţia nostalgică, făcută cu înlocuitori, pe care o merităm. O Constituţie prin care se consfinţeşte faptul că am ajuns de la Republica Prezidenţială a tovarăşului Ceauşescu la Republica Prezidenţială a tovarăşului Iliescu.

Nu m-am mirat că după această *victorie* – pentru care ni s-a vîndut încă o dată mălai în loc de făină – învingătorul a făcut şi un act de clemenţă, achitîndu-şi vechii tovarăşi de luptă din CPEx. În fond, pentru ce să mai fie cercetaţi săracii dacă şi ei luptau, ca şi preşedintele nostru „legitim“, tot pentru menţinerea cu orice preţ a acestei Republici. Şi la ce ne puteam aştepta dacă şeful unui stat care a trecut prin ce a trecut România afirmă şi acum – cînd Uniunea sa Sovietică s-ar părea că nu mai există – că Timişoara ar fi reprezentat dreapta.

Consecvenţa de necontestat a Domniei Sale – demnă de o cauză mai bună – ne-ar obliga să facem următoarea

deducţie logică: dacă aceşti colaboratori apropiaţi ai celuilalt preşedinte al republicii noastre socialiste au fost achitaţi, înseamnă că morţii au fost de vină, că dumnealor au fost reţinuţi din eroare şi, prin urmare, trebuie să le cerem iertare, să-i recompensăm pentru ceea ce au făcut şi să-i repunem în drepturile pe care le-au avut. Adică în locul *activiştilor de partide* care au aplaudat satisfăcuţi noua Constituţie, ştiind că referendumul organizat pentru adoptarea ei nu făcea altceva decît să mascheze un alt referendum: pe cel menit să restabilească o formă de guvernămînt care la noi a făcut posibil ca o mie de oameni să fie împuşcaţi în stradă în amiaza-mare pentru că au îndrăznit să spună că nu mai suportă.

Evenimentele din 13-15 iunie – cînd actuala putere a chemat o parte a populaţiei ţării să lupte împotriva alteia ca într-un război civil, consolidîndu-şi în mod cinic poziţia prin această învrăjbire făcută cu ajutorul unor profesionişti versaţi ai vrajbei şi cu un program bine pus la punct – dovedesc cum nu se poate mai clar că la noi, prin Instituţia Prezidenţială a Comuniştilor, istoria poate să se repete întocmai. Că, prin urmare, eludarea principiului separaţiei puterilor în stat – pe care îl presupune democraţia – nu ar fi trebuit să fie acceptată sub nici o formă.

Din păcate, în marea lor majoritate, *membrii de partide* din parlament au fost mai atenţi la propriile drepturi decît la drepturile preşedintelui, care era obligatoriu să fie limitate astfel încît nimeni să nu mai poată să scoată niciodată în stradă după bunul său plac nici armata, nici securitatea, nici... *minerii*.

Poate că lucrurile au decurs astfel şi fiindcă, în efervescenţa înşelătoare prin care trecem, fiecare lider al celor două sute de partide pe care le avem se încălzeşte

cu gîndul că și el ar putea să aibă în mînă *bastonul de președinte*.

UDMR-ul se dovedește a fi și de data aceasta excepția care confirmă regula. Adică a intuit clar unde se află sceptrul prezidențial și pentru ce votează. Sau, mai precis, pentru ce nu votează. Numai că argumentul concret pentru care maghiarii nu au votat această Constituție nu a fost dubla înșelătorie care ne privește pe toți, ci dreptul de a folosi limba maternă în relațiile cu oficialitățile locale și cu organele de justiție. Le înțeleg lupta pentru acest drept – indiferent dacă în alte constituții el figurează sau nu –, dar m-aș fi bucurat dacă voturile lor împotrivă ar fi avut aceeași motivație cu ale noastre. Fiindcă eu sînt convinsă că răul vine mai din adînc și că el ne privește pe toți. Că într-o justiție în care cineva poate să fie mai presus decît legea, limba în care-ți pledezi cauza nu mai este atît de importantă.

Spun asta cu tristețe pentru că procentul celor care am votat împotriva dublei înșelătorii este, de fapt, infim în raport cu al celor care au acceptat-o și, ca atare, nu ne putem face iluzii că de la alegerile din mai pînă la referendumul de acum am fi progresat în înțelegerea a ceea ce ni se întîmplă mai mult decît pînă la genunchiul broaștei. Spun asta ca un om care percepe cu profund dezgust șovinismul, indiferent de naționalitatea celor ce-l practică, dar care înțelege la fel de bine și faptul că nici SRI-ul nu pune chiar degeaba coroane prin Transilvania.

Prea multe coroane pentru mizeria în care ne zbatem – mă gîndesc ades fără să vreau. Și prea fără folos, în pofida a ceea ce ne costă pe toți. Întîi pentru că ele pică ades pe locul pe care sînt depuse asemenea unor bombe. Și în al doilea rînd pentru că nici măcar morții

nu pot să se hrănească doar cu garoafe. Guvernanții noștri – care au devenit credincioși peste noapte – ar trebui să învețe odată că, la sărbătorile lor, pînă și celor duși li se aruncă pe pămînt măcar pîine și vin. Or, la noi vinul începe să fie aproape inaccesibil, iar pîinea ar putea să devină și ea ceva de zile mari. Afirm acest lucru gîndindu-mă la faptul că nu demult, noul nostru premier își bătea capul (pe micul ecran) să găsească o soluție ca să nu se mai consume atîta pîine. I se părea că prea am ajuns să ne lăfăim mîncînd-o în loc de orice.

Văzîndu-l cum scrîșnește din dinți și cît de convins ne spune că în curînd va pune la punct această problemă care îl macină de mai multă vreme, m-am gîndit cît de cu cap lucrează totuși puterea. Fiindcă, după cum vedeți, n-a raționalizat pîinea înainte de referendum și hîrtia ziarelor de opoziție după aceea. Și, procedînd astfel, legea noastră supremă a fost acceptată așa cum este. Chiar dacă nu s-a mai mers la urne cu elanul din mai și nu s-a mai făcut coadă la secțiile de votare în sprijinul Frontului care începe să se fărîmițeze ca să cuprindă încă o dată totul.

Acum, că referendumul a trecut cu bine, s-au găsit niște soluții să mai supraviețuiască o vreme și ziarele de opoziție dacă mai au pentru ce. Acum, dacă vrea, poate să ne viziteze țara și regele Mihai. (Sînt convinsă că nu va mai fi întors înapoi de la graniță.) Acum, fiindcă legea supremă a fost adoptată, ni se poate pregăti în liniște legea SRI-ului, ca să se poată așeza și el la lucru așa cum trebuie. Că doar nu a fost creat doar ca să pună coroane la morți.

Acum putem, în sfîrșit, să echivalăm cartea cu pîinea, așa cum ne sugera cîndva cu lacrimi în ochi o parlamentară mai sensibilă care suferea la gîndul că „guvernul

hiperintelectualului Petre Roman ar putea fi acuzat că ar fi făcut pentru cultură mai puțin decît cel condus de analfabetul de Dăscălescu". (Chiar dacă ***hiperintelectualul*** și-a depus mandatul, lăsînd în urma sa doar premisele create pentru bișniță și pentru un fel de *cultură de piață* în care atunci cînd cineva îndrăznește să spună adevărul este împroșcat cu noroi în toate fițuicile care nu se mai sfiesc să facă deschis elogiul securității.)

„Nu te lăsa, Petrică, tată", era îndemnat acum un an într-o astfel de fițuică liderul nostru național, iar cel care îi spunea aceste cuvinte de îmbărbătare nu era tatăl său – care a fost un lider internațional –, cum s-ar putea înțelege din greșeală.

Dar fiindcă ex-premierul nu avea experiența politică a celorlalți emanați cu care a plecat la drum, în ciuda acestor îndemnuri părintești, a lăsat jucăria din mînă. Nu înainte de a-l fi desemnat pe urmașul său care este mai operativ și care cred că va pune – în sfîrșit – și mult discutatul semn de echivalență între pîine și carte. Mă tem însă că prin ochiul auster al domnului Stolojan nu va putea să fie văzută cartea ca pîinea, ci viceversa. Că, prin urmare, pîinea noastră cea de toate zilele va fi privită și ea ca un obiect de lux pe care cine are bani îl mai cumpără, cine nu, nu.

Acum, că avem constituție, ce ne mai trebuie neapărat și pîine?!

În ciuda crizei profunde prin care trece, poporul a înțeles necesitatea de a adopta această lege supremă, ne-a spus președintele nostru „legitim" (care după acest referendum a devenit și mai „legitim") stînd înlemnit de mîndrie între două coșuri de garoafe care nu știu de ce mie mi s-a părut că sînt două jerbe imense depuse acolo de SRI pentru mai multă transparență.

Noroc că Marea Adunare a-nceput să bată din palme și asta m-a făcut să-mi dau seama că tovarășul Iliescu nu vorbea totuși la o ceremonie de doliu. Fiindcă la înmormîntări nu se aplaudă încă.

Text apărut în 22,
numărul 30, din 1991

Ultimul Consiliu?

22: *Cum credeți c-ar putea supraviețui Uniunea Scriitorilor în condițiile actuale?*

Ileana Mălăncioiu: Nu știu. Ceva trebuie neapărat să se schimbe; cel puțin președintele, care ne reprezintă infinit mai rău decît ne-am fi putut imagina. Spun asta fiindcă și în vremurile cele mai grele Consiliul Uniunii a însemnat ceva de care puterea a fost obligată să țină cont. Or, acum el a fost total anihilat. Uniunea a ajuns un fel de CAP ale cărei clădiri se surpă și se împart pe furiș.

22: *Enumerați revistele care credeți că reprezintă cel mai bine stadiul actual al literaturii (ținînd seama că nu numai Uniunea Scriitorilor editează reviste de literatură/ cultură, ci și Ministerul Culturii, Fundația România, ba chiar și instituția prezidențială ori diverși particulari).*

I.M.: Nu voi propune o ierarhie a revistelor literare bune, fiindcă toate sînt în pericol de dispariție și – oricare ar fi enumerarea mea – în primul rînd m-aș gîndi la *Viața Românească* la care lucrez. Dacă m-ați fi întrebat care e cea mai proastă revistă din țară aș fi numit, fără să ezit, una mare cît un cearșaf care se vinde încă cu 7 lei – dacă o cumpără cineva – și pe care n-o pîndește nici un pericol.

22: *Credeți că acționează criteriul politic în subvenționarea revistelor de către guvern? Dacă da, în ce sens?*

I.M.: Fără îndoială, criteriul politic acționează și cred că va acționa indiferent cine va fi la putere. E evident, după cum arată revistele partidelor, cele independente și mai ales cele *absolut independente*, cum le place unora să se caracterizeze. Dar eu cred că – de nevoie – actuala putere s-ar mulțumi cu ceva mai puțin decît cea care a precedat-o. Că, prin urmare, zelul unora dintre colegii noștri este excesiv și uneori de-a dreptul penibil. Consider de asemenea că este un mare pericol și să vedem în acordarea unor fonduri pentru reviste o formă de vînzare-cumpărare. Guvernul unei țări care se respectă este obligat să investească în cultură. Veți zice că guvernul nostru nu se respectă și vă voi da dreptate. Dar cred că sîntem datori să-l facem să înțeleagă acest lucru. Dacă vrem să ne numărăm printre popoarele care vor avea un loc în istorie, nu putem investi doar în politicieni și în pușcăriași. Oricît i-am compătimi și pe unii și pe ceilalți. Subvenția nu este, desigur, cea mai bună cale pentru a se menține independența culturii și demnitatea presupusă de aceasta. Corect era să fie prevăzută în buget o sumă plauzibilă, cu care să putem supraviețui în actualele condiții. Or, pentru cultura scrisă, în buget nu a fost prevăzut nici un leu. De aici vine mizeria în care ne zbatem și umilința presei culturale de a se tocmi din trimestru în trimestru cu „te miri cine, care n-a mai fost și nu mai vine" în contact cu cărțile și revistele și pe altă cale decît a scaunului pe care stă și nu poate să înțeleagă de ce-o mai fi nevoie și de ele. Într-o țară în care există respect pentru cultură, un contabil bun – cum se spune că ar fi domnul Stolojan – nu și-ar îngădui să afirme că nu le mai dă de pomană scriitorilor. Cărțile citite l-ar ajuta să găsească o formulă mai elegantă. Iar contabilitatea – care nu poate fi pusă mai presus de orice decît din ignoranță – l-ar

ajuta să găsească totuși formula. Fiindcă așa nu se mai poate.

P.S.: Știu, trăim într-o țară care este din zi în zi mai săracă și care, sub actuala conducere, riscă să ajungă cu desăvîrșire la faliment. Dar asta nu l-a împiedicat pe marele economist Alexandru Bârlădeanu ca, în vreme ce dădea indicații prețioase despre cum să se desfășoare ancheta care analizează corupția din timpul guvernării Roman, să spună: „Eu cred că nu e bine să se piardă timpul cu lucruri mărunte: ce contează dacă a luat cineva (se înțelege, dintre demnitari) 10.000 în loc de 1.000 de dolari pentru o plecare în străinătate. Trebuie văzut acolo unde e vorba de sute de mii...". Cum nu contează 10.000 de dolari, stimaților domni contabili, ajunși la cîrma țării, cînd acesta a fost bugetul pentru un an al revistei *Viața Românească*?! Revistă pentru care după 86 de ani de la întemeiere sîntem amenințați de dumneavoastră că nu ni se mai dă de pomană să mai apară. Vă reamintesc că atunci cînd a vrut să convingă lumea că sîntem europeni, Brătianu nu s-a dus la Paris cu 10.000 de dolari luați din bugetul țării, ci cu *Viața Românească* și cu *Convorbiri literare*. Și vă mai reamintesc că el a reușit.

Anchetă a revistei 22,
apărută în numărul 3, din 1992

Tristeţea de a supravieţui

Pentru acei care au urmărit cu atenţie presa românească de după revoluţie nu mai reprezintă un secret faptul că literatura este lăsată să piară fiindcă, în marea lor majoritate, scriitorii n-au aderat la politica Frontului. Sistemul tovarăşului Iliescu este infinit mai bine pus la punct decît cel al înaintaşului său. Dumnealui nu ne mai cenzurează pe bucăţi, ci la grămadă.

Conştient sau nu, acest lucru i-a fost uşurat şi de faptul că la ora actuală Uniunea Scriitorilor nu mai funcţionează nici măcar cît sindicatul unei fabrici de mături. Liderul nostru naţional (şi internaţional), ajuns în situaţia de a decide, nu se mai ocupă decît de tipărirea cărţilor sale în sute de mii de exemplare (care, în mare parte, zac în depozitul Cărţii Româneşti şi pe tarabe, în vreme ce revistele şi-au redus sub orice limită tirajele din lipsă de hîrtie), de editura sa particulară, de tipografia sa (în care am investit atîţia bani şi atîtea speranţe), de maşinile sale personale, de Academia sa Caţavencu (despre care declară la SOTI că i-ar da satisfacţii mai mari decît Uniunea), de vila moştenită de la tovarăşa Mia Groza, de vînat fazani şi de alte lucruri de acest fel pe care, în ciuda mizeriei în care se zbate majoritatea *alegătorilor săi*, le socoteşte de la sine-nţelese.

Poate că este o simplă întîmplare faptul că afacerile sale personale prosperă în vreme ce instituţia pe care

a cucerit-o la 22 decembrie (cînd în piață se împușcau copii) se prăbușește și poate că nu avem dreptul să judecăm falimentul spre care ne îndreptăm făcînd astfel de corelații. Poate că societatea noastră profesională trebuie să plătească pentru păcatele ei de ieri și de azi și are la ora actuală exact ceea ce merită. Oricum, la ultima ședință de consiliu (ținută nestatutar, după o jumătate de an de la cea precedentă) ni s-a spus deschis, de la masa prezidiului, că *sacul s-a golit* și că *dacă vrem să nu pierim într-o lună de zile, va trebui să ne cîrpim deștept*.

Tot cu această ocazie am mai aflat că trebuie *cîrpit* și comitetul director pentru că unii dintre membrii acestuia nu mai pot participa la ședințe, nu mai sînt acceptați ori nu mai acceptă să fie răspunzători de ce se întîmplă cu Uniunea sub actuala ei președinție.

S-a stabilit de asemenea ca *remanierea* anunțată să se facă în ordinea voturilor obținute pentru acest organism la Congresul Scriitorilor din aprilie 1990.

Atunci, în ciuda tuturor aranjamentelor de culise care mă excludeau, s-a întîmplat ca eu să mă aflu *pe locul mortului*: adică să fiu ultimul nume de pe lista acestui comitet director. Listă de pe care am fost înlocuită cu Balog József, întrucît colegii noștri de naționalitate maghiară nu obținuseră prin votul secret proporția stabilită de statut.

Acum, *în al doisprezecelea ceas*, sînt înștiințată (ambiguu și semioficial) să-mi reiau locul printre *aleșii* de altădată.

Convinsă că și *cei din urmă vor fi judecați ca și cei dintîi*, consider că este obligatoriu să mă recuz și să explic motivele pentru care o fac. O fac întrucît acum, cînd toate fondurile s-au dus cum s-au dus, oricine ar fi acolo sub tutela lui Mircea Dinescu – care hotărăște

totul de unul singur (sau în culise) – nu ar mai avea altceva de făcut decît să-şi asume falimentul la care am fost aduşi. De aceea *mi se pare normal să nu fie cîrpit acest comitet cu mine şi cu nimeni altcineva. Lucrurile nu se mai pot îndrepta printr-o remaniere. E ora la care trebuie să se facă un bilanţ a ceea ce s-a întîmplat pînă acum, după care să se poată lua totul, altfel, de la capăt.* Dacă se consideră că Uniunea nu se mai justifică în structura ei actuală, atunci ea trebuie să devină cel puţin un sindicat ca oricare altul, dispus să-şi asume rolul de a apăra drepturile membrilor săi. Desigur, noilor lideri ai acestui sindicat nu le va fi uşor fiindcă puterea (care nu are motive să ne iubească în mod special), prin organele sale de diversiune şi prin exemplul personal pe care i l-a servit actuala noastră conducere operativă, a reuşit să acrediteze ideea că am fi nişte privilegiaţi.

Adevărul este însă că lucrurile stau cu totul altfel; că salariile redactorilor de la o revistă cu tradiţia *Vieţii Româneşti*, bunăoară, nu însumează mai mult decît cele de la o şcoală sătească.

N-aş vrea ca afirmaţia de mai sus să fie speculată în defavoarea cadrelor didactice. Fiindcă eu sînt convinsă că nici şcolile, nici revistele, nici spitalele nu sînt cele care au adus ţara în pragul falimentului pentru ca măsurile cele mai drastice să fie luate împotriva lor.

Să ne reamintim că, nu demult, Televiziunea Română *Liberă* ne-a adus la cunoştinţă faptul că liderul naţional FSN (cu care altădată era întru totul de acord) ar fi pierdut printr-o singură semnătură pusă în necunoştinţă de cauză pentru exportarea minereurilor neferoase de la Baia Mare nici mai mult nici mai puţin decît un miliard.

Faptul că prestaţia de şef de guvern a domnului Petre Roman s-a dovedit a fi falimentară (pentru ţară) n-a

dus la concluzia că nu ne-ar mai trebui guvern în general – și guvern fesenist în particular – pe care ar presupune-o logica aplicată de actualul premier atunci cînd este vorba despre cultură.

Fără îndoială, pentru a salva ce se mai poate salva, Uniunea Scriitorilor ar fi timpul să învețe ceva și din propriile sale greșeli. Fiindcă bilanțul său nu este negativ doar în plan material, cum îi place să se mintă ca să se justifice, ci și în plan moral. Funcționarea ei în virtutea inerției – doar ca să aibă cîțiva oameni mașină cu șofer la scară – (precum și funcționarea oricăruia dintre noi într-un comitet anihilat de cineva) mi se pare lipsită de orice sens.

E timpul să înțelegem că *nu numai supraviețuirea într-un astfel de loc unde nu se întîmplă nimic* ar trebui să ne pună pe gînduri, ci chiar *supraviețuirea*. Spun asta avînd în vedere faptul că, nu demult, unul dintre răniții revoluției s-a sinucis fiindcă tot ce se petrecea în jurul său l-a făcut să-și piardă orice speranță și orice justificare. Datorită întrecerilor dintre politicienii care ocupă scena, acest caz tragic a trecut aproape neobservat, cum a trecut cu ani în urmă faptul că un om și-a dat foc pe o pîrtie, în vreme ce șase foști demnitari comuniști dădeau încă o dată marea lovitură printr-o scrisoare.

Să dea Dumnezeu să nu fim nevoiți să înțelegem cu prețul altor vieți omenești că nici semnalul de alarmă tras de acest tragic supraviețuitor al evenimentelor din decembrie – într-o *țară tristă, plină de humor* cum a redevenit România – n-a fost receptat în toată adînca lui semnificație.

Text apărut în *22*,
numărul 5, din 1992

Pe pămîntul nimănui situat între cele două fronturi

Nu demult, unul dintre *adevărații* FSN-iști afirma, în cadrul Forumului legislativ al țării, că parlamentul nostru este *o armată obosită care așteaptă să fie lăsată la vatră*. Într-un fel, el avea dreptate. Luptele crîncene care se duc atît pe *Frontul de Est* (al președintelui Iliescu), cît și pe *cel de Vest* (al ex-premierului Roman), reprezintă un *adevărat război al nervilor*, care a făcut ca toată lumea să ajungă la o cumplită oboseală. Dar să nu ne lăsăm totuși înșelați de vorbe. Actualii noștri parlamentari – oricît ar fi ei de obosiți – nu așteaptă să fie lăsați chiar la vatră, ci în celălalt parlament. Măcar fiindcă nu e o plăcere să trăiești din leafă (sau din ajutor de șomaj) și din compensațiile austerului Stolojan (chiar dacă acesta îndeplinește adeziunea noastră, a tuturor, din spaima și din disperarea că altfel ar putea să fie și mai rău).

O dovadă că nu de odihnă, ci de asigurarea zilei lor de mîine au nevoie și bieții noștri parlamentari – care au ajuns să fie atît de obosiți că ne vine să le plîngem de milă – o constituie faptul că *aripa „Roman"* – pe care timpul n-o avantajează, oricît ar vrea cineva să ne convingă de contrariu – dorește ca alegerile pentru viitorul Forum legislativ să aibă loc imediat. Amînarea acestora ar putea face ca pînă la toamnă toată

lumea să asculte romanțe ca altădată și să suspine pe frumosul vers: *S-au scuturat toți trandafirii*. Orice este posibil cu tenacitatea președintelui nostru și cu serviciile (secrete) de neprețuit ale domnului Măgureanu. În plus, aflăm că Procuratura va începe și ea să lucreze – tocmai acum – pentru a stabili măsurile care trebuie să se ia împotriva celor vinovați de corupția din vremea guvernării Roman.

În această privință mi se pare firesc să lăsăm justiția să-și facă datoria – dacă probele cer cu adevărat intervenția ei și nu avem de-a face cu vechiul sistem de amenințări, reintrat în lucru ca să-l reducă la tăcere pe liderul care a reușit *să pună mîna pe trandafir*.

În schimb, acuzația care i se aduce ex-premierului că ar fi trădat republica noastră prezidențială manifestîndu-și înclinația către monarhie cred că se poate vedea, cu ochiul liber, că nu este întemeiată. Ea are la bază argumentul că domnul Petre Roman și-ar fi permis să facă afirmația că vizita regelui a fost *simpatică*. O afirmație cu totul și cu totul nevinovată, cu care nu se poate dovedi că ar fi trădat republica. Dimpotrivă, el a fost cel trădat de limba română pe care a folosit-o. Fiindcă despre vizita unui rege care se întoarce în țara sa – ca un simplu particular – după patruzeci și cinci de ani de exil și este întîmpinat cu dragoste și speranță de sute de mii de oameni nu se poate afirma, în nici un caz, că este *simpatică*. Se poate spune însă, fără îndoială, că este *revelatoare* pentru faptul că prin referendumul la care se face apel atît de insistent – poporul a fost înșelat încă o dată. Adică s-a profitat – ca de obicei – de buna sa credință și i s-a impus o Constituție pe care nu a citit-o, spunîndu-i-se că numai prin adoptarea ei se vor putea instaura ordinea și dreptatea în țară.

Făcînd acest lucru, tovarăşul Iliescu ştia foarte bine că trişează din nou (ca şi în mai, ca şi în decembrie, ca şi pe vremea cînd era prim-secretar). Nu întîmplător s-a gîndit să-şi ia toate măsurile de precauţie pentru ca atunci cînd lumea se va trezi la realitate să nu se mai poată face nimic. Aşa se explică de ce în legea supremă a ţării e stipulat faptul că în privinţa formei de guvernămînt nu se mai poate face (niciodată!) nici o revizuire.

Doamne, cîtă vanitate şi cîtă naivitate în convingerea sa că poate să ne dea legi care să rămînă valabile în vecii vecilor!

Măsurile de precauţie luate pentru a se asigura că republica prezidenţială va putea fi lăsată moştenire urmaşilor săi comunişti dovedesc prin ele însele că preşedintelui nostru îi este imposibil să înţeleagă că girul obţinut prin referendum nu-l poate legitima pentru totdeauna. Măcar pentru că, *în lumea asta trecătoare, în care unul naşte, altul moare,* cu oricîtă bună-credinţă, nu se poate stabili care va mai fi peste o vreme voinţa poporului.

Şi totuşi, dacă este să fim drepţi, trebuie să recunoaştem că, în ciuda naivităţii măsurilor şi tiradelor sale antimonarhice (sau chiar datorită acestora), mai mare a fost însemnătatea pe care i-a acordat-o vizitei regelui *aripa „Iliescu"* (sau, mai bine zis, piciorul său pus în prag la Cotroceni), decît cealaltă aripă a păsării măiastre a paradisului nostru socialist. Faptul că preşedintele şi-a jertfit convingerile sale ateiste (afirmate deschis cu cîteva zile înainte) în faţa altarului de la Patriarhie ca să abată atenţia de la ceea ce se întîmplă la Putna dovedeşte cu prisosinţă acest lucru.

Dacă tovarășul Iliescu s-a jertfit pe altarul credinței luînd lumină din lumina Prea Fericitului Teoctist, șeful serviciului său de informații s-a jertfit în fața noastră pe altarul transparenței moștenit de la Gorbaciov. Publicarea dosarului său nu a fost o simplă întîmplare, cum ar putea să li se pară unor naivi. A fost nevoie de acest sacrificiu ca să se poată declanșa mecanismul și să putem să facem alegerile parlamentare cu dosarele securității pe masă. Firește, nu cu toate, ci cu acelea de care va fi nevoie. Restul, vorba lui Agamiță Dandanache, se vor păstra *neicusorule*, că poate mai este nevoie de ele și altă dată.

Și pentru ca *a patra putere în stat* să se bucure și ea de același tratament cu celelalte au apărut și două dosare ale informatorilor din presa de opoziție. Cealaltă, se înțelege, e curată ca *roua dimineții*.

Fără îndoială, surpriza care ni s-a făcut este mare și îngrozitor de tristă.

Ea ne face să ne îndoim încă o dată – ca pe vremurile cele mai apăsătoare – și de cei cu care am fi avut încredere să mergem pînă la capătul lumii.

Dar, cu toate acestea, aș vrea să-mi pot impune să nu mă obsedeze mai mult decît se cuvine aceste dosare ale informatorilor vechii securități, scoase la iveală de noua securitate pentru a ne abate atenția de la lucrurile grave petrecute în ultima vreme.

Oricum, mă obsedează infinit mai mult dosarul întocmit în legătură cu evenimentele din decembrie, care ar putea să fie mai interesant decît ne-am fi așteptat, de vreme ce președintele Iliescu a simțit nevoia ca mai întîi să-l cenzureze și apoi să-l ferească de gura slobodă a lumii, făcînd din el un dosar secret, tocmai acum cînd mascarada dezvăluirilor este în floare.

Desigur, nu merg pînă acolo încît să-mi imaginez că în noul scenariu al domnului senator Sergiu Nicolaescu ar fi putut să apară, cu nume și prenume reale, ca-n buletinul de identitate (sau ca pe buletinele noastre de vot), adevărații teroriști, despre care știm cu toții că nu se află în boxă, unde le este locul, ci fac mai departe acel joc sinistru care se joacă peste capetele noastre, transformînd totul într-o farsă la care ne este din ce în ce mai rușine că sîntem nevoiți să luăm parte.

Faptul că o comisie parlamentară a lucrat atît timp numai pentru a se lămuri mult stimatul și iubitul nostru președinte cît s-a aflat despre ce s-a întîmplat atunci și a șterge pe ascuns urmele de sînge care se mai văd încă, arată și el că totul este din ce în ce mai lipsit de sens. Fiindcă pentru funcționarea acestor comisii s-au cheltuit (în ciuda penuriei generale) milioane de lei, în vreme ce rănitii revoluției sînt tratați de putere ca o povară în plus pe care o suportă din ce în ce mai greu.

După cum știți cu toții, unul dintre acești răniți – ajungînd la sentimentul că totul a fost în zadar – și-a pus capăt zilelor. Sinuciderea sa apasă asupra noastră a tuturor. Ea ne obligă să nu uităm ce am crezut în decembrie, așa cum ne îndeamnă domnul Silviu Brucan în convorbirile sale cu Emanuel Valeriu. Deși statuia marelui dascăl al omenirii a fost dată jos de pe soclu, politologul nostru se întreabă, pe urmele acestuia, *ce e de făcut* și răspunde că singura soluție este să renunțăm la ideea naivă că se va face vreodată un proces al comunismului și să ne așezăm sub aripa „adevăraților feseniști“ ai lui Petre Roman, fiindcă altfel nu avem nici o șansă.

Marea tristețe nu este că ne spune acest lucru așa, de la obraz, ci că nu ar fi deloc exclus să aibă și

dreptate. Oricum, după cum evoluează lucrurile, nu m-aș mira dacă, la următorul său dialog cu Emanuel Valeriu, înțeleptul Brucan ne-ar sfătui să trecem cu toții, pentru totdeauna, sub aripa tovarășului Iliescu fiindcă este singura șansă care ne-a mai rămas.

S-ar vedea astfel că *apoliticii noștri de serviciu* care s-au dus de la bun început la Cotroceni au avut dreptate. Și s-ar mai vedea că nimic din ce face directorul SRI-ului nu se duce pe apa sîmbetei. Fiindcă recenta publicare a dosarelor de informatori ai vechii securități ale celor doi ziariști de la *România liberă* i-a dat posibilitatea *reputatului* nostru politolog să întrebe retoric: ce presă de opoziție, domnule, nu vezi ce e cu ei, niște informatori!

Această afirmație (făcută în fața milioanelor de telespectatori) m-a determinat să-mi aduc aminte de celebra scrisoare adresată lui Ceaușescu de cei șase foști demnitari comuniști în care se spunea: *Nu pentru asta am înființat noi securitatea!* (Adică pentru ce făcea ea și cînd nu mai erau dumnealor demnitari.)

Atunci toată lumea a trecut mai ușor decît se cuvenea peste această afirmație, dar ea ne-a rămas tuturor adînc înfiptă în creier și revine la suprafață ori de cîte ori marele înțelept rîde de naivitatea cu care îl ascultăm. Ca urmare, m-am decis să-mi iau inima-n dinți și să-l întreb: nu crede că ar fi, în sfîrșit, momentul să ne spună și nouă *de ce au înființat dumnealor securitatea?!* Iar dacă Instituția asta sinistră este opera sa de căpetenie, de ce atît dispreț pentru cei care, de voie sau de nevoie, au venit în contact cu ea?! Este dumnealui cel care ar avea dreptul să ridice piatra? Și de ce atîta silă față de o anume parte a presei? Are convingerea că în cealaltă parte a ei chiar nu există nici un informator din vechea securitate, ci doar din

cea nouă? Şi, dacă este aşa, consideră că instituţia domnului Măgureanu e superioară celei la care a pus Domnia Sa piatra de temelie? Ori se înscrie şi printre fondatorii noii securităţi şi de aceea le poate privi pe amîndouă *ca românul imparţial.*

Întrebările ar putea continua, dar nu mi-am propus să le epuizez în acest moment. Acum simt nevoia să mă întorc şi să zic: dar dacă politicianul Silviu Brucan are totuşi dreptate atunci cînd se situează deasupra lucrurilor şi rîde de naivitatea noastră de a spera că odată şi odată va avea totuşi loc procesul comunismului?! Dumnealui a fost *creierul* şi trebuie să ştie!

Numai că lucrurile nu se văd la fel şi de unde le privim noi. Şi oricît am pierde gîndind aşa cum gîndim, tot vom cere să ni se răspundă măcar la întrebarea „cine a tras în noi după 22?". Întrebare ce ne desparte pentru totdeauna de emanaţii care au putut să treacă peste cadavre cu zîmbetul pe buze şi cu fruntea sus.

Dacă marea bătălie se dă între *Frontul de Est* al tovarăşului Iliescu şi *Frontul de Vest* al fostului său aliat, iar jocurile se fac din nou peste capetele noastre, aşa cum ni se spune cu seninătate, nu avem dreptul să participăm la această farsă. Partidele de opoziţie care se respectă nu se pot situa decît *pe acest pămînt al nimănui, situat între cele două Fronturi*. Oricît de periculos ar fi pentru ele să rămînă pe acest loc spre care se trage încontinuu şi dintr-o parte şi din cealaltă. Orice compromis cu comunismul tovarăşului Iliescu sau cu neocomunismul celuilalt emanat ar murdări încă o dată totul. Or, pentru a supravieţui este neapărat nevoie de o rezervă de apă curată.

Învățătorul nostru, Silviu Brucan, ne învață că politica nu se face cu inima, ci cu capul. Așa cum o fac dumnealui și tovarășul Iliescu, căruia, deși a simțit nevoia să-i ocolească numele, îi prevede încă șansele cele mai mari.

Dar, în ciuda accentului pe care îl pune *în general pe cap și în special pe capul președintelui* (care a știut să aranjeze lucrurile astfel încît în republica sa să se schimbe tot, dar să nu se revizuiască nimic), marele dascăl care ne învață din cînd în cînd *ce e de făcut* comite totuși o eroare de calcul elementară. Uită să ia în considerație faptul că și înaintașul tovarășului Iliescu își luase toate măsurile de precauție pe care ar fi putut să le ia și nu i-a folosit la nimic.

Text apărut în 22,
numărul 20, din 1992

P.S.: Marele secret al dosarului privitor la evenimentele din decembrie a durat, cum durează la noi toate secretele, trei zile, după care el a fost publicat în *Curierul național* și chiar în *Adevărul*. În ciuda nenumăratelor date concrete pe care le conține, scenariul științifico-fantastic propus prin acest dosar pare mai curînd al lui Mironov decît al lui Sergiu Nicolaescu. Întrebarea care se pune este de ce s-o fi temut, totuși, tovarășul Iliescu să-l lase să fie dat publicității. (Dacă într-adevăr s-a temut și nu l-a oprit doar spre a-i face reclamă unui artist căruia îi datorează atît de mult.) Oricît ne-am chinui să răspundem la această întrebare nu putem să ieșim din dilema: ori Sergiu Nicolaescu e mult mai edificat decît lasă a se înțelege, dar nu ne dezvăluie tot ce știe pentru ca opera lui să-și păstreze misterul necesar spre a înfrunta vremurile, ori

preşedintele ţării e mult mai pătruns de (cea de-a şaptea) artă decît este neobositul scenarist şi se teme că împuşcăturile din noul film al acestuia ar putea face să cadă aievea (pe pămîntul scumpei noastre republici) epavele nedescoperite încă ale ţintelor false către care ne este îndreptată iarăşi atenţia.

Recursul la legendă

Într-un lung interviu al cărui ton glumeț mi se pare prea detașat pentru un atașat (fie el și cultural), Grete Tartler îi dezvăluie lui Dan C. Mihăilescu misterul prin care ar fi ajuns ea și alți scriitori mai mult sau mai puțin cunoscuți să ne reprezinte la diferite ambasade, deși actuala putere nu pune nici un preț pe cultură. Explicația pe care o dă acestei decizii noua atașată de la Viena este că *soluția de trimitere a unor scriitori în diplomație este cea mai puțin costisitoare.*

Întrucît nu am calificarea de finanțist a premierului nostru ca să mă pot pronunța în totală cunoștință de cauză asupra acestui lucru, nu știu dacă primenirea personalului diplomatic prin scriitori poate fi rentabilă pentru actuala putere. Ca urmare, mi-ar fi greu să mă pronunț asupra acestui fenomen cu siguranța că nu greșesc. Dar mi se pare cel puțin o mare lipsă de diplomație să te pronunți cu dispreț – cum se întîmplă în acest interviu – asupra apetitului pentru politic al celorlalți, ca și cum meseria pe care ai acceptat să o practici n-ar avea nimic în comun cu puterea de pe pămînt, ci cu cea din cer. Și mi se pare că noua condiție ar obliga-o pe Grete Tartler să fie ceva mai exactă decît în acest interviu, care ține mai curînd de ficțiune decît de realitate.

Desigur, ca scriitor, n-ar trebui să mă deranjeze apetitul cuiva pentru *ficțiune* tocmai acum, cînd toată

lumea nu este preocupată de nici o altă criză mai mult decît de cea a culturii. Numai că Grete Tartler, ştiind la fel de bine ca noi toţi că nu te ia nimeni chiar de pe stradă sau de la masa ta de scris ca să te facă diplomat, simte nevoia să motiveze ajungerea sa în schema ambasadei române de la Viena, recurgînd la o *legendă* în care este implicat, între altele, şi numele meu. Pentru exactitate, o citez: „Există o legendă cu alegerea «ideii» de scriitori. Se pare că după un mare succes obţinut în iunie 1991 la Roma (la un simpozion despre literatură şi politică), protagoniştii (scriitori de prestigiu, între care Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Laurenţiu Ulici, Ştefan Aug. Doinaş) au fost invitaţi la Ministerul Afacerilor Externe pentru a li se mulţumi – gest elegant – pentru gloria care, în aceste clipe, s-a răsfrînt asupra întregii Românii. Şi cum au ajuns ei la poarta vizirilor şi se pregăteau a asculta cu inima încordată, cu sufletul transportat, magistrale discursuri – cineva nu i-a lăsat să treacă (Ulici n-avea barbă în buletin). Atunci bravul critic a strigat: «Fraţilor, după mine!» – şi s-au întors la Uniunea Scriitorilor rostind vorbe româneşti foarte naturale după atîtea emoţiuni. Numai că, aici, da, surpriză! – a doua zi, Adrian Năstase a venit personal la Uniunea Scriitorilor să le mulţumească pentru Roma şi să scuze întîmplarea de la intrare. Atunci au căzut cu toţii de acord că, în vechea tradiţie românească, bine ar fi ca la ambasade să se ocupe de cultură chiar scriitorii (...)“.

Nu ştiu care dintre colegii noştri au făcut drumul pînă la Ministerul Afacerilor Externe ca să fie opriţi la poartă, nici cu cine s-a întîlnit domnul Adrian Năstase a doua zi la Uniunea Scriitorilor. Ce vă pot spune cu certitudine este doar că după drumul făcut cu autocarul unei firme italiene care s-a îndurat să ne transporte

gratis pînă la Roma și înapoi eu m-am odihnit la mine acasă și am încercat să mă reacomodez cu cenușiul de la noi. Nu aveam de ce să mă duc la nici un minister, fiindcă nu am fost delegată a nici unui minister (nici la Roma, nici în altă parte). Faptul că am participat la acest simpozion i-l datorez, în bună măsură, lui Marco Cugno (care a tradus un grupaj consistent din volumul meu *Urcarea muntelui* și l-a comentat cu entuziasm) și, mai ales, doamnei Luisa Valmarin de la Universitatea La Sapienza, care a cheltuit foarte mult timp și foarte mulți bani pentru ca simpozionul despre România să poată avea loc.

Afirmația că după această călătorie eu aș fi mers pînă la *marea poartă* spre a asculta *magistrale cuvîntări* și a primi mulțumiri de la domnul Adrian Năstase este falsă și ca atare neavenită; cu atît mai mult cu cît conține ceva ilogic care o poate face să fie ușor întoarsă pe dos. Adică folclorul să rețină că eu aș fi cerut să fiu primită și aș fi căzut în genunchi în fața *vizirului* ca să îi mulțumesc *pentru nimic*.

N-am umblat niciodată pe la stăpînire și nădăjduiesc să mă ajute bunul Dumnezeu să nu-mi pierd judecata și să fac la bătrînețe ceea ce n-am făcut la tinerețe. Cu alte cuvinte, să mă ajute să rămîn un om liber care să poată să spună adevărul atunci cînd crede el că trebuie și nu cînd hotărăște partidul (ori ambasadorul).

Legenda expusă mai sus – care, dacă nu m-ar fi implicat, poate că m-ar fi amuzat – nu ar sta însă în picioare nici dacă tot ce se spune în ea ar fi purul adevăr. După ce logică ar fi trebuit să fie numită Grete Tartler atașat cultural la Viena, pentru că a avut Paul Goma (sau Ana Blandiana, sau Gabriel Andreescu) sau pentru că am avut eu succes la Roma? Dacă despre acest succes este vorba, de ce n-a încercat onorabilul domn

Adrian Năstase să-l convingă, bunăoară, pe Paul Goma să primească postul de ataşat cultural de la Paris. Fiindcă asta ar fi dovedit, cu adevărat, că s-a schimbat ceva în România şi ar fi folosit întregii ţări.

În ceea ce o priveşte pe Grete Tartler, în ciuda nedumeririi produse de legenda ei publicată luni în suplimentul *Cotidianului* (menită să acrediteze ideea că toţi ne plîngem de putere, dar toţi ne închinăm la Marea Poartă – care tot a Kremlinului este), voi recunoaşte întotdeauna deschis că pregătirea sa multilaterală o recomandă cu prisosinţă pentru postul recent ocupat. Deşi, puţină diplomaţie în plus, cred totuşi că nu i-ar strica.

Text apărut în *22*,
numărul 13, din 1992

Notă: Între timp, Grete Tartler a mai ocupat postul de ambasador din Danemarca, iar acum e ministru plenipotenţiar în Grecia. Întîlnind-o în aceste două ţări, unde reprezenta România, mi-a dat sentimentul, rar întîlnit, că era omul potrivit la locul potrivit. Cred totuşi că nu am greşit cînd i-am atras atenţia că nici *vizirul* de la vremea polemicii noastre, nici cel care avea să-i urmeze ca şef al Diplomaţiei nu meritau atenţia acordată de ea. Chiar dacă *ar fi riscat* să rămînă în cultură. Fiindcă nu am nici o îndoială că în acest domeniu ar fi avut şi mai mult de făcut.

Împotriva impozitului pe fumărit sau a taxei pe familie pentru audiovizual

Cu cîteva zile în urmă, domnul senator Brătianu, ieşind pe micul ecran cu nişte cartofi în mînă, ne-a explicat că dumnealui este Salvador Dali şi că ar trebui să fim mai atenţi la înţelesul vorbelor sale. Nu ştiu ce au gîndit alţii despre asta, dar eu m-am decis pe loc să-l iau în serios şi să trag concluzia: dar dacă are totuşi dreptate?! Dacă partidul nostru de guvernămînt nu mai este altceva decît un cartof ai cărui colţi crescuţi fără rost nu-l vor putea face să dea nici un fel de roade, iar Uniunea Brătianu este un alt fel de cartof. Dacă noi nu avem, de fapt, atîtea partide cîte ni se pare, ci doar nişte cartofi de sămînţă mai buni sau mai răi, din care în toamna viitoare abia vom încropi o tocană. Fiindcă eu n-am crezut niciodată că, după ce îi vom înlătura de la putere pe analfabeţii care au distrus ţara şi vom trece la economia de piaţă, pînă şi popularul cartof va deveni un obiect de lux.

Cu ocazia emisiunii la care mă refer am mai fost nevoită să-mi spun: poate că sloganul *aţi minţit poporul cu televizorul*, în această situaţie, nu mai este adevărat. Poate că Televiziunea Română este de-acum liberă şi, drept urmare, obiectivă. Şi brusc m-a înduioşat ştirea (transmisă grav, cu tonul unui discurs funebru) că şi

această instituție, pe care eu o credeam înfloritoare, se află în pragul falimentului. Nu, mi-am spus fără să vreau, acest lucru nu poate fi acceptat. Să dea faliment totul, de la cultură pînă la agricultură, să dea faliment întreaga țară, dacă așa cer interesele FSN-ului, dar să fie salvată televiziunea și, prin ea, sufletele noastre. Fiindcă, la urma urmei, ea este cea care ne-a dat nouă prima revoluție televizată din lume și primele mineriade și tot ea este cea care ni le poate da oricînd pe fiecare într-o altă variantă, după cum o cer vremurile. Că doar pentru asta există o redacție „Actualități“, ca să adune tone de material cu care *să actualizeze totul*, ori de cîte ori este nevoie.

Ultima variantă a istoriei mineriadelor, mi-am spus apoi, ar trebui totuși să ne bucure, dacă nu prin noile ei dezvăluiri, măcar prin nostalgia sa pentru artă, manifestată atît la nivelul realizatorilor, cît și la cel al protagonistului Miron Cozma. Fiindcă nici dumnealui nu se lasă mai prejos decît sus-numitul senator, ci își găsește *modelul* tot într-un geniu.

Cu toate că atunci cînd este vorba despre cazul său nu este de rîs, nu putem nici să-l judecăm și pentru ceea ce visează. Dacă domnul Brătianu vrea să-l credem un fel de Dali, de ce n-ar vrea și domnul Miron Cozma – care, în felul său, este *ceva mai liric* – să semene leit cu Eminescu.

Cîtă nostalgie pentru artă, sînt astfel silită să admit, tocmai acum, cînd problemele acesteia nu mai sînt luate de nimeni în serios. Și, atunci, cum să comitem eroarea de a lăsa să piară televiziunea știind că (în ciuda crizei culturii, de care, mai nou, începe să fie obsedată pînă și ultima precupeață) ea tinde să devină o veritabilă casă de filme pentru *marii creatori* ai momentului?!

Desigur, costurile acestor lung-metraje (în mai multe variante cu totul și cu totul originale) sînt enorme, nu numai pentru noi, cei care le-am plătit cu vîrf și îndesat, ci și pentru *producător*. De unde să iei, la prețurile de astăzi, atîta peliculă cîtă este necesară pentru a monta, la momentul oportun, toate variantele posibile și imposibile ale evenimentelor grave petrecute în țară? Și, în definitiv, de unde atîția bani cu care să plătești salarii și sporuri pentru filmare și chiar pentru periclitate. Fiindcă, trebuie să se știe, nu numai minerii au spor de periclitate, ci și acei care îi înregistrează și îi montează din unghiul de vedere potrivit momentului.

Este adevărat, un reporter de actualități care merge în linia întîi a frontului (nu a celui de salvare națională, se înțelege) are, oriunde în lume, un astfel de adaos la salariu. Numai că, la noi, sporul cu pricina este extins în toate secțiile marelui *combinat al audiovizualului* și nu întîmplător. Fiindcă, la urma urmei, toți salariații lui își asumă *anumite* riscuri. Dacă, bunăoară, literatura este lăsată să piară, nu riscă numai scriitorii care nu se adaptează la ceea ce li se cere și președintele de onoare al acestora care încearcă să ne convingă, de pe micul ecran, nici mai mult nici mai puțin decît că Uniunea Scriitorilor s-ar descurca dacă n-ar mai fi revistele. Riscă de asemenea și tînărul și intransigentul redactor TV Cătălin Țîrlea, care îl judecă pe domnul Ștefan Aug. Doinaș (și pe ceilalți scriitori cu care dezbate problemele Uniunii) ca o instanță supremă. De ce riscă și de ce suferă și dumnealui? Pentru că dacă literatura este lăsată să piară, atunci emisiunile literare la ce ne mai trebuie?!

Avînd în vedere și acest risc al salariaților săi, televiziunea ar trebui să fie, în cele din urmă, *înțeleasă*. Măcar pentru că, atunci cînd totul va ajunge la

faliment, ce altceva ne mai rămîne de făcut decît să stăm şi să ne uităm – de dimineaţă pînă seara – la televizor. Numai că, iată, şi acest lucru a ajuns să aibă un preţ pe care n-o să mai avem cu ce să-l plătim.

Adevărurile scoase la iveală cînd nu mai folosesc nimănui nu onorează însă televiziunea, aşa cum îi place ei să creadă. Ca atare, preţurile lor nu trebuie să fie nici ele onorate de noi, de telespectatori. Chiar dacă stăm încă o dată şi încă o dată înmărmuriţi în faţa micului ecran ca să vedem altfel şi altfel tot ce am mai văzut cîndva.

Ideea conducerii Radioteleviziunii de a-şi scoate toate pagubele printr-o taxă pe familie pentru audiovizual mi se pare, de aceea, de neacceptat.

Justificarea pretenţiei absurde de mai sus se axează pe argumentul că toată lumea s-ar bucura, în realitate, de ştirile transmise prin această instituţie. Numai că justificarea dată nu stă deloc în picioare; există nenumărate case în care unii membri ai familiei nu pot trăi, e drept, fără televizor, dar ceilalţi ar fi în stare să dea oricînd cu el de pămînt, dacă nu s-ar gîndi cît costă acum acest aparat de omorît nervii. Pe de altă parte, conform acestui raţionament al domnului Răzvan Theodorescu, ar trebui să existe şi o taxă pe familie pentru presa scrisă, fiindcă şi de ştirile difuzate printr-un ziar se bucură (ori se supără) toată familia şi uneori chiar şi prietenii care le află pe rînd, din acelaşi exemplar.

Aşa stînd lucrurile, cred că taxa pentru audiovizual (care probabil ne va fi impusă de la o zi la alta, de vreme ce ni se vorbeşte cu atîta convingere despre necesitatea instituirii ei) este *un fel de* bir pentru fumărit care n-ar trebui, *sub nici o formă*, să fie acceptat. Întîi

pentru că el ar lovi, încă o dată, în familiile numeroase cu venituri mici, care oricum au fost aduse pînă la limita de rezistență. În al doilea rînd pentru că, dacă este cineva dator să acopere pagubele televiziunii, acela este tovarășul Iliescu, ale cărui campanii le-a susținut, indiferent cît de rău s-a dovedit a fi acest lucru pe plan național.

Înainte de a pune în discuție sporul de periclitate al minerilor, spre a crea o nouă diversiune, *televiziunea ar trebui să renunțe la sporul de periclitate al propriilor săi salariați*, pe care îl suportă abonații. Pentru că, după știința noastră, în ciuda întîmplărilor dramatice în care a fost implicată, nu a înregistrat *nici un accident*.

Pe de altă parte, oricîte lucruri de neîngăduit au făcut minerii și mai ales liderul lor, Miron Cozma (pe care aceeași televiziune l-a transformat mai întîi într-un fel de *erou salvator*, iar apoi în unul de cinema), asta nu trebuie să ne facă să uităm că în Valea Jiului zeci de oameni sînt striviți de galeriile prăbușite, pentru a căror modernizare nu se investește nimic. Și nu trebuie de asemenea să uităm că această pătură socială despre ale cărei privilegii se vorbește atît de mult de la o vreme, adesea nu are pîine și apă potabilă.

Dacă fără acest nou bir, pe care se străduiește să-l impună, televiziunea riscă, într-adevăr, să dea faliment, așa cum ni se spune cu lacrimi în ochi, poate că nu este de fapt, nici o pagubă; poate că abia așa va fi posibil să apară o altă televiziune, mai obiectivă, care să nu coste întreaga țară atît cît a costat-o cea de pînă acum.

Text apărut în 22,
numărul 14, din 1992

După Sfînta Sărbătoare a Învierii

După Sfînta Sărbătoare a Învierii – la care din deznădejdea ce cuprinsese întreaga ţară s-a reîntrupat o nouă speranţă –, regele Mihai îşi continuă exilul.

Organele de presă aservite actualei puteri nu s-au sfiit să-şi exprime satisfacţia că după 45 de ani *fostul suveran a părăsit din nou România*. Noua pribegie a Regelui – ca şi aceea a sutelor de mii de cetăţeni români pe care republica prezidenţială postceauşistă îi determină încă să stea departe de locul în care s-au născut – n-ar trebui să constituie, totuşi, un motiv de mîndrie. Dacă adepţii cei mai convinşi ai tovarăşului Iliescu nu s-au pierdut cu firea şi, în ciuda oricăror evidenţe, au aşternut pe hîrtie tot ce credeau dumnealor că i-ar putea aduce acestuia o alinare, tovarăşul Iliescu n-a putut să facă faţă situaţiei. Degeaba s-a chinuit din răsputeri să pară stăpîn pe sine la slujba de Înviere şi degeaba a luat (ca un credincios) lumină din lumina Prea Fericitului Părinte Teoctist s-o împrăştie celor care-l înconjurau. Prezenţa sa acolo ne-a făcut, fără să vrem, să păcătuim abătîndu-ne de la cele sfinte şi gîndindu-ne că în Dealul Mitropoliei nu s-a schimbat cine ştie ce. Apoi realizatorii emisiunii „Viaţa spirituală“ ne-au făcut să nu ne mai îndoim că aşa stau lucrurile. Fiindcă, deşi susţineau sus şi tare că Biserica nu are nimic comun cu politica, ei nu s-au sfiit deloc să monteze alternativ imagini ale lui Ceauşescu şi

ale regelui, cu toate că, pentru orice om de bun-simț, această paralelă nu numai că era de neconceput, dar o făcea și mai evidentă pe aceea care ni se impune tuturor de la sine. S-a dovedit astfel încă o dată – dacă mai era nevoie –, nu numai ce rol ingrat joacă televiziunea în toate momentele importante, ci și faptul că tributul pe care i-l plătește Bisericii noua putere comunistă de la București nu este mai mare decît cel plătit în continuare acesteia din urmă de înaltele fețe bisericești.

Un sfetnic bun ar fi trebuit să-l facă pe tovarășul Iliescu să nu mai recurgă la aceleași metode care, prin repetare, pot fi descoperite de oricine și nu-i mai pot fi de nici un folos.

Un sfetnic bun ar fi trebuit de asemenea să-l facă pe actualul conducător al statului să înțeleagă că, dacă după 45 de ani de pribegie regele a venit în țară doar pentru trei zile *ca simplu cetățean*, atunci în aceste trei zile ar fi putut să renunțe și dumnealui la orgoliul nemăsurat pe care i-l dă puterea și din bună-cuviință să se transforme într-un simplu cetățean. Să rămînă pe post de suveran doar poporul al cărui nume e luat în deșert de politica neocomunistă ori de cîte ori se află în încurcătură. Transformîndu-se de bunăvoie și nesilit de nimeni în simplu cetățean, președintele ar fi avut posibilitatea să-și ia în propriile mîini capul său de locuitor al Palatului Regal de la Cotroceni și mașina sa blindată și să dea o fugă pînă la Otopeni. Prin acest gest ar fi fost în stare să deruteze încă o dată lumea și să dea astfel lovitura și în noaptea de Paște, așa cum a dat-o în cea de Crăciun. Apărînd în fața mulțimii alături de rege – care nu venise să-și ia tronul cu forța, ci doar să se-nchine la mormintele strămoșilor săi –, nimeni n-ar mai fi știut ce să facă.

Aşa cum s-au petrecut lucrurile, poporul a fost pus în situaţia de a alege şi nu se poate spune că nu şi-a arătat deschis opţiunea.

La început am avut sentimentul că marele entuziasm cu care a fost întîmpinat pretutindeni regele venea din deznădejde şi din ura pe care le-o poartă orice om cinstit celor care, pentru a-şi atinge scopul, *au făcut totul*. Adică nu s-au sfiit să se folosească de cei ce au murit pentru libertate ca să poată să ia puterea; nu s-au sfiit să-i împuşte pe înaintaşii lor în noaptea de Crăciun, ca să poată evita un proces real al comunismului; nu s-au sfiit să cheme anumite pături sociale împotriva altora ca să poată dezbina şi să poată supune; nu s-au sfiit să inventeze lovituri de stat inexistente pentru a dovedi necesitatea securităţii; nu s-au sfiit să determine noua securitate să se apere împotriva întregului popor, ameninţînd cu sutele de mii de dosare pe care le deţine şi pe care le-ar mai putea inventa la nevoie.

Primele voci pe care le-am reţinut din secvenţa televizată de la Putna, avînd în vedere toate acestea, spuneau: „Maiestate, Vă iubim, ori învingem, ori murim".

La un simplu gest al regelui, aceste voci s-au stins ca de la sine.

A doua zi, după *A doua Înviere*, pe străzile pline de lume aveam să constat că ura dispăruse ca prin miracol şi, odată cu aceasta, parcă dispăruse cu totul şi obiectul ei. Iliescu încetase să mai existe. Exista doar regele şi o mulţime care nu mai era stăpînită de ură, ci de o mare speranţă care se născuse din disperarea că totul merge din rău în mai rău.

Din această atmosferă sărbătorească a Învierii n-a putut să ne scoată nici măcar vocea destinului. Ea ne vorbea

din nou prin gura de aur a domnului Stolojan care, pe ultimele ouă roșii, ne-a citit fără să clipească imensa listă a noilor scumpiri.

În atmosfera aceasta l-am ascultat nepăsători, ca și cum ceea ce spunea nu ne privea pe noi. Singurul lucru care ni s-ar fi părut nefiresc ar fi fost dacă ni s-ar fi spus că așa-zisa liberalizare a prețurilor ar fi produs tocmai acum și o ieftinire, oricît de neînsemnată. Am fi fost în stare să o luăm drept o mituire jignitoare; astfel de promisiuni (de neluat în seamă în momentele de răscruce) nu a riscat decît Ceaușescu în 21 decembrie și ex-premierul Petre Roman care, în ajunul căderii guvernului, ne-a vorbit de pe micul ecran despre *ieftinirea amestecului de porc și de vită.*

S-au făcut multe speculații cu privire la cei care ar ieși în cîștig și din vizita regelui. Domnul Stolojan părea să fie ultimul care ar putea avea vreun beneficiu din asta, dar iată că nu era chiar așa. În alte condiții, calculele sale de contabil conștiincios al situației dezastruoase în care am fost aduși n-ar fi fost primite cu atîta nepăsare. După un timp, dacă se vor estima cît de cît corect măsurile de protecție necesare pentru a supraviețui, lumea se va obișnui și cu această măsură și vom merge înainte, pînă unde se mai poate merge pe această cale.

Dacă premierul Stolojan n-a reușit să ne trezească din visul nostru, deși dumnealui i-ar fi fost indiferent ce se întîmplă, senatul a reușit. De cum și-a reluat lucrările, vocea inconfundabilă a celebrului Dumitrașcu ne-a făcut să părăsim lumina din lumină a Învierii și să cădem din nou în plin Caragiale.

Ce s-ar fi întîmplat, se întreba dumnealui uimit de amploarea pe care a luat-o vizita făcută *ca un simplu*

particular de *fostul suveran,* dacă Mihai de Hohenzollern venea într-o vizită oficială?! Discursul său la care hohotea toată lumea a sfîrşit drastic; cerea să fie pedepsite Ministerul de Interne şi cel de Externe.

N-aş fi crezut niciodată că eu voi fi cea care ar putea apăra aceste ministere, dar fără să vreau m-am gîndit: de ce să fie ele pedepsite tocmai acum? Fiindcă ştiam că regele n-ar fi putut în nici un caz să vină în România în vizită oficială şi să-l primească tovarăşul Iliescu la Cotroceni.

Reacţiile domnului senator Dumitraşcu în favoarea preşedintelui nostru nu au fost depăşite în ridicol decît de preşedintele însuşi care – imediat după supliciul cu greu îndurat pînă la capăt – a părăsit Palatul şi a plecat... *pe drumul de costişe ce duce la Vaslui*.

Acolo mai întîi s-a ocupat de *eroziunea* terenului de sub picioarele sale, în care este un mare specialist. Apoi a pipăit cu mîna lui prezidenţială un smoc de lînă merinos (aflată din nu ştiu ce motiv într-un stoc îngrijorător de mare) şi s-a uitat cu ochiul stăpînului care îngraşă vita la vieţuitoarele dintr-o gospodărie de stat, pregătită pentru astfel de situaţii. Abia apoi, cînd oficialităţile feseniste ale locului au reuşit să adune lumea în piaţă după vechile obiceiuri, a avut prilejul să-i aducă aminte cinstitei adunări că poporul a ales şi că, orice s-ar întîmpla, monarhia n-ar mai putea avea nici o şansă.

Cu toate că votaseră masiv cu FSN-ul, cetăţenii din Vaslui nu păreau cu desăvîrşire convinşi de ceea ce le spunea fondatorul acestui partid despicat în mai multe bucăţi, datorită luptei pentru întîietate.

Dar să zicem că m-am înşelat eu, întrucît imaginea nu era prea clară.

Și să presupunem că tot Vasluiul – trecut cu arme și bagaje din Frontul pur și simplu în Frontul Democrat al Salvării – a stat în fața tovarășului Iliescu cu sufletul la gură, așa cum a stat Bucureștiul în fața regelui. Ar putea dovedi acest lucru că poporul a ales? Nicidecum. Ar dovedi cel mult că, la alegerile locale de data viitoare, dumnealui ar putea, eventual, să iasă primar la Vaslui.

Ceea ce nu i s-ar putea întîmpla în nici un caz la Iași, unde abia a reușit să mai iasă din primărie.

În ciuda constatărilor făcute mai sus, vă asigur că nu am uitat nici o clipă că tovarășul Iliescu este încă șeful „legitim“ al statului și că *ordinea pe care o reprezintă* e necesar să fie apărată. Ca urmare, încerc să sper că noua noastră poliție (care, cu ocazia recentei vizite a *fostului suveran* al României, a dovedit că își poate împlini misiunea fără măsuri de prisos, cu zîmbetul pe buze și cu politețea necesară de care nu o credeam în stare) va reuși să-l apere de acum încolo cu aceeași seninătate și pe „actualul suveran“. Măcar atît timp cît acesta se bucură încă de mandatul unui președinte votat *pentru liniștea noastră*.

Text apărut în 22,
numărul 18, din 1992

La coloana de tancuri scăpată de sub control

De aproximativ două săptămîni, de cînd l-am văzut la televizor, mă obsedează imaginea lui Boris Elţîn care se justifica în faţa noastră că nu s-ar fi urcat la tribună în stare de ebrietate, aşa cum a fost acuzat. Ar putea dovedi acest lucru cu martori, spunea el revoltat, luptîndu-se din răsputeri să se facă-nţeles de o lume care nu prea avea răbdare să-l mai asculte. La rîndul lor, cei care îl acuzau susţineau şi ei că ar avea martori cu care pot dovedi că preşedintele Rusiei a trebuit să fie sprijinit ca să ajungă pînă la tribună, fiindcă nu putea să se ţină pe picioare.

Văzînd această scenă (care m-a înduioşat pînă la lacrimi), fără să vreau m-am gîndit dacă s-ar fi putut întîmpla aşa ceva pe vremea lui Iosif Vissarionovici, a lui Leonid Brejnev şi chiar pe vremea lui Gorbaciov. Răspunsul a fost, categoric, nu. Ceva s-a schimbat, fără îndoială, de-a lungul vremurilor. Stalin putea *să-şi bea liniştit otrava sa,* fiindcă nimeni nu l-ar fi putut acuza că şi-o bea. Brejnev nu era nevoit să susţină că *i-ar fi scăpat de sub control* o coloană de tancuri şi că ea ar fi ajuns, fără ştirea sa, în Cehoslovacia. Mihail Gorbaciov poate chiar nu a ştiut ce făceau tancurile lui ajunse în zonele calde din sudul imperiului: el era plecat din Moscova, să-şi ridice Premiul Nobel pentru pace (care, ca un făcut, i s-a decernat tocmai atunci).

În ciuda a tot ce a făcut el pentru ca vremurile să se poată schimba, Mihail Gorbaciov – căruia toată lumea ajunsese să-i spună Gorby și să-i scandeze numele – a fost ultimul conducător (în adevăratul înțeles al cuvîntului) al *lagărului nostru* socialist. El a crezut în mod sincer că dacă lărgește ferestrele cu gratii ale imperiului și face posibilă transparența, acesta încetează să mai fie o închisoare. Datorită atmosferei create în jurul său, ajunsese să se considere un fel de Mesia al acestei lumi în pragul prăbușirii, neînțelegînd că ea nu mai putea să fie salvată de nici un Mesia.

În felul lui, Gorbaciov a fost, poate, mai fanatic decît însuși Stalin, întrucît el a crezut că ar putea să mențină vechea ordine socială fără să mai utilizeze forța cu care a fost ea menținută înainte de venirea lui la putere (cu toate că toată istoria de pînă atunci ar fi putut să-l facă să înțeleagă că nici un imperiu nu s-a putut menține altfel decît cu forța și că în clipa în care vor avea posibilitatea să opteze toate popoarele din gulagul sovietic vor alege în mod neîndoielnic libertatea, oricît de scump vor plăti asta).

Deși în aparență nu are nimic comun cu acesta, Gorbaciov mi-l amintește pe fanaticul conducător al Coloniei penitenciare a lui Kafka. În ciuda faptului că el nu a făcut elogiul execuțiilor publice (ori secrete) de pe vremea conducătorilor de altădată, ci dimpotrivă, le condamna. Fiindcă, în cele din urmă, el nu a putut să înțeleagă că mașinăria aceea învechită (cu ajutorul căreia pedeapsa era înscrisă aievea în carnea condamnatului), oricît ar fi fost ea perfecționată, nu ar fi putut să facă altceva decît lucrul acela groaznic pentru care a fost inițial programată.

În săptămîna puciului de la Moscova, revista *Cuvîntul* a publicat o fotografie a președintelui Mihail Gorbaciov

deasupra căreia scria cu litere mari de tipar: NU RĂSPUND DECÎT ÎN FAŢA SOVIETULUI SUPREM. La data aceea, cînd toţi politicienii noştri îşi făceau capital electoral din condamnarea puciului, atît oamenii „de bine“ cît şi ziarele de opoziţie au simţit de datoria lor să-şi exprime dezaprobarea faţă de umorul acesta negru al echipei de tineri de la *Cuvîntul*. Cu timpul s-a dovedit însă că ei aveau dreptate să judece aşa cum au judecat. Pentru că, într-adevăr, după ce a exersat *tehnica loviturii de stat* pe alte meleaguri, KGB-ul a reuşit să dea o lovitură de stat şi la el acasă. Ca şi la Bucureşti, unii dintre pucişti au fost condamnaţi, iar ceilalţi au fost avansaţi. De unde s-ar putea deduce că unii făceau cu adevărat parte dintre nostalgici, aşa cum ni s-a spus, iar ceilalţi priveau cu încredere către viitor.

Ca şi salvatorul poporului român, salvatorul Sfintei Rusii a acţionat foarte repede. În plus, el a beneficiat de experienţa făcută pe noi şi a evitat greşelile Revoluţiei din România. Astfel, în ciuda cruzimii dovedite de toată istoria sa, KGB-ul nu a clintit nici un fir de păr din capul celui pe care l-a capturat în Crimeea. Numai că, odată întors la Moscova, acesta a trebuit să înţeleagă că totul se terminase. Nu i se luase capul, dar, nu peste multă vreme, i s-a luat biroul de la Kremlin. Nu i s-a dat nici măcar răgazul necesar să-şi adune obiectele din el, înainte de a se instala în locul său altcineva.

Şi totuşi nu trebuie să fim nedrepţi cu Boris Elţîn.

Trebuie să înţelegem că nu era vorba numai despre graba lui, ci şi despre graba istoriei. Că, de fapt, *timpul n-a mai avut răbdare cu Gorbaciov*.

Nu ştiu dacă fostul şef al KGB-ului care optase pentru perestroika (în defavoarea acestei instituţii) a participat şi el, aşa cum s-a spus mai tîrziu, la puciul

organizat împotriva sa de vechea gardă (sau de cea nouă, sau de amîndouă). Cine poate să știe; și ce mai contează, de fapt, acest amănunt. Vechea mașinărie a gulagului nu mai putea să funcționeze, iar marele Gorbaciov nu înțelesese ce se întîmplă și pînă la urmă intrase el însuși în această mașinărie.

Atunci, mecanismul învechit a-nceput să trosnească și să scîrțîie din toate încheieturile pînă cînd roțile lui ruginite au ieșit din angrenajele în care erau antrenate și s-au rostogolit dintr-o dată în gol.

Elțîn nu i-a luat locul lui Gorbaciov, așa cum ar putea să pară la prima vedere. El trebuia să vină să-l scoată pe vechiul conducător cu mîinile lui din mașinăria care se prăbușea. El trebuia *să-l salveze* sau, mai bine zis, *să-l îngroape*. Fiindcă altă soluție nu exista. Trebuia neapărat să vină altcineva ca să poată să fie dată jos de pe soclu statuia celui care pînă atunci a fost socotit *învățătorul popoarelor*. Trebuia să aibă cineva grijă să afle care e *aripa cea bună* a păsării KGB și ce aripă a ei ar trebui să fie puțin jumulită ca să li se dea o satisfacție – oricît de mică – și celor ce așteaptă de atîta amar de vreme să se schimbe ceva. Trebuia să aibă cineva grijă și de Armata Roșie eliberatoare ce bîntuia încă prin acest bastion al păcii care trebuia apărat cu ajutorul ei și post-mortem. Trebuia să pună cineva mîna să schimbe pur și simplu inițialele URSS cu CSI. Trebuia să rezolve cineva într-un fel sau altul și intrarea Gruziei în *noua comunitate obligatorie a statelor independente*. Era necesar să întrețină cineva și focul (dintr-o enclavă sau alta) care nu trebuia să se stingă. Erau multe de făcut – iar Elțîn știa asta – și nu întîmplător s-a grăbit să umple acest vid de putere care rămîne întotdeauna după un puci, fie că acesta reușește ori nu.

Fără îndoială, lui Elțîn nu i-a fost ușor să facă atîtea lucruri (și multe altele) în scurta vreme care-a trecut de cînd puciul nostalgicilor i-a dat marea șansă (ori neșansa) de a lua destinele imperiului în mîinile sale.

În ciuda distanței care-i separă, am putea spune că puterea noului conducător al Rusiei se întemeiază tocmai pe existența acestor nostalgici. Dacă n-ar fi fost ei, pe cine ar fi putut să cadă acum vina că a scăpat o coloană de tancuri de sub control și a ajuns așa, de capul său, pînă la Nistru? Doamne, mă gîndesc înfricoșată, dacă nu era Elțîn să aibă grijă?! Dacă nu se-ndrepta către noi doar această coloană de tancuri scăpată de sub control, ci toată glorioasa Armată Roșie. Și dacă ea nu ajungea numai pînă-n Transnistria, ci pînă la București, unde o întîmpinau cu flori bravii noștri conducători care au mai întîmpinat-o cîndva?!

Așa mă gîndesc, fără să vreau, pînă cînd Elțîn îmi apare brusc mult mai simpatic decît aș fi crezut vreodată că ar putea să îmi fie. Pînă cînd faptul că nu bea otravă ca Iosif Vissarionovici, ci bea și el (ca orice rus care se respectă) un pahar sau două de vodcă, începe să mă înduioșeze din nou în favoarea lui. Pînă cînd înțeleg că dacă, la o adică, oricine poate să-i spună șefului acestui nou imperiu că s-a-mbătat și că ar fi vremea să meargă să se culce, vremurile s-au schimbat totuși, chiar dacă nouă nu ne vine să credem.

Oricum, este clar că *a fluiera în biserică* încetează să mai fie un lucru pentru care îți poate tăia cineva capul și că această expresie, atît de familiară celor care și-au petrecut tinerețea în lagărului nostru socialist, încetează să mai fie o simplă metaforă. Acum Elțîn poate fi fluierat la propriu, într-o sală a congreselor. Acum Iliescu poate fi fluierat aievea, la Patriarhie, în noaptea de Paște. Nimeni nu-ți taie capul pentru atîta. Dar

nu trebuie să ne facem iluzii că asta ar fi libertatea. În realitate, chiar și acest fluierat în biserică a fost prevăzut și a fost luat în calcul. După cum se vede de la o poștă, KGB-ul nu doarme nici mort. SRI-ul nu doarme nici el. Steaua Roșie de deasupra Kremlinului luminează încă mințile dragilor noștri conducători. De aceea, oricît ar vrea, ei nu pot să trăiască nici acum fără indicații, fără ovații și fără să mintă încă o dată și încă o dată pe toată lumea și chiar pe bunul Dumnezeu care nu poate să fie mințit.

Text apărut în 22,
numărul 21, din 1992

Vor mai fi reviste literare?

22: Ce posibilități de apariție aveți?

Ileana Mălăncioiu: Ca toate revistele Uniunii Scriitorilor, *Viața Românească* nu are la ora actuală nici o posibilitate reală de a mai apărea. Pentru oamenii politici de astăzi, cuvîntul *cultură* înseamnă și mai puțin decît pentru analfabeții cărora le-au luat locul. A ajuns un fel de vorbă goală cu care se garnisesc tratatele cu diferite țări. Ce mi se pare deosebit de grav este că noua conducere a Uniunii (după ce a terminat mijloacele lăsate de vechea conducere și toate darurile postrevoluționare în bani și în natură) consideră că nu are nici o responsabilitate pentru ce se întîmplă; că trebuie să lăsăm cultura națională să devină *cultură de piață* și, eventual, *să o facă precupețele.*

Noi ne încăpățînăm să nu abandonăm această corabie care se scufundă. Fiindcă *Viața Românească* a însemnat ceva nu numai în istoria culturii, ci și în istoria acestei țări și considerăm că ar fi o rușine națională ca ea să dispară. Dar, din nefericire, știm că ea nu e singura rușine națională...

Oricum, vom continua să ne desfășurăm activitatea, chiar dacă nu ne vom lua salariile. Există șapte numere ale revistei în diferite faze de lucru (unele chiar în bun de tipar sau în corectura a doua). Nu avem însă banii necesari pentru a plăti tipografiile pe la care

am ajuns după ce am fost ținuți o jumătate de an cu cinci numere în așa-zisa tipografie a Uniunii (unde am fost obligați să ne mutăm de la Univers) și nu s-a mai tipărit nici o pagină.

Sperăm totuși că se va lua o măsură; că istoria nu se va repeta întocmai și că *Viața Românească* nu va fi încă o dată topită așa cum s-a întîmplat în 1989, nu mult înainte de dispariția „odiosului".

22: Din ce motive s-a ajuns la periclitarea aparițiilor?

I.M.: Imediat după ce a cucerit puterea în România, tovarășul Iliescu ne-a anunțat (prin Mircea Dinescu) că ar vrea să ne facă o vizită (de lucru) în timpul ședinței Consiliului de conducere al Uniunii, întrunit pentru a pregăti Congresul Scriitorilor. Majoritatea membrilor Consiliului ne-am pronunțat împotriva acelei vizite de anexare a noastră la remorca noii puteri. Tovarășul Iliescu n-a suportat ideea că i-a fost mai ușor să cucerească țara decît Uniunea Scriitorilor și cred că atunci s-a hotărît soarta acestei instituții. Ceea ce nu mă împiedică să mă gîndesc la ziua aceea cu bucurie. Fiindcă a fost ultima oară cînd Consiliul Uniunii – de care dictatorul n-a încetat pînă în ultima sa zi să se teamă – a dovedit că el însemna totuși ceva. După alegerile din aprilie 1990, Consiliul a fost cu desăvîrșire anihilat de Mircea Dinescu și niciodată n-a mai putut să depășească nivelul discuțiilor în doi peri care nu duc la nimic. În afară de orgoliul rănit al urmașului lui Ceaușescu, la situația în care ne aflăm a contribuit și orgoliul îndelung mîngîiat de toată lumea bună al lui Mircea Dinescu. El era *cel care l-a numit pe ministrul Culturii* (pe baricadele revoluției sau ce o mai fi fost ea din punctul său de vedere). Prin urmare el nu putea să fie subordonatul nici unui ministru. Și, ca urmare, a scos Uniunea Scriitorilor de la

Ministerul Culturii și de la Ministerul Muncii. Scriitorii au rămas pur și simplu *în afara societății*. Pe noi nu ne reprezintă nici un ministru și nimeni nu pune problemele grave pe care le avem la ora actuală în ședințele de guvern. De aceea sîntem singura categorie socială ale cărei venituri nu au fost indexate. Nu numai după ultimele scumpiri, ci de un sfert de veac. Astfel, un autor a ajuns că cîștige pentru o carte (la care lucrează cîțiva ani) cam cît cîștigă o femeie de serviciu pe lună. Așa stînd lucrurile, oricît am vrea noi, nu se poate face cultură națională pe cont propriu.

22: *Ce soluții generale sau particulare de rezolvare a situației vedeți?*

I.M.: Cu același președinte al Republicii și cu același președinte al Uniunii Scriitorilor nu văd nici o soluție cinstită de a ieși din situația în care ne aflăm. Fiindcă, din punctul meu de vedere, o revistă cu tradiția culturală a *Vieții Românești* nu trebuie să ajungă să fie sponsorizată de bișnițari. Și, cu atît mai mult, de... reprezentantul *firmei Crescent*, care, cînd a auzit că am fi ajuns pe marginea prăpastiei, s-a arătat și el, asemenea Diavolului, încercînd *să ne ducă pre noi în ispită*. În ceea ce mă privește, consider că decăderea acestei reviste ar fi infinit mai gravă decît dispariția ei și, ca urmare, nu voi subscrie niciodată la o soluție compromițătoare.

Anchetă a revistei *22*,
apărută în numărul 23, din 1992

P.S.: Pentru corecta informare a cititorilor mi se pare obligatoriu să precizez că, ulterior, din inițiativa lui Caius Traian Dragomir – care la acea dată conducea

Departamentul Informațiilor din cadrul Ministerului de Externe – s-a ajuns la soluția ca *Viața Românească* și *Steaua* să fie editate împreună cu publicațiile pentru străinătate din fondurile prevăzute în buget pentru *Imaginea României*. Din partea *Vieții Românești*, la tratative a fost invitat Cezar Baltag, care, în calitate de redactor-șef, a participat la perfectarea noilor condiții de apariție a revistei și s-a străduit să impună păstrarea întregului colectiv redacțional.

„Nu putem reuşi decît împreună“

În ancheta „Culisele Convenţiei“ din numărul trecut al revistei 22, Ana Blandiana afirma că preşedintelui Iliescu nu i se poate opune un candidat mai cunoscut decît el (întrucît aşa ceva nu există), ci o idee sau un simbol. Sensul polemic al acestor cuvinte este evident. Mai puţin evidentă era adresa lor, fiindcă nimeni n-a confundat faptul că un candidat la preşedinţie este cunoscut (în bine sau în rău) cu acela că poate fi acceptat de electorat.

Constatările teoretice ale preşedintei Alianţei Civice pleacă de la afirmaţiile din presă cu privire la propunerea sa pentru preşedinţie a lui Emil Constantinescu, prin care sînt micşorate şansele opoziţiei, întrucît se împart voturile şi poate să fie barat astfel drumul celui mai plauzibil candidat cu care s-ar putea prezenta Convenţia Democratică la viitoarele alegeri.

Ana Blandiana consideră că acest candidat mai puţin cunoscut, pe care îl susţine în defavoarea lui Nicolae Manolescu, ar putea fi acceptat în final de toată lumea tocmai pentru că el nu este un rival al personalităţilor politice alături de care va candida, ci un *outsider*.

În ceea ce mă priveşte, cred că distinsului rector al Universităţii bucureştene nu i se potriveşte deloc etichetarea de mai sus, în ciuda bunelor intenţii cu care

este făcută, chiar dacă la ora actuală el nu poate fi considerat un adevărat rival al lui Manolescu.

Dar raționamentul președintei AC la care m-am referit mai prezintă un neajuns și mai mare. Acela că el poate să fie valabil și pentru actualul președinte al țării. Fiindcă tovarășului Iliescu nu i-ar displăcea deloc să știe că dumnealui nu poate să fie învins de nimeni altcineva, ci poate doar de o idee. Dimpotrivă, asta l-ar remonta și l-ar ajuta să facă față în noua campanie electorală.

Poate chiar așa i-a venit ideea de a nu-și anunța intenția de a candida din palatul care poate stîrni invidia rivalilor săi, ci ca un *outsider* oarecare de la Zalău. Faptul că abia de acolo, de la distanță, ne-a putut amenința că *își asumă în continuare răspunderea* mi se pare nu numai un argument în acest sens, ci și ceva înduioșător de trist. Ceea ce nu mă împiedică să spun că, în condițiile date, *noi nu ne mai asumăm nici o răspundere pentru Domnia Sa*. Și nu dintr-un capriciu, ci fiindcă ne gîndim că, dacă într-un oraș ca Zalăul, în care oamenii sînt blînzi și cu frica lui Dumnezeu, a fost nevoit să recurgă la un apreciabil număr de arestări pentru a-și asigura *o adunare liniștită* căreia să-i poată da *vestea cea bună*, șansele sale nu sînt chiar atît de mari cum apar ele în ochii opoziției noastre fărîmițate datorită unor interese meschine.

Aceste șanse trebuiau să fie ajutate într-un fel, iar tovarășul Iliescu le-a ajutat cum a putut. (Imaginați-vă ce s-ar fi întîmplat dacă ar fi avut ideea nefastă de a anunța în Piața Revoluției ori în Piața Universității că s-ar fi decis *să-și poarte mai departe crucea sa*.)

Dar iată că, de data aceasta, a avut sfetnici mai buni decît de Sfintele Sărbători și că experiența înaintașului

său nu a fost în zadar. Ea l-a învățat că în aceste locuri puterea nu mai trebuie să facă nici un miting. Și, nu întîmplător, în ciuda șanselor sale *demne de invidiat*, a devenit candidat oficial la Zalău. Și nu întîmplător și-a sărbătorit marea victorie din 13-15 iunie tocmai la Rio...

Cu cît mai departe de noi, cu atît mai bine, ne-am spus fără să vrem. Fiindcă, în absența sa, am putut trece și noi prin Piața Universității către *Tîrgul de carte* cu seninătatea din ziua de Paști; adică fără să ne temem că ne vom întîlni încă o dată cu TAB-urile sale ori cu scutierii.

Numai că, din păcate, tovarășul Iliescu nu va rămîne la Rio de Janeiro și nici nu va pleca definitiv de la Cotroceni la Zalău, așa, de bunăvoie și nesilit de nimeni. Iar opoziția bîjbîie încă în tot ce întreprinde, riscînd să-și deruteze electoratul în curs de trezire și să pierdem încă o dată șansa de a ne îndrepta către Europa.

Supoziția președintei AC, potrivit căreia noul candidat al acesteia va fi preferat și de electorii Convenției și de electorat, întrucît nu este membru al nici unui partid, se întemeiază pe un sofism. Dacă opinia publică refuză încă ideea de partid, o face avînd în vedere ce a însemnat pentru România Partidul Comunist. Ca urmare, refuzul acestei idei l-ar putea servi mai curînd pe liderul PAC-ului, care nu a fost membru al partidului unic, decît pe contracandidatul acestuia, care nu este încă membru al unui alt partid.

Dar, în cele din urmă, nu faptul că nu a fost membru al PCR reprezintă adevăratul avantaj al lui Manolescu în raport cu Constantinescu, iar Ana Blandiana nu se poate să nu înțeleagă acest lucru care se vede cu ochiul liber de la mare distanță.

Fără îndoială, este o eroare și să facem o tragi-comedie din orgoliul ei de a încerca să hotărască soarta opoziției.

În ceea ce mă privește, refuz să cred că, făcînd această propunere (a unui contracandidat al liderului PAC), Alianța ar fi *o mamă care se face că își îmbrățișează fiul și, în acest timp, îi răsucește un cuțit de bucătărie în pîntec*. Chiar dacă metafora de mai sus ne este propusă de un poet autentic, nu mi se pare deloc potrivită. Între distinsa poetă Ana Blandiana și marele critic Nicolae Manolescu, care a girat-o de la începutul drumului său, prefațîndu-i cu generozitate *Persoana întîia plural*, nu-mi pot imagina un obiect al crimei atît de rudimentar, deși, faptul că pe această cale liderului PAC i se înjumătățesc voturile, făcîndu-l să riște să nu mai ajungă în fața electoratului, este, în felul său, o adevărată crimă. Nu numai împotriva lui Manolescu, ci și împotriva speranței cu care acceptaseră cu toții gîndul că *nu vom putea reuși decît împreună*.

Dacă n-ar fi fost la Rio, candidatul nostru de la Zalău ar fi murit de plăcere citind-o pe Blandiana, care acuza săptămîna trecută presa de opoziție de reminiscențe comuniste, întrucît a sperat că AC și partidul care o reprezintă nu-și vor împărți voturile în două, ci vor prezenta un singur candidat. Oricît am fi de vinovați că n-am putut trece sub tăcere tristețea pe care ne-a produs-o această ultimă mișcare de culise prin care a fost derutat încă o dată electoratul, ne place să credem că ideea candidatului unic nu ne parvine din cei 25 de ani în care ne-a fost impusă de Ceaușescu, cum sugerează cititorilor săi Ana Blandiana. Măcar pentru că nimeni nu a împiedicat AC și partidul acesteia ca atunci cînd își desemnează candidatul să aibă în vedere toate personalitățile care ar putea să-i reprezinte.

Afirmaţia potrivit căreia domnul Crin Halaicu a învins deşi nu-l cunoştea nimeni, doar pentru că reprezenta *Cheia*, este adevărată, dar nu trebuie amintită în contextul de faţă. Analogia care ni se propune prin ea este falsă. Întîi fiindcă bătălia pentru o primărie – fie ea şi a capitalei – nu este tot una cu bătălia pentru întreaga ţară. În al doilea rînd fiindcă numele lui Crin Halaicu nu-i era opus unui candidat care se bucura de simpatia electoratului, ci dimpotrivă. Şi, în sfîrşit, pentru că prin aportul domnului Câmpeanu, al domnului Bârlădeanu şi al domnului Măgureanu – cheia-simbol cu care se consideră că am fi putut învinge indiferent de numele candidaţilor a fost aruncată pe fereastră. Şi, odată cu ea, parcă ar fi fost aruncată şi speranţa pe care o reprezenta.

Acţiunilor subtile ale Anei Blandiana, la ora actuală, le este preferabilă viziunea mai comună a doamnei Simina Mezincescu, potrivit căreia Frontul împărţit în două poate (şi trebuie) să fie învins de o opoziţie unită care ştie ce vrea. Pentru că, într-adevăr, tovarăşul Iliescu nu mai este un concurent chiar atît de puternic dacă nici măcar la Zalău n-a putut să-şi anunţe hotărîrea de a-şi continua opera de distrugere a ţării fără a fi nevoit să-şi asigure liniştea printr-o duzină de arestări. Dar, avînd în vedere aparatul de dezinformare şi pe cel de represiune de care dispune, actualul preşedinte nu este nici un candidat care poate fi scos de la Cotroceni de către un *outsider*, aşa cum susţine Ana Blandiana.

Iar dacă, prin absurd, Convenţia Democratică ar ajunge la *performanţa* de a cîştiga alegerile cu un *outsider* oarecare, acest lucru nu ar constitui doar o înfrîngere a puterii. El ar reprezenta o şi mai mare înfrîngere a opoziţiei.

Pentru a se putea schimba cu adevărat ceva, într-o țară împinsă pînă în pragul falimentului cum este la ora actuală România, noul președinte ar trebui să fie cu adevărat cineva. Numai așa va putea să lupte eficient cu oamenii legați de vechile structuri și, la nevoie, chiar și cu sine. Fiindcă el va trebui să renunțe de bunăvoie la o parte din drepturile moștenite de tovarășul Iliescu pentru republica sa prezidențială de la înaintașul său. Or, acest lucru nu-l poate realiza, sub nici o formă, un *outsider* cu care poate face oricine orice, ci doar o personalitate puternică, în măsură să înțeleagă lucrurile cum trebuie, să pună binele țării mai presus de sine și să facă tot ce e de făcut pentru a se putea reveni la tradiția de la care am fost îndepărtați prin *teroarea istoriei* exercitată asupra noastră vreme de 45 de ani.

Text apărut în 22,
numărul 24, din 1992

În dezacord cu un dezacord

În dezbaterea „Politică și morală“ (apărută în numărul 21 al revistei 22), Gabriel Liiceanu își exprimă îngrijorarea că, la ora actuală, s-ar putea accepta – în numele realismului politic – o combinație care ar costa moralitatea electoratului român pe ani de zile, întrucît acesta va fi lovit printr-o dezorientare fundamentală, care ar putea să fie fatală. Întrebîndu-se cu ce ar fi Convenția Democratică mai cîștigată și ar rămîne mai onorabilă acceptînd criptocomunismul lui Roman (și nu pe cel al lui Iliescu), el îl contrariază cu idealismul său pe Ștefan Agopian, mai apt – prin însăși condiția prozatorului de a pleca de la concret – să înțeleagă că *o mînă o poate spăla pe cealaltă și amîndouă obrazul*. Rezultatul acestei contrarieri (citit în numărul 24 al aceleiași reviste sub titlul „Rana deschisă“) m-a contrariat la rîndul său pe mine, în ciuda faptului că pot înțelege argumentele *de prozator* ale lui Agopian și mă pot lăsa furată de stilul lui inconfundabil, chiar și atunci cînd nu sînt deloc de acord cu el.

Premisa de la care pleacă de data aceasta împotrivirea sa este aceea că Liiceanu ar avea în vedere un electorat ideal, pe care alianța cu aripa „Roman“ l-ar putea dezorienta, și nu electoratul real, care nu ar vedea nimic rău în asta. Eu cred că, dimpotrivă, Liiceanu are în vedere electoratul concret, fiindcă, în cazul celui

ideal, n-ar fi posibil nici tîrgul despre care este vorba, nici dezorientarea presupusă de acesta.

Agopian consideră că punctul de vedere al lui Liiceanu este teoretic valabil, dar aplicabil abia peste două sau trei generații. Eu cred, dimpotrivă, că raționamentul lui ar putea să fie aplicat acum sau niciodată; după ce se va amesteca tot cu tot (și se va murdări și ce a mai rămas curat) nu se va mai putea pune nicicum problema moralității în politica din această țară. Fiindcă nu numai Iliescu este vinovat de faptul că – după ce sînt uciși o mie de oameni tineri și nevinovați ca să poată prelua rivalii lui Ceaușescu puterea – teroriștii sînt lăsați să umble liberi printre noi. Nu putem să ne schimbăm părerea despre ce s-a întîmplat în ultimii doi ani în țară numai pentru că liderul FSN s-a certat cu tovarășul său de drum. Cu atît mai mult cu cît tot *aripa sa*, majoritară în Camera Deputaților, ne-a dat republica prezidențială pe care-o avem.

Dar să lăsăm acest lucru (peste care nu se poate trece) și să urmărim în continuare argumentele prozatorului în favoarea alianței cu această aripă a păsării măiastre a paradisului FSN-ist. Ținem cu toții minte, citim mai departe, că la 20 mai 1990 electoratul a votat, în proporție de 85%, cu actualul președinte. Că deci – dacă-i avem în vedere și pe absenți – n-au fost nici măcar 15% care să prefere altceva decît pe Iliescu și neocomunismul. În acest moment va trebui precizat că *procentul acesta de 85% nu l-a obținut doar Iliescu, ci și trandafirul*. Că multe voturi i-au fost date fostului prim-secretar și pentru celebrul pulovăr al lui Petre Roman, apărut pe scena istoriei noastre alături de costumul său de vechi activist. Cei 15% care nu au votat atunci cu Iliescu au dovedit maturitate politică, ne spune mai departe Agopian, iar eu nu-l

contrazic. Aş sublinia, din contră, că procentul celor despre care se poate spune că n-au greşit a fost mult mai mare. Fiindcă, dacă admitem că viitorul îi dă dreptate lui Roman, cei care au votat atunci trandafirul datorită acestuia au fost şi mai maturi decît ceilalţi, întrucît au intuit, de la bun început, ce se va întîmpla.

Dar, să nu forţăm totuşi nota, stabilind înainte de vreme cui aparţine de fapt viitorul. Fiindcă, iată, în dulcele Tîrg al Ieşilor, care a depăşit toate aşteptările fostului său prim-secretar la 20 mai, recent a cîştigat Convenţia, fără o alianţă cu aripa „Roman". Lucru care pe mine mă face să mă întreb: oare cu compromisul în discuţie (socotit atît de necesar), mai vota Iaşul aşa cum a votat? Nu cumva, prinşi în calcule meschine şi în demonstraţii, riscăm să pierdem contactul cu ceea ce se întîmplă şi să rămînem în urma electoratului? Nu cumva capitala Moldovei, care fusese trup şi suflet cu Frontul, a ajuns să voteze Convenţia şi pentru că, între timp, a înţeles că s-a schimbat totuşi ceva şi că politica nu se mai poate face doar cu foştii colaboratori ai lui Ceauşescu? Nu cumva trecerea pe acolo a lui Nicolae Manolescu e cea care a făcut ca lumea să descopere că mai există şi o altă limbă română decît cea de lemn, în care i s-a vorbit de către putere de aproape o jumătate de veac? Cu alte cuvinte, nu cumva candidatura unei astfel de personalităţi, a cărei valoare nu poate fi contestată, ar avea mai multe şanse de a face lumea să înţeleagă că epoca pe care o reprezenta *activistul de meserie* a trecut şi nu se mai poate întoarce? Şi nu cumva prezenţa lui Petre Roman alături de Convenţie ar strica totul, aducîndu-le oamenilor aminte de vechea campanie? După tot ce s-a întîmplat pînă acum, ar mai putea acest lider FSN să apară în noua campanie alături de Coposu?! Fiindcă

există totuși o limită – dictată de bunul-simț – peste care oamenii simpli nu pot să treacă, așa cum trec uneori spiritele mai „rafinate".

Dar să ne întoarcem la *Rana deschisă* de la care am plecat și să semnalăm paranteza în care este pus faptul că „dacă opoziția ar fi cîștigat alegerile prezidențiale de la 20 mai, ne-am fi *potcovit* pentru doi ani fie cu un oportunist de cea mai joasă speță, fie cu un bătrîn om de afaceri viclean și cinic". Abia această „întîmplare" ar fi dus, într-adevăr, la „degringoladă", ne spune, textual, prozatorul.

În ciuda tuturor obiecțiilor care li se pot aduce celor doi oameni politici puși într-o paranteză a demonstrației, cred că Agopian nu are deloc dreptate susținînd acest lucru care îi contrazice logica. Electoratul care nu a comis eroarea de a opta pentru acești politicieni (a căror victorie l-ar fi dus la degringoladă) nu are de ce să se simtă vinovat și să vrea să se spele moral de păcatul său de a fi optat greșit.

Ca atare, dezamăgiți de Iliescu, acești oameni pot – pur și simplu – să nu se mai prezinte la urne.

Și totuși, dacă Alianța Civică își exprimă în mod absurd neîncrederea în candidatul propriului său partid și dacă partidele din Convenția Democratică se aliază cu fostul tovarăș de luptă împotriva țării al lui Iliescu, e greu de prevăzut unde se va ajunge.

A idealiza un compromis politic de neadmis mi se pare de aceea un nonsens.

Chiar dacă trăim în plin Caragiale, nu trebuie să uităm că, de data aceasta, nu s-a pierdut o biată scrisoare de amor. S-a pierdut o întreagă țară care se afundă din rău în mai rău. În această țară nu se va putea

schimba nimic în bine dacă prin tot ceea ce facem riscăm ca pînă la urmă să ajungă la putere tot Agamiţă Dandanache şi tot Caţavencu să fie cel care îi va organiza sărbătoarea victoriei în alegeri.

Şi totuşi, în ciuda a tot ce s-a întîmplat pînă acum, nimic nu ne dă dreptul să vorbim despre electoratul lui Iliescu ori despre cel al lui Roman ca şi cum cei care i-au votat o dată ar fi fost cîştigaţi de dumnealor la belciuge şi, în ciuda mizeriei în care se zbat, ar fi rămas pe veci la dispoziţia celor doi emanaţi. Electoratul nu este, de fapt, al nimănui. El este al ţării şi nu poate fi cîştigat decît pe cont propriu. Cine se aliază cu Petre Roman se înşeală dacă îşi face visuri că alianţa aceasta i-ar aduce pe tavă procentul pe care i l-a adus data trecută lui Iliescu. Întîi, fiindcă lucrurile s-au schimbat foarte mult, chiar dacă activiştii FSN – împărţit în două – îşi fac iluzii că ţara este cu ei. Pe de altă parte, aripa „Roman“ nu se va alia cu vechii săi duşmani ca să le dea voturile sale, aşa cum ar putea să creadă naivii, ci fiindcă şi ea ar vrea să cîştige. Şi dacă din toate alianţele Convenţiei (care se submineazā unele pe altele) se va ajunge să cîştige încă o dată trandafirul, înseamnă că asta e floarea noastră naţională şi că nu mai este nimic de făcut.

În total dezacord cu Agopian (care e în total dezacord cu Liiceanu), eu cred că mult discutata alianţă cu FSN-Roman nu este deloc sigur că ar spori şansele opoziţiei de a cîştiga. Cred însă că ea ar adînci şi mai mult *rana morală*, făcîndu-ne să murim pe rînd de ea ca de moarte bună. Şi că, de aceea, este obligatoriu să facem tot ce se poate face pentru ca ea să se vindece. Şi mai cred că jocul nu este dinainte pierdut, aşa cum îl vede cu spaimă Liiceanu; că opoziţia are mai mari şanse de a cîştiga fără compromisul despre care vorbim, decît prin asumarea acestuia.

Nu exclud, desigur, posibilitatea ca eu să fiu totuşi cea care greşeşte.

Fiindcă, tot la data cînd a apărut articolul lui Agopian la care mă refer, vechiul meu prieten Andrei Pleşu ne spunea (*nu din gură, ci din carte, că ne e aşa departe*): „Ca unul care înţelege să rămînă în afara jocului, nu-mi pot însă reprima un comentariu melancolic: ştiam că România nu e o ţară a consensurilor; ştiam că există opozanţi pentru care alianţa cu grupul Roman sună a adulter, după cum vor fi existînd şi *romanişti* care nu vor să audă de Manolescu sau de Coposu; ştiam că politicianul român de azi e şmecher cînd trebuie să fie intransigent, şi intransigent cînd trebuie să fie şmecher (...)“. La propoziţia aceasta mă opresc şi mă gîndesc: oare Pleşu a comunicat prin telepatie cu Agopian şi-l combat împreună pe prietenul său Liiceanu, care îşi permite să fie atît de intransigent cînd ar putea să fie şi el *şmecher* ca orice politician care se respectă?! Apoi îmi spun că toate aceste remarci nu pot să aibă nimic în comun cu el, măcar fiindcă Liiceanu nu e (încă) om politic şi poate dă Dumnezeu să nici nu fie. Poate rămîne în lumea cărţilor, în care nu ţi se cere niciodată să fii şmecher şi nu intransigent. Fiindcă eu mă încăpăţînez să cred mai departe că, în ciuda oricăror necesităţi imediate (şi chiar şi datorită acestora), mai trebuie să rămînă şi cineva profund îngrijorat pentru tot ce se întîmplă şi, în acelaşi timp, capabil să nu vadă lucrurile numai din perspectiva momentului, ci şi pe un termen mai lung.

Text apărut în 22,
numărul 25, din 1992

Vară electorală

După ce am fost obligați să așteptăm din primăvară pînă în toamnă ca să-și refacă tovarășul Iliescu partidul pierdut, ne-a dat Dumnezeu o vară secetoasă, ca, dacă nu ieșim la mitingurile electorale, să intrăm (totuși) în atmosfera fierbinte a lor, stînd topiți (de căldură) în fața televizoarelor și a „simboalelor“ celor 101 de partide intrate deja în campanie. Cum era și firesc, cel mai tare ne-a sărit în ochi buchețelul acela cu trei trandafiri ce joacă *Hora Unirii* făcînd un pas înainte și doi înapoi, sugerîndu-ne însăși mișcarea președintelui nostru („legitim“) care, în ciuda marii sale mobilități fizice, are și ceva deosebit de rigid și de artificial, menit a ne face să izbucnim în rîs chiar și atunci cînd este de plîns.

Rîzi tu, rîzi, Făt-Frumos, zise Zmeul, care și-a aruncat spre Constanța mai întîi buzduganul, iar apoi și cele șapte capete ale sale... Chiar dacă nu se mai află acolo, eu le văd încă în fața sirenelor care continuă să urle, aducîndu-mi aminte de bîlciul de Sfîntul Ilie din tîrgul meu și de vocea răgușită care striga: „Zeița mărilor, moartea marinarilor, are de la cap la coadă 7 metri, de la coadă la cap 8 metri, în total 15 metri“. Stam înmărmurită și-o ascultam, la fel cum am stat și acum, de ziua Marinei, cînd *stimații cetățeni* de la Constanța au fost chemați la vot de sirenele oficiale adunate la Cazinou, care făceau aceeași reclamă incredibilă, ce

poate să devină un spectacol în sine. În ciuda faptului că atîția „actori politici“ (ca să folosesc și eu acest termen la modă) s-au deplasat acolo încercînd să rupă inima portului, cel mai mare succes în luptele desfășurate pe țărmul mării l-a obținut tot *Titi Boldescu al bîlciului nostru*. După ce și-a făcut praf și pulbere toți adversarii de pe scena politică, dumnealui a coborît și printre alegători, unde l-a luat de guler pe cel mai înalt și-a început să urle cît îl ținea gura: „De ce huidui, măi, animalule?!“.

Domnului consilier Mironov i s-a părut că întrebarea este firească și nu este deloc exclus ca și dumnealui să aibă dreptate. Poate că președintele chiar nu știe încă pentru ce este huiduit aproape oriunde merge și dorea să afle, în sfîrșit, lucrul acesta. Ori poate că, de fapt, acolo, pe malul mării, și-a jucat rolul mult mai bine decît ni s-a părut nouă. Fiindcă, felul decis în care și-a rostit această replică, devenită deja celebră, a reușit să acapareze întreaga atenție și să lase aproape neobservat răspunsul victimei că *motivul pentru care nu se poate abține să-l huiduie sînt morții din decembrie*. Datorită gustului nostru pentru inedit, toată lumea s-a oprit la *nevinovatul* vocativ „animalule“ și la unghia prezidențială înfiptă în gîtul netăbăcit încă de vremuri al tînărului agresat în văzul tuturor, neglijînd spaima cu care *marginalizatul* de altă dată striga: „ce ai tu cu morții aceia?“ și răspunsul descumpănit de uimire al celui în pericol: „sînt morții noștri, domnule președinte!“.

Puțin a lipsit ca șeful statului să ne spună – sincer, deschis, tovărășește, cum știe dînsul – că, la urma urmei, morții îi aparțin și nu are nimeni voie să-l mai întrebe de ei; că, dacă va obține pentru încă patru ani mandatul și imunitatea presupusă de el, să nu

mai îndrăznim să-l sîcîim cu astfel de lucruri, fiindcă se enervează și nu mai răspunde de ceea ce va face.

Această întîmplare ieșită din comun, tratată cu mai mult umor decît s-ar fi cuvenit, a fost transformată, conform obiceiurilor casei, într-un avantaj. Ea nu a împiedicat-o pe doamna Rodica Becleanu să comenteze ieșirea la mare a candidatului său cu aceeași căldură cu care ne-a obișnuit, puțin amplificată de temperatura de-afară. La rîndul său, postul SOTI ne-a demonstrat că părerile sînt împărțite. Fiindcă, din păcate, chiar așa este. Am văzut, cu ochii mei, prin intermediul camerei lui de luat vederi, cum *un bătrîn și o bătrînă care mergeau ținîndu-se de mînă* și-au exprimat opinii situate la poli opuși. Doamna era de părere că, orice s-ar zice, figura pe care a făcut-o șeful statului este puțin cam rușinoasă, în vreme ce domnul susținea sus și tare că bine i-a făcut (dumnealui, *animalului* – n.m.), ca să se învețe odată minte. În ceea ce mă privește, i-aș da dreptate bătrînei doamne, chiar dacă aș crede că adevărul se află *de partea bărbăției*. Pentru că, dacă nu ar fi rușinoasă (cum credem noi), soluția adoptată ar fi, oricum, inoperantă; există totuși cel puțin cîteva milioane de opozanți care nu mai pot fi opriți să-și exprime în mod clar dezacordul și ar fi destul de greu (dacă nu imposibil) ca însuși președintele României să-și înfigă mîinile în gîtul fiecăruia dintre ei pînă la 27 septembrie, ca să-i învețe minte. Iar domnul Stolojan nu mai vrea, în ruptul capului, să amîne alegerile pînă se sfîrșește și această operațiune. (Nu mai are resurse.)

Așa stînd lucrurile, ajungem din nou la întrebarea: *Ce e de făcut?!* Eu cred că se simte acut nevoia să apară pe micul ecran și domnul Silviu Brucan, să ne răspundă dînsul, ca și în alte momente de cumpănă, la această

întrebare capitală, formulată atît de concis de *învățătorul popoarelor*. Așteptîndu-l ca pe Godot, mă uit seară de seară nu numai la buchetul artificial al FDSN-ului, ci și la bobocul natural de trandafir al domnului Petre Roman care crește, crește, crește... sub ochii noștri derutați de atîtea mișcări neprevăzute, pînă cînd liderul național este atins (ca Petrache Lupu) de toate suferindele ce-și pun speranța în faptul că numai dumnealui ar putea să ne apere de Cel Viclean. În acest context, figura de Don Quijote a candidatului său, Caius Traian Dragomir (care le vorbește cînd țăranilor despre cultură, cînd intelectualilor despre culturile agricole), ar putea să ne devină simpatică, fie prin lipsa ei *atît de cinstită* de carismă, fie prin faptul că nu știm dacă este anihilată în mai mare măsură de un emanat sau de celălalt.

Din tot ce văd cu privire la campania electorală, cel mai frumos lucru mi se pare calul acela alb care galopează spre noi cînd ni se vorbește despre milioane și despre prosperitate, în vreme ce toată lumea se gîndește la ce va trebui să renunțe și după noile scumpiri care se apropie. Dar, cine știe, poate că, pînă la urmă, liber-schimbiștii aceștia care au dat săgeata pe cheie ca să-i credem altceva decît ceea ce sînt, ar putea fi mai de acceptat decît adevărații liber-schimbiști care l-au dat pe Caragiale pe Dumitrașcu, fără să-și dea seama ce fac. Și iată că, vrînd-nevrînd, am ajuns și la celebrul Dumitrașcu, iar prin el, din nou, la reprezentația de la Constanța și la felul cum a reușit ea să treacă în umbră victoria netă a profesorului Emil Constantinescu și a însoțitorilor săi contra inginerului (de suflete) Ion Iliescu. (Și cînd te gîndești că toate partidele au căzut de acord – ca unul singur – asupra faptului că vizita regelui la Timișoara ar fi

inoportună și nu s-a gîndit nimeni cît de oportună poate să fie vizita președintelui la Constanța și în alte orașe ale țării în vremea campaniei electorale!) Dar, revenind la această campanie și încercînd să rotunjesc imaginea pe care o am despre ea urmărind și figurile ieșite din comun ale lui Nica Leon și Dumitru Dincă, pe care SOTI ni-i prezintă cu o căldură care o concurează pe aceea a doamnei Becleanu, mă surprind întrebîndu-mă, pe urmele cetățeanului turmentat: „Eu pentru cine votez?". Desigur, ne va lămuri dumneaei, coana *Joițica*, pe cine va trebui să alegem în cele din urmă, dar pînă atunci va mai curge multă apă pe Dîmbovița și multă cerneală pe hîrtie. Dea Dumnezeu să nu curgă încă o dată și sînge! Fiindcă, lăsînd la o parte gluma, *evenimentele de la Constanța* au dovedit că tovarășul Iliescu este imprevizibil (ori, dacă vreți, prea previzibil), de vreme ce își poate ieși din fire în asemenea hal încît să se coboare pe pămînt din mașina sa prezidențială ca să ia un tînăr oarecare de guler și să-l întrebe: „De ce huidui, măi, animalule?!".

Urmărind această secvență de film ieșită din comun, m-am gîndit ce s-ar fi întîmplat dacă milioanele de vaci, de boi, de porci, de oi, de cîini, de pisici și de alte animale mai mari ori mai mici l-ar fi ascultat pe primul bărbat al țării și ar fi ajuns deodată la ideea periculoasă pe care putea să le-o dea fără voia sa. Spun asta avînd în vedere faptul că animalele nu huiduie încă.

Text apărut în 22,
numărul 34, din 1992

La plecarea lui Mircea Dinescu

22: *Președintele Uniunii Scriitorilor și-a anunțat plecarea. Credeți că i se poate îngădui să plece fără a-și prezenta bilanțul?*

Ileana Mălăncioiu: Lui Mircea Dinescu nu-i stă în fire să se întrebe ce îi este și ce nu îi este îngăduit. Dacă i se va părea mai avantajos pentru el, va pleca oricum. Dar, fie că va mai fi, fie că nu va mai fi printre noi, bilanțul – economic și moral – al perioadei în care a condus Uniunea spre desființare mi se pare absolut necesar. Fiindcă, din nenorocire, falimentul nu este doar financiar. Această Uniune, oricum a fost ea, este cea care i-a dat cea mai mare bătaie de cap puterii ceaușiste, iar acum a ajuns un fel de loc unde nu se mai întîmplă nimic.

22: *Problemele scriitorilor (neadecvarea drepturilor de autor la prețurile actuale; absența unei protecții pentru cartea de valoare; statutul incert al revistelor de cultură etc.) sînt foarte grave la această oră. Breasla scriitorilor are nevoie de un președinte care să o reprezinte cu demnitate și eficiență. Care credeți că ar fi soluția optimă: a. alegerea unui nou președinte și b. păstrarea celui vechi și delegarea responsabilităților lui unui vicepreședinte special ales?*

I.M.: Situația fiind foarte gravă se înțelege de la sine că este în sfîrșit momentul să ne alegem un alt președinte. Nu doi, ca pînă acum, ci unul singur care

să-și poată asuma atît obligația de a apăra drepturile scriitorilor și de a gospodări fondurile Uniunii, cît și pe aceea de a ne reprezenta onorabil. Separarea celor două responsabilități s-a dovedit a fi falimentară. În vremea în care trăim, onoarea fără bani nu mai face nici două parale. Oricît ne-am consola noi cu gîndul că nici banii fără onoare nu fac mai mult.

22: Credeți că de actuala stare proastă a Uniunii Scriitorilor se face vinovat nu numai președintele Uniunii, ci și Comitetul Director? Pentru ca activitatea Uniunii să decurgă firesc, conform statutului, credeți că trebuie stabilită cu această ocazie și noua structură a Comitetului Director?

I.M.: Comitetul director este cel care avea obligația de a convoca statutar Consiliul și de a garanta punerea în practică a hotărîrilor acestuia între două adunări. Oricare ar fi motivele, este evident că el nu și-a îndeplinit mandatul. În această situație, Consiliul are dreptul (și datoria) de a alege un alt Comitet Director sau de a convoca Adunarea Generală, singura în măsură să modifice statutul (și, prin el, actuala structură a Uniunii) pentru a putea funcționa în limitele corectitudinii și legalității și în condițiile precare în care am fost aduși.

Anchetă a revistei *22*,
apărută în numărul 1, din 1993

P.S.: La ultima ședință de Consiliu (din 12 ianuarie 1993), totul a fost organizat astfel încît zgomotul de fond și vociferările continue să acopere tot ce se spune împotrivă și să nu se ia nici o măsură concretă de îndreptare a lucrurilor. Ca și președintele Iliescu, președintele Dinescu nu acceptă să părăsească scaunul, în ciuda falimentului spre care a condus Uniunea. Întrucît

mitul disidenţei sale funcţionează încă, lui Mircea Dinescu, aşa cum şi-a făcut studiile la „Ştefan Gheorghiu" la fără frecvenţă şi aşa cum a fost redactor la fără frecvenţă, i s-a îngăduit să fie şi preşedinte al Uniunii Scriitorilor tot la fără frecvenţă. Şi poate nu întîmplător. În fond, pentru noua putere – cu care face şarje amicale prin corespondenţă – este mai avantajos ca el să stea la Berlin decît să stea aici şi să-i dea cumva prin gînd să înceapă să se bată pentru drepturile scriitorilor.

Ia-ţi casa ta şi umblă!

De aproximativ un deceniu, cele mai multe felicitări de Crăciun şi de Anul Nou le-am primit din străinătate. Dacă ar fi să mă iau după asta, ar trebui să cred, asemenea lui Vintilă Horia, că *Dumnezeu s-a născut în exil*. Chiar dacă nu tot *exilul* nostru este ca lacrima, iar în el au ajuns şi Pacepa, şi o parte din slujitorii lui, ai urmaşilor şi ai urmaşilor urmaşilor lui.

Nu ştiu aşadar dacă Dumnezeu s-a născut în exil, dar ştiu, încă din fragedă copilărie că, din cauza lui Irod, Iisus Hristos nu s-a născut acasă. Şi mai ştiu că la sărbătoarea Naşterii Lui cei din exil scriu mai multe scrisori şi fiindcă sînt mai singuri şi mai trişti decît noi.

Între felicitările pe care le-am primit anul acesta, trei au venit din Madridul în apropierea căruia a trăit pînă nu demult Vintilă Horia. În 1990, fiind invitată la un colocviu, i-am făcut o vizită împreună cu Monica Nedelcu, o strălucită hispanistă care a scris unele dintre cele mai frumoase pagini despre el. Datorită preţuirii şi prieteniei pe care o nutrea pentru ea, am fost primite simplu şi cald – fără pregătiri speciale stingheritoare – şi am petrecut în familia lui Vintilă Horia o seară de neuitat. Fiind departe de casă, el percepuse iniţial revoluţia prin ochiul implicat al televiziunii – care o transmitea în direct – şi prin ochiul la fel de implicat al lui Mircea Dinescu care fusese la

Madrid după „evenimente". Între timp, la București avusese loc contramitingul organizat de noua putere comunistă (care a fost o adevărată dezlănțuire de forțe împotriva celor ce au îndrăznit *să sufle în Front*), iar în străinătate fuseseră difuzate casetele cu așa-zisul proces al „odiosului" și al „sinistrei" și cu omorîrea lor în ziua de Crăciun, iar impresia din primele zile se tulburase. Dar speranța disperată născută departe de țară după atîția ani de așteptare nu voia totuși să moară.

Nu mult după aceea, cel care a scris *Dumnezeu s-a născut în exil* a murit și toate revistele de cultură din țară i-au consacrat pagini întregi. Apoi a murit și subtila lui comentatoare, grație căreia l-am cunoscut. Despre moartea acestei ființe superioare, a cărei inteligență și a cărei generozitate radiau în jur o lumină caldă și bună, nu s-a scris nici un cuvînt. Cu toate că toți intelectualii români care au ajuns în ultimii ani la Madrid au beneficiat de generozitatea ei, de entuziasmul pe care încă nu și-l pierduse și de marele prestigiu de care se bucura atît în fața universitarilor și a studenților între care trăia, cît și în fața scriitorilor și a ziariștilor spanioli cu care ne-a mediat convorbirile. Despre ea am aflat că *s-a prăpădit* prin cîte o notă scrisă pe cele trei felicitări cu Maica și Pruncul primite de la Madrid și a fost ca și cum ar fi murit de trei ori.

Impresia cea mai puternică asupra mea a lăsat-o mesajul Janei Popeanga pe care am cunoscut-o la același colocviu, unde a condus, cu o competență ce impunea tuturor, secțiunea cu comunicări despre literatura din România.

Ce mă ruga această intelectuală sobră și dîrză, căreia nu i-a fost ușor să facă față concurenței într-o țară străină cu o cultură cum este aceea a Spaniei și să

ajungă profesor titular în cea mai prestigioasă dintre universitățile ei? Mă ruga ca, dacă pot, *să scriu ceva despre Monica, să nu i se șteargă cu totul urma în România.*

Citind și recitind aceste cuvinte m-am gîndit la acel extraordinar capitol despre moartea printre străini din romanul *Femeie, iată fiul tău!* al lui Sorin Titel. Poate și fiindcă de la el am auzit prima oară numele Monicăi Nedelcu, de care îl lega o veche și statornică prietenie.

Citind și recitind aceste cuvinte simple care spun atît de mult, m-am gîndit la întregul exil românesc. La faptul că noile oficialități comuniste l-au acceptat doar formal, de voie, de nevoie.

Întrebarea „de ce nu vii dumneata acasă?" (domnule Ierunca), pusă tocmai de Vasile Băran în *Totuși iubirea,* repetă cu alte cuvinte admonestarea „de ce nu pleci de aici dacă nu-ți place?", făcută pînă la revoluție multora dintre noi. Cel care o face (cu aceeași dezinvoltură cu care scria periodic acele două pagini rușinoase cu laude la adresa dictatorului și a socialismului) pare să nu înțeleagă că omul nu este asemenea melcului care își ia casa în spate cum îi face cineva vînt dintr-o parte în alta. Nici în condiții normale, necum cînd este aproape de limită, cum s-a întîmplat să fie în ultimul an un om ca Monica Nedelcu, care aici nu mai avea pe nimeni și acolo nu mai putea umbla decît sprijinindu-se de lucrurile printre care trecea.

Aș fi vrut și eu să se întîmple cumva o minune; să poată cineva să-i spună: „Ia-ți patul tău și umblă!", iar ea să se ridice și să umble. Dar nu e așa cum am vrea noi să fie, iar dacă nu ești Iisus Hristos nu ai dreptul să-i spui nimănui „ia-ți patul tău și umblă!" sau „ia-ți casa ta și umblă!". Fiindcă nu e un secret

pentru nimeni că exilaților români (cu cîteva excepții pe care le știm) la plecare li s-au confiscat casele cu tot ce-a fost în ele și că (tot cu cîteva excepții) după căderea dictaturii nu li s-a oferit nici un loc de pe care să poată *să pună și ei umărul...*

Sfîrșitul Monicăi Nedelcu m-a făcut să mă mai gîndesc și la altceva: la faptul că atunci cînd dispare cîte o celebritate (care poate a suportat moartea printre străini la fel de greu), ea este anexată brusc de oficialitățile pe care pînă atunci le-a incomodat prin simpla sa existență, făcîndu-te să te întrebi dacă nu era mai sfîntă tăcerea.

Dar exilul nostru intelectual nu este făcut doar din celebrități. Din vremea „odiosului“, ca și din aceea a urmașului său, în toate capitalele Europei (și nu numai în ale ei) există și oameni de calitate excepțională din domenii în care nu se fac glorii cu una cu două.

Atît timp cît nu ne vom asimila cu adevărat exilul și valorile lui vor fi preluate în mod festivist, capitalul de inteligență, pe care l-a înjumătățit Ceaușescu și continuă să-l înjumătățească Iliescu, nu va putea fi asimilat României și va fi o pierdere din ce în ce mai greu de acoperit.

Fără îndoială, lucrul acesta nu e ușor de făcut. Dar, din păcate, tot ce se face pare mai curînd împotriva întregirii țării și pe această cale decît în favoarea ei.

Intelectualii români din străinătate, în marea lor majoritate, știu din proprie experiență ce înseamnă să trăiești sub pragul sărăciei, fiindcă au plecat cînd n-au mai putut suporta; cînd nu i-a așteptat în altă parte o soartă mai bună. Dacă ar ști că din fondurile trecute la capitolul *diaspora* se plimbă, de la un capăt la altul al lumii, Carmen Firan și alte asemenea personaje,

ar prefera să fie lăsați în pace, iar banii afectați relației cu ei să fie împărțiți la săraci. Ceea ce nu înseamnă că situația se va rezolva dacă va înființa domnul Văcăroiu un departament special în cadrul ministerului de Externe și va pune pe urmele exilaților încă o echipă de diplomați nediplomați care se vede cu ochiul liber ce instituție reprezintă de fapt.

Așa cum afirmam la începutul acestor însemnări, eu nu știu dacă Dumnezeu s-a născut în exil, dar mă tem că El a murit în țară dacă după tot ce s-a întîmplat în decembrie 1989 mai este posibil ca o aripă lungă a aceleiași securități (care nu mai știe nici ea dacă este „cea bună" sau este „cea rea") să se întindă încă asupra noastră, *a tuturor*, fie că ne aflăm în România sau în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii.

Text apărut în 22,
numărul 4, din 1993

Ofelia, du-te la Cotroceni!

Deşi este clar ca lumina zilei că *e ceva putred în Danemarca,* mereu se întîmplă cîte ceva care ne readuce la geniul dramaturgiei româneşti şi la caracteristica noastră naţională surprinsă de el în *Telegrame*, prin binecunoscutul *pupat toţi piaţa endependenţi.* Spre deosebire de Elsinore, originalul Cotroceni a reuşit să folosească aşteptarea noastră astfel încît marea tragedie pe care ar fi trebuit să ne-o asumăm să fie transformată în comedie. Deşi, vorba poetului, *nu credeam să-nvăţ* că într-o ţară în care au fost împuşcaţi în piaţă peste o mie de tineri nevinovaţi, atîta *lume bună* mai poate să fie transformată în oameni „de bine“ şi să ajungă la caragialescul *pupat toţi piaţa endependenţi.*

Veţi spune că piesa care se joacă este alta decît tragedia la care mă gîndesc eu, de vreme ce nu a fost ucis mişeleşte un rege bun, ci un dictator odios; chiar dacă cel care l-a condamnat înainte de a-l judeca nu dovedise prin nimic că ar fi mai bun decît el. V-aş înţelege că gîndiţi aşa dacă aş afla că tot ceea ce am trăit noi în decembrie ar fi fost un simplu coşmar; că, în realitate, cel care stă astăzi pe tron l-ar fi ucis pe înaintaşul său cu propriile sale mîini, *turnîndu-i otravă în ureche în timp ce dormea*... Dar, din nenorocire, lucrurile nu s-au petrecut aşa, iar tragedia noastră a fost infinit mai mare decît cea shakespeareană. Fiindcă bătălia pentru tron n-a avut loc doar în această

familie, ci peste capetele miilor de naivi entuziaşti, transformaţi în scuturi şi chemaţi să stea pe pămîntul nimănui, în faţa gloanţelor care veneau din ambele părţi.

Prietenii de la răsărit ai învingătorului ar trebui să-i mulţumească în genunchi pentru ceea ce au învăţat din experienţa dumnealui făcută pe noi. Fiindcă împărţirea în două a KGB-ului şi a *glorioasei Armate Roşii* s-a soldat cu deosebit de puţine victime pentru un imperiu atît de mare cum era URSS. Dacă nu cumva puciul de la Moscova nu avusese la bază o înţelegere între cele două părţi, şi eroul zilei nu acceptase de *bunăvoie şi nesilit de nimeni* să iasă din scenă, înţelegînd că a trecut vremea sa.

Oricum, micuţa noastră armată – despre care la 22 decembrie am aflat (prin gura de aur a domnului Brateş) că nu ar face faţă singură şi că, prin urmare, pentru ca să-i poată învinge pe terorişti, în faţa ei ar trebui să stea încă o dată copiii cu piepturile goale – a pierdut mai mult decît *glorioasa Armată Roşie* şi mult mai mult decît s-ar putea crede. Cu tot finalul (ce aducea aminte de alte vremuri) în care nu numai copiii naivi, ci şi actorii (şi actriţele) mai puţin naivi ai acestui moment istoric s-au prezentat la televiziune pe tancuri.

La cea de-a treia aniversare a „evenimentelor" din decembrie ni s-a spus, de la obraz, prin vocea albă a domnului general Militaru, că era normal să nu ne fie arătat nici un terorist, fiindcă, dacă am fi văzut unul singur, prin el i-am fi văzut şi pe ceilalţi.

Iată, ne-am zis, erau traşi unul după altul la şapirograf, erau îmbrăcaţi la fel şi erau înrolaţi în aceleaşi unităţi speciale ale armatei. Şi noi care, înnebuniţi

de spaima în care am fost băgați dinadins, ne-am fi pus mîinile în foc că erau niște personificări ale răului atît de misterioase și de diabolice.

Iată, ne-am zis, după trei ani ne-au spus adevărul după care tînjeam ca să ne liniștească odată. Adică să ne facă să înțelegem că, de fapt, dracul este cu mult mai negru decît am fi crezut noi. Iată, a trebuit să recunoaștem, ni s-a spus, în sfîrșit, adevărul, dar presa noastră parcă nici n-a băgat de seamă. Ea scrie mai departe *vorbe, vorbe, vorbe*... Adică îi dă înainte cu aceleași considerații despre vinovăția generală, mințindu-se mai departe că semnul victoriei și strigătul entuziast „armata e cu noi" nu se poate să se fi născut numai din disperare și din naivitate. Deși se știe cum nu se poate mai bine că domnul general Stănculescu *a devenit erou* în ciuda faptului că în privința dumnealui *dilema* nu este (ca în cazul generalului Milea) dacă *după aceea* ar fi fost ucis ori s-ar fi sinucis, ci cu totul alta. Dacă mai există, cu adevărat, vreo dilemă. Fiindcă nu mai e un secret pentru nimeni că armata a tras, iar securitatea a tras și ea atît înainte, cît și după dispariția „odiosului".

Iar dacă așa stau lucrurile, cine poate să creadă că el ar avea dreptul să ne mai spună că într-un fel sau altul toată lumea e vinovată sau că tovarășul Iliescu a fost mic și nu a știut nimic. Că, prin urmare, nu ar fi o eroare de neiertat faptul că dumnealui nu se află în altă parte, ci la Palat.

Dar, din păcate, lumea și-a cam pierdut răbdarea cu opoziția asta care pare să nu mai aibă nici o șansă și s-a reorientat după *principiile* realismului socialist adînc înrădăcinat în ea. Povestea cu teroriștii și cu cei care i-au dirijat din același loc cînd într-o parte cînd în cealaltă a ajuns să nu mai impresioneze pe nimeni

dacă nu a trăit-o pe pielea sa. Poate şi fiindcă ţara nu mai este o închisoare, ci un fel de arenă de circ în care fiecare dulce copil îşi face iluzia că el poate să pună mîna pe elefant. În aceste condiţii, cine să mai facă o tragedie din faptul că *e ceva putred în Danemarca*? Şi ce-ar mai putea să-i spună acum prinţul Hamlet Ofeliei care-i iese în cale să-l iscodească pentru a afla ce este de fapt cu el. E greu de răspuns, dar un lucru e totuşi cum nu se poate mai clar. În nici un caz nu poate să-i mai spună ca altădată: *Ofelia, du-te la mînăstire!* Fiindcă, o fi el nebun, aşa cum îşi închipuie cei interesaţi să creadă acest lucru, dar nu e şi ridicol să-i ceară una ca asta acum, cînd se ştie că mînăstirea este ultimul loc în care ar trebui să se retragă cineva dacă vrea cu adevărat să iasă din încurcatele iţe ale politicii din România.

În locul său, altcineva, aflînd că şi această făptură suavă face parte dintr-un scenariu, n-ar ezita să o trimită pur şi simplu la plimbare. Dar *Hamlet* nu şi-ar putea permite aşa ceva. Fiindcă, deşi joacă rolul pe care a fost pusă să-l joace, Ofelia îl iubeşte (totuşi) şi el este (totuşi) un tînăr care nu suferă doar pentru regatul lui, ci şi pentru ea.

Aşa stînd lucrurile, nu-i mai rămîne decît o soluţie. Să-i creadă pe cei care au început să tragă într-acolo ca muştele la miere că Palatul ar fi singurul loc din ţară unde poţi să rămîi departe de politica asta care *nu e lucru curat*, să renunţe şi el la sine şi să spună înduioşat: Ofelia, du-te la Cotroceni!

Text apărut în 22,
numărul 5, din 1993

Din criză se-ntrupează Poezia

DEI, în principala sa ediţie de actualităţi de marţi, 2 februarie a.c., printre imaginile cu care ne-am obişnuit (privind zîmbetele de la Cotroceni, întrunirile de la Palatul Victoria, noile alianţe ale lui Saddam Hussein, aplicarea embargoului asupra Iugoslaviei, afacerile care determină surplusul de zahăr şi deficitul de grîu etc. etc.) a produs în faţa milioanelor de telespectatori şi o secvenţă mai neobişnuită. Prin ea s-a anunţat, cu o satisfacţie nedisimulată, că domnul Nicolae Manolescu se află într-o vizită la Mediaş, unde, pentru prima oară (?!) nu participă la o dezbatere politică, ci le vorbeşte intelectualilor urbei despre criza culturii.

De cînd aşteaptă cei pe care îi reprezintă televiziunea noastră aşa ceva, mi-am spus fără să vreau. Dar, imediat, a urmat singura frază decupată din discursul marelui critic pentru a ilustra ştirea transmisă şi brusc mi-a înţepenit zîmbetul de simpatie cu care-l priveam. Ea suna astfel: „Există o criză a culturii; scriitori importanţi ca Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu şi Nicolae Breban, de trei ani nu au mai scris nimic". Ascultînd-o mi-am amintit cum, în 1990, după o *Convorbire duminicală* la care am fost invitată de Vartan Arachelian, dat fiind că mi-am îngăduit să le spun mai marilor zilei cîteva lucruri neconvenabile, o mulţime de oameni

„de bine“ mi-au telefonat la toate orele din zi și din noapte să mă întrebe de ce nu-mi văd eu de treaba mea și de ce nu mai scriu poezii.

Ce-oi fi greșit mai nou, m-am întrebat (în cele trei ceasuri rele de după emisiunea de marți) de se anunță chiar la buletinul de știri de la orele 20 că Blandiana, cu mine și cu Breban am fi încetat să mai scriem și de aceea e criză în România și în acest domeniu în care nu e nevoie nici de utilaje, nici de materie primă și, probabil, dacă nu trăgeam noi chiulul trei ani, nenorocirea ar fi putut să fie evitată.

Se înțelege, nu i se poate face proces de intenție pentru această afirmație criticului Nicolae Manolescu, de vreme ce nu a vorbit ca un om politic, care avea de plătit polițe unui adversar sau altul, ci ca un intelectual sincer îngrijorat de soarta culturii române.

Ca să fiu la fel de dreaptă cu toată lumea, nu-i voi face proces de intenție nici măcar televiziunii, care a popularizat așa cum știe ea faptul că președintele PAC, indiferent că se află la o întrunire politică sau la o întîlnire cu cititorii, se gîndește tot la Ana Blandiana și la alți *autori* care nu s-au aflat de aceeași parte a baricadei cu el într-o bătălie sau alta.

Dar, din păcate, ceea ce s-a anunțat ca o știre sigură în cadrul „Actualităților“ de marți se întîmplă să nu fie chiar purul adevăr, atît prin enunțul în sine, cît și prin nenumăratele semnificații pe care le-a căpătat el în contextul dat.

Însăși asocierea celor trei nume – despre care se știe cît de greu ar putea să fie asociate întru ceva anume – a stîrnit zîmbete și întrebări care au descrețit frunțile multor prieteni și nu numai pe ale lor.

Observația care li s-a impus tuturor celor în cunoștință de cauză a fost că atît Anei Blandiana, cît și lui Nicolae Breban și mie ne-au apărut totuși cărți în această perioadă. E adevărat, volumul meu (de 400 de pagini) din colecția „Poeți români contemporani" (oferit marelui critic *cu prețuire și cele mai bune sentimente*) este o antologie. El conține însă și un grupaj de aproximativ 50 de poeme inedite, dintre care cele mai multe au fost scrise după revoluție. Poate că domnul Manolescu n-a apucat să-l deschidă să vadă ce cuprinde, mi-am spus cu tristețe. Sau poate a socotit că partea de inedite e neînsemnată în raport cu cealaltă (pentru care aș fi, în opinia Domniei Sale, *un scriitor important*). Bine, mi-am spus atunci fără să vreau, dar dacă așa se pune problema, ar trebui să-și aducă aminte cît a scris în total un poet peste care nu se poate trece, cum este Bacovia. Sau că un alt mare poet, cum este Emil Botta, după a doua plachetă de versuri a făcut o pauză de mai multe decenii. M-am gîndit, desigur, și la faptul că trimiterile mele la clasici ar putea fi interpretate drept lipsă de modestie. Risc totuși să le aștern pe hîrtie întrucît nu e pusă în discuție calitatea poeziei mele, ci *cantitatea* produsă după „evenimente"; pauzele de gîndire pe care mi le acord între un poem și altul, încercînd să mă clarific cu mine și cu ceilalți ca să pot găsi încă o dată cuvîntul și tonul care să-mi dea măcar mie iluzia că nu scriu în zadar.

Ar mai fi de spus că am și eu *Dreptul* (meu) *la normalitate*, iar el nu însumează mai puține pagini decît cel care poartă semnătura domnului Nicolae Manolescu, pe care eu nu mi-aș îngădui să i-l trec sub tăcere pe motiv că nu conține studii de critică literară, ci comentarii politice. Ar fi păcat să începem să ne molipsim și noi de la apoliticii noștri de serviciu, care cred că e

un act de cultură să stai cu coatele pe publicistica lui Eminescu, dar, dacă marele poet ar coborî printre noi, nu s-ar fi sfii să-l ruşineze, întrebîndu-l de ce nu-şi vede de treaba lui şi îşi pierde vremea scriind articole pentru ziar.

Oricum, îngrijorarea criticului pentru soarta culturii îl onorează, şi argumentul că ea s-ar afla în criză fiindcă nu ar mai scrie Blandiana şi nu aş mai scrie eu şi nu ar mai scrie Breban m-ar fi putut onora şi pe mine dacă s-ar fi întemeiat pe date reale şi l-aş fi găsit într-un text despre literatură bine argumentat, nu l-aş fi aflat ca pe o ştire oarecare de la programul de actualităţi. Spun acest lucru fără urmă de ipocrizie, avînd în vedere că din felul în care a scris domnul Manolescu de-a lungul anilor despre cărţile mele, nu aş fi bănuit în ruptul capului că aş putea ocupa un loc atît de însemnat în ierarhia Domniei Sale.

Dar dacă pe Nicolae Manolescu mă străduiesc să-l înţeleg – şi din nevoia mea, nu mai mică decît a sa, de a crede în continuare în cultură şi în oamenii care o reprezintă cel mai bine (cu toate obiecţiile care li se pot aduce) –, mi-e imposibil să înţeleg şi DEI-ul şi felul lui de a opera cu numele noastre aşa cum a operat altă dată cu vieţile noastre. Fiindcă, milioanele de telespectatori cărora li se adresează nu au aflat niciodată prin intermediul său că eu aş exista şi că mi-ar fi apărut vreo carte. Primul lucru care li s-a comunicat despre mine (stîrnind nedumeriri) a fost că nu aş mai scrie.

Şi totuşi Televiziunea Română, ca de obicei, nu a transmis o ştire falsă în întregime, ci a falsificat – prin felul în care l-a folosit – un adevăr care ne frămîntă pe toţi. Criza culturii este un fapt real, de natură să ne dea de gîndit. În ceea ce mă priveşte pot

recunoaște deschis că o simt prin toți porii. Nu întîmplător, cînd am auzit numele meu *incriminat* în legătură cu ea a fost ca și cum s-ar fi vorbit de funie în casa spînzuratului. Poate și fiindcă dintre cei trei *dezertori* știam că numai eu mă aflam în fața micului ecran și mă uitam cum... *mi se dă cu sîc din Isarlîk*.

Așa cum știe tot românul care se respectă (și, vorba lui Caragiale, *din norocire, nu există român care să nu se respecte*), Ana Blandiana se află la Berlin, împreună cu Mircea Dinescu, unde probabil pun împreună țara la cale (ca și înainte de potop), iar Nicolae Breban se află și el (ca și înainte) singur printre exilații de la Paris.

Dar, dacă este să stăm strîmb și să judecăm drept, marea problemă nu este cum am perceput eu șocul acelui buletin de știri, ci de ce scriu din ce în ce mai greu poezie. Voi încerca să răspund la această întrebare – în primul rînd ca să mă pot lămuri eu însămi, iar apoi pentru cel care *m-a divulgat* intelectualilor de la Mediaș și, cu sau fără voia sa, *tuturor cititorilor care nu citesc poezie*, obligîndu-mă astfel să mă pronunț asupra fenomenului în discuție.

Cred că scriu din ce în ce mai greu în contextul dat pentru că *meseria de poet* este, în cele din urmă, *aceea de a-ți pune sufletul pe tavă în fața cuiva*. Reprezintă deci, prin ea însăși, *un fel de perpetuă criză și depășire* care nu se poate repeta fără acel minim confort moral care să-ți dea sentimentul că, a-ți pune sufletul gol înaintea cuiva, nu echivalează cu a-l arunca la gunoi. Din păcate, tămîia consumată din belșug de la o vreme nu a reușit să facă să piară Diavolul care a amestecat tot cu tot și să apară acel înger păzitor ce ne-ar putea înălța deasupra condiției de haos și de circ a societății noastre.

Un mare poet din exil mi-a mărturisit cîndva că nu a mai scris un vers de foarte multă vreme fiindcă este îngrozitor de greu să nu ai pe nimeni care să te poată citi în limba ta; să scrii din capul locului pentru a fi tradus. În România *postrevoluționară* poetul este ca și în exil. Adică nu are pe nimeni care să-l înțeleagă *în limba sa*. Numai că problema traducerii lui pentru cei din jur nu poate să fie pusă. *Ar trebui să scrie pentru nimeni.* Dar cine mai are această putere sau inconștiență care să-l facă să scrie dumnezeiește chiar și pentru *teroristul* de lîngă el?

Un alt lucru la care m-a obligat să mă gîndesc neobișnuita știre de marți a fost dacă numai Blandiana și cu mine și cu Breban – și cu alți scriitori importanți care nu mai scriu – sîntem vinovați de această criză a culturii care tinde să devină o obsesie pentru toată lumea. După părerea mea, ea nu poate avea la bază doar lenea și nebăgarea de seamă a cîtorva *particulari*, oricare ar fi numele și importanța acestora. Ea pleacă de la criza valorilor și de la haosul în care totul parcă se clatină din temelii. Acest lucru nu trebuie să ne mire. După o jumătate de veac în care politicul a fost disprețuit, pe bună dreptate, de orice om care se respectă, era normal ca el să încerce să-și ia revanșa în fața culturii. Cînd spun asta nu am în vedere cazurile neinteresante ale celor care au *eșuat în cultură* numai fiindcă nu aveau dosar bun și acum se întorc unde le era de fapt locul (deși nici acest fenomen nu poate fi neglijat).

Lucrurile se restabilesc greu și pentru că lumea nu s-a obișnuit încă să aprecieze valoarea estetică făcînd abstracție de *dosarul de cadre*. În plus, există, ca și la alte răscruci ale istoriei noastre, o furie a demolării cu orice preț care ar trebui să ne pună pe gînduri.

Există oameni care în ultima vreme nu trăiesc decît din așa ceva.

În vreme ce se dărîmă cu tot dinadinsul miturile unor mari scriitori cărora li se răstălmăcește în rău tot ce-au făcut, se aranjează din condei alte biografii și se fac alte mituri pe care toată lumea le acceptă, deși nimeni nu crede în ele. Fiindcă e clar ca lumina zilei că nu se poate să fi fost cineva atît vedeta numărul unu, cît și victima numărul unu de-a lungul unui sfert de veac de teroare.

Dacă în condițiile de închisoare de pînă în 1989, cultura devenise un fel de exercițiu de supraviețuire, în haosul de acum ea pare să-și fi pierdut orice sens. Cred totuși că lumea nu ar trebui să fie atît de impacientată pentru că ne-am oprit o vreme la această răscruce a istoriei și a istoriei culturii ca să vedem de unde venim și încotro ne-am putea îndrepta. *Criza cuvîntului* este totuși singura criză care are și *o dimensiune benefică*. Ea dovedește că poetul adevărat nu a trecut prin tragedia în care au fost împușcați atîția oameni în stradă, așa cum trece gîsca prin apă. Din criză se-ntrupează Poezia. Numai grafomanul poate să scrie oricînd și despre orice. De aceea poetul este o ființă infinit mai fragilă decît crede cel care îl arată cu degetul la buletinul de știri printre bombe, crime și afaceri proaste.

Dacă poezia se face pe cont propriu, în sărăcie și în singurătate, Poetul nu trebuie tratat de persoanele oficiale ca și cum statul român i-ar fi acordat un avans regesc, iar el ar fi fugit cu sacul de aur fără să-și fi onorat obligațiile pe care le avea. Oricum, criza lui nu costă pe nimeni nimic, în vreme ce pe el îl costă imens. Despre boala sa sufletească nu se poate vorbi așa. Măcar datorită faptului că, pentru a redobîndi

sensul vieții, omul nu are nevoie doar de pîine, ci și de Cuvîntul lui Dumnezeu și de al Poetului care se chinuie să ia totul de la-nceput *pe cont propriu* și să facă lumea încă o dată și încă o dată pînă cînd reușește să-i iasă așa cum ar trebui să fie, nu cum a ieșit (în realitate) după atîtea pierderi de vieți omenești.

Text apărut în 22,
numărul 6, din 1993

Crimă şi moralitate

În continuarea unui *dialog social* axat pe spinoasa problemă a vinovăţiei pe care îl poartă – de la distanţă – cu vechii săi prieteni şi cu *o anumită parte a presei*, Andrei Pleşu a publicat (în numărul 6 al *Dilemei*) un articol intitulat „Călăi, victime şi judecători", în care afirmă: „În ce mă priveşte, mărturisesc că labirintul patetic pe care intervalul dintre victima absolută şi călăul absolut îl presupune mă descumpăneşte: nu pot să mă descurc, nu pot să ridic piatra. Mă conformez, de aceea, cuminte primelor unsprezece versete din capitolul opt al *Evangheliei după Ioan*. Şi nu pot să nu regret că atîţia dintre drept-credincioşii mei prieteni – obişnuiţi să cultive politicul fără pic de filosofie, iar filosofia fără pic de metafizică – sfîrşesc prin a profera o etică fără Dumnezeu".

Se poate observa cu uşurinţă că deşi declară că se situează pe poziţia drept-credinciosului – care nu poate ridica piatra întrucît ştie că nimeni nu este fără păcat –, în realitate, Andrei Pleşu nu se conformează chiar atît de cuminte, cum îi place să spună, celor unsprezece versete evanghelice la care se referă. Întîi fiindcă în delimitarea lui de restul lumii e mult prea orgolios pentru un adevărat creştin. Pe de altă parte, orgoliul său că nu poate ridica piatra este şi nu este întemeiat. Întrucît, după ce le ţine parte *călău(zitorului)* –

care nu a ucis cu mîna sa şi nu poate fi condamnat conform legilor în vigoare – şi *călăului imperfect* (ori *subcălăului*), îşi motivează atitudinea spunînd că „există şi victime vanitoase, proaste, ipocrite, victime care se degradează subtil prin comerţul îndelung cu călăul, victime, în sfîrşit, care devin călăi".

După cum se vede, blîndeţea creştinească – pe care o are faţă de călăul care nu excelează în *meseria sa* (ori în rolul pe care îl joacă) – îi piere aproape cu desăvîrşire cînd e vorba despre *proasta, vicleana* şi *ticăloasa* victimă imperfectă. Prezentarea plină de inventivitate şi chiar de *umor* care i se face acesteia – în stilul inconfundabil şi cu economia de mijloace cu care ne-a obişnuit autorul –, la o privire mai atentă a lucrurilor, suferă totuşi prin ceva care depăşeşte oarecum măsura. Pînă la urmă nu ştiu cum se face, dar victima imperfectă apare a fi mai vinovată decît călăul de mîna a doua, căruia nu este exclus să-i fi tremurat puţin mîna pe puşcă în timp ce trăgea în cineva, ori să-i fi pierit glasul în vreme ce comanda o execuţie. În sfîrşit, atitudinea creştinească adoptată de Andrei Pleşu mi se pare subminată şi de faptul că *dacă el nu poate ridica piatra împotriva călăilor imperfecţi, atunci cînd vrea* să o ridice împotriva drept-credincioşilor săi prieteni care se întîmplă să fie de altă părere decît el, *poate*. Astfel, dat fiind că ei nu au înţeles *nevoia creştinească de consens*, pe care o resimte din ce în ce mai acut urmaşul *împuşcatului*, sînt acuzaţi că fac politică fără pic de filosofie – sau filosofie fără pic de metafizică – şi că au ajuns să profere o etică fără Dumnezeu. Ca şi cum la nivelul puterii, către care înclină în mod vizibil balanţa sa, politica e doldora de filosofie, filosofia e curată metafizică, iar morala tovarăşului Iliescu se întemeiază pe existenţa lui Dumnezeu, chiar dacă dumnealui declară că este ateu.

O altă observație pe care m-aș încumeta să o fac este că primele unsprezece versete din capitolul opt al *Evangheliei după Ioan*, cărora ne mărturisește Andrei Pleșu că li se conformează cuminte, ne vorbesc totuși despre ridicarea pietrei împotriva unei biete tîrfe și nu împotriva unor călăi mai mult sau mai puțin imperfecți. Chiar dacă învățătura creștină transmisă prin intermediul acestui pasaj din Sfînta Scriptură s-a generalizat, ar fi bine să nu uităm că în el nu este vorba despre crimă, ci despre un altfel de păcat. Unul care poate să fie atît înțeles, cît și iertat, avînd în vedere păcatul originar.

Acest text al drept-credinciosului și nespus de orgoliosului nostru prieten mai suferă de un păcat. Acela că autorul lui se revendică atît de la doctrina creștină, care ne învață să nu ridicăm piatra, cît și de la disidență, care ne învață să o ridicăm.

Cu toate obiecțiile care pot fi aduse afirmațiilor sale din textul în discuție, Andrei Pleșu are totuși dreptate atunci cînd afirmă că adevărata morală este cea reflexivă. Numai că eu cred că nu este totuși posibil ca morala să nu fie amestecată cu jurisprudența. Un călău care ajunge să reflecteze cu frică de Dumnezeu asupra vinei sale, nu-și mai ascunde crima nedescoperită încă, ci ajunge să o mărturisească. Nu la partid, nici la televizor, ci la biserică și la judecător. În cazul-limită în care criminalul nu ajunge să reflecteze asupra faptelor sale și să se autopedepsească, ci doar își execută pedeapsa dată de lege, nu mai avem, probabil, de-a face cu adevărata morală, dar nici nu ne situăm în afara moralității, în măsura în care aceasta este reflectată în lege, iar legea este aplicată corect. Pe cînd acolo unde nu există reflexivitate, nici pedeapsă pe măsura crimei, nimic nu poate să restabilească echilibrul pierdut. De aceea eu cred că, în ciuda oricăror aparențe, a pleda

pentru iertarea pură și simplă a celui care nu ajunge nici la autopedeapsa presupusă de morala reflexivă, nici la pedeapsa prevăzută pentru fapta comisă, în ultimă instanță, înseamnă a pleda împotriva oricărei moralități.

Atît faptul că a existat un Nikolski care nu și-a putut asuma vina legată de crima organizată sub patronajul său, ajungînd să moară *de moarte bună* (dacă nu cumva nu știm noi adevărul și a trebuit să fie scos din scenă tot fără un proces edificator, la fel ca și ceilalți odioși), cît și acela că Alexandru Drăghici, care, slavă Domnului, ar fi avut la ce să reflecteze, a reușit să-și mențină firea de criminal și să fugă de lege și de pedeapsă, nu sînt doar de constatat, ci și de neacceptat. Aceste cazuri-limită sînt în măsură să demonstreze că reflexivitatea care nu-l duce pe făptaș în fața legii este inoperantă sub aspect moral.

Nu întîmplător, morala reflexivă a eroilor tragediilor antice nu eludează morala tranzitivă, în ciuda *nevinovăției* cu care au căzut ei în *hybris*, așa după cum i-a fost fiecăruia scris, date fiind *căderile* neamului din care venea.

Corul antic îi plînge pe Oedip, pe Creon și pe Oreste, dar nu-i absolvă de pedeapsă, deși este convins că autopedeapsa e infinit mai greu de îndurat. El știe că echilibrul pierdut nu poate fi restabilit cîtă vreme cel căzut în *hybris* nu-și asumă responsabilitatea pentru faptele sale și sîngele vărsat de el plutește încă asupra tuturor.

La rîndul ei, doctrina creștină nu-l absolvă pe Iuda pentru că, după ce l-a vîndut pe Iisus pe treizeci de arginți, a reflectat asupra faptelor lui și s-a spînzurat.

Așa cum legea divină nu te poate absolvi dacă faci abstracție de ea și ajungi să-ți iei singur viața, legea

cetății în care trăiești nu te poate absolvi nici ea pe motiv că, după ce ai comis crima, ai reflectat, ai suferit și te-ai pedepsit de unul singur. Crima, în general (și crima împotriva cetății în particular), nu stă doar sub legea morală care acționează la nivel individual. De aceea, a face apel la lege și a cere cuiva să-și asume responsabilitatea faptelor sale spre a se restabili echilibrul pierdut nu înseamnă, nicidecum, a juca rolul Îngerului Exterminator. Adevărata morală – care e reflexivă, așa cum susține Andrei Pleșu – din păcate nu l-a făcut pe nici un terorist să se predea și nu a determinat pe nimeni să meargă la Tribunalul Suprem și să spună: Eu sînt cel care a făcut pactul cu teroriștii.

În așteptarea momentului cînd reforma morală ades invocată va fi un fapt real și mult-așteptata mărturisire salvatoare se va putea produce, citesc (în numărul 7 al *Dilemei*) articolul „Experiența Damascului", în care Andrei Pleșu continuă, cu aceeași vervă și cu același umor, obsedanta *gîlceavă a înțeleptului* cu toată lumea. Pentru început, rețin: „În România de astăzi există două categorii de oameni: cei al căror trecut contează și cei al căror trecut nu contează. Criteriul acestei diviziuni e simplu: nu contează trecutul acelora care sînt cu noi. Contează însă trecutul acelora care nu sînt cu noi". Simplu, concis și chiar adevărat. Textul de față are aproape toate calitățile unei demonstrații impecabile care poartă marca Pleșu. Zic *aproape toate calitățile* – și nu *toate calitățile* –, fiindcă întreaga pledoarie, plină de inteligență, de vervă și de umor, este făcută pentru a demonstra că noua putere nu mai este cea veche și că – pentru a-i înțelege și pe opozanți și pe adepții acesteia – nu poți judeca numai în funcție de prezent. Cu totul de acord. Numai că asta nu înseamnă că poți judeca pe cineva făcînd total abstracție de prezent. Măcar pentru că atîta vreme cît sîntem încă

vii, nu putem să trăim doar din amintiri. Şi mai ales din anumite feluri de amintiri. Fiindcă poţi, fără îndoială, să începi o relatare interesantă spunînd „cînd eram eu student“ sau „cînd eram eu în armată“ sau „cînd eram eu la Tescani“, dar parcă sună cam peste mînă să spui „cînd eram eu disident“. În orice situaţie, dar mai ales după ce ai afirmat: „Nu pot să mă descurc, nu pot să ridic piatra. Mă conformez, de aceea, cuminte, primelor unsprezece versete din capitolul opt al *Evangheliei după Ioan*“. După ce ai fost disident, nu mai poţi spune: Eu nu pot să ridic piatra, ci, cel mult, *eu nu mai pot să ridic piatra*. N-ar fi nimic nefiresc nici în asta; atîta lume nu vrea să mai audă despre ce a fost, avînd în vedere ce a ieşit. Numai că textele lui Andrei Pleşu nu sînt, nici pe departe, ale unui dezamăgit, chiar dacă el spune: „E regretabil că puterea nu are înţelepciunea de a evita lichelele consacrate (şi recondiţionate), fie şi pentru a dovedi un minim discernămînt cosmetic“. Fiindcă nu peste mult precizează: „Simpatizantul de azi al puterii face de bunăvoie ceea ce înainte făcea doar dacă era constrîns. El poate fi slugarnic (în mod liber!), poate fi idiot, dar există şi cazuri de adeziune pornită din convingere, iar, în aceste cazuri, tema vinovăţiei nu mai este la locul ei“.

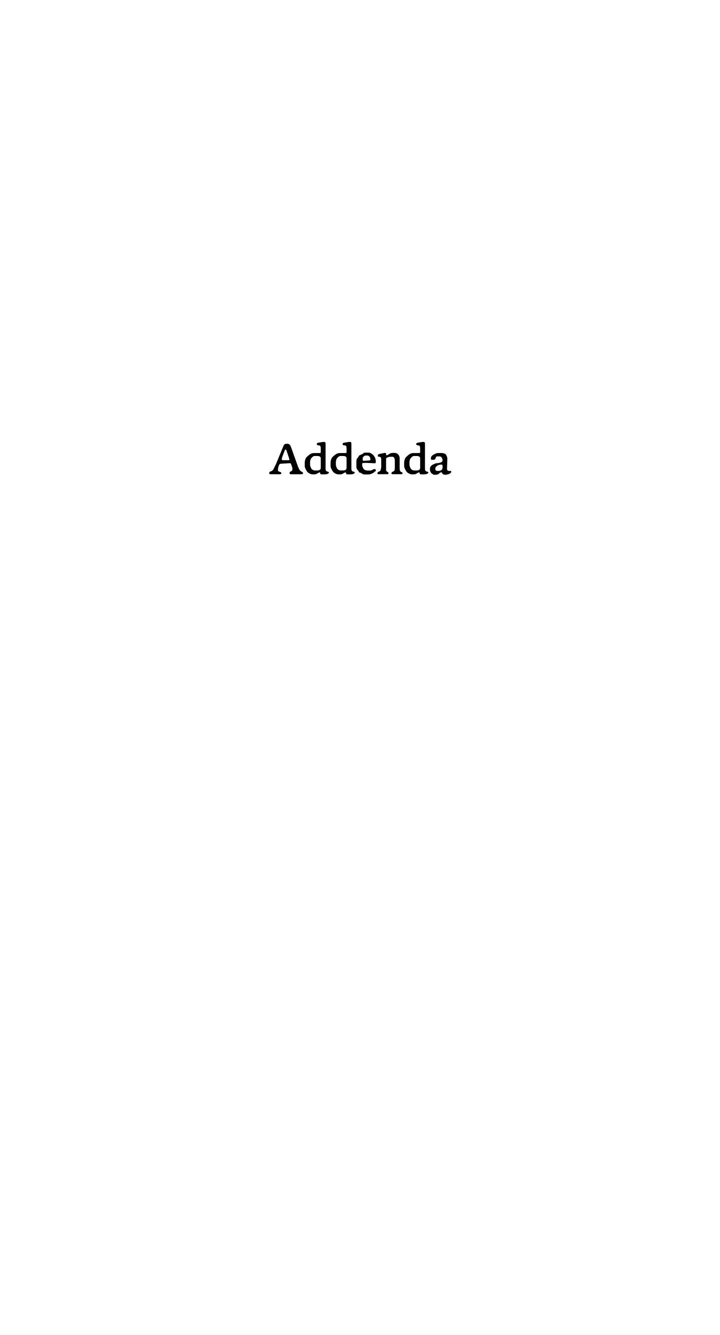
În această parte a discursului său nu pot să mai fiu chiar deloc de acord cu filosoful Andrei Pleşu, măcar fiindcă înaintaşul tovarăşului Iliescu a avut şi el adepţi absolut convinşi. O dovadă în acest sens este că unii dintre aceştia îl elogiază în continuare, chiar şi de la înalta tribună a parlamentului. Pe de altă parte, faptul că te alături cuiva care a făcut pact cu teroriştii, aşa, de bunăvoie şi nesilit de nimeni, e – într-un fel – şi mai grav decît dacă erai constrîns să o faci.

În total dezacord cu combatanții din piețe și cu o *anumită parte a presei*, Andrei Pleșu se răcorește spunînd tuturor de la obraz: „În ce mă privește, mă tem că dacă s-ar reveni, peste noapte, la teroare, arena curajului civic ar rămîne pustie: ar reapărea, singurateci, Doina Cornea, Dan Petrescu, Mircea Dinescu, Radu Filipescu, Gabriel Andreescu, cei șase și două-trei grupuri răzlețe, în vreme ce puzderia de combatanți ai gazetelor și ai piețelor ar recupera brusc înțelepciunea de a sta deoparte".

În ceea ce mă privește, oricît de *viteji* se vor dovedi în continuare domnul profesor Silviu Brucan și ceilalți foști demnitari comuniști – care au dat încă o dată marea lovitură printr-o scrisoare – mă încăpățînez să sper că nici Paul Goma nu se va cuminți de frică și nici Andrei Pleșu nu va rămîne pînă la capăt un drept-credincios care se conformează, cuminte... *celor unsprezece versete*. În rest, dat fiind că... *viața și petrecerea ei* i-au separat, m-aș feri să-l mai alătur pe Mircea Dinescu doamnei Doina Cornea. Și, în orice caz, m-aș feri să bagatelizez puzderia de combatanți ai *piețelor*. Fiindcă, pentru a se putea schimba ceva, în ele au fost împușcați peste o mie de oameni...

Împărtășind convingerea lui Andrei Pleșu că *experiența Damascului* nu s-a produs și că noi ne aflăm într-o lume intermediară în care „nici cei *neschimbați* nu mai sînt ce-au fost, nici cei *schimbați* nu sînt ceea ce își închipuie ei", cred totuși că oricît de imperfecte ar fi fost – în marea lor majoritate – victimele, *pentru a stîrni mila îngerilor și a lui Dumnezeu*, nu se poate face abstracție de existența lor.

Text apărut în 22,
numărul 10, din 1993

Addenda

O delaţiune postdecembristă

De cîte ori mă gîndesc ce a reprezentat vechea securitate, îmi revine în faţă imaginea lui Aurel State, căruia îi spuneam *prietenul meu, prizonierul*. Un adevărat erou, care, după ce a fost decorat pentru faptele sale de arme cu Ordinul „Mihai Viteazul", a suportat toate consecinţele căderii în mîinile ruşilor şi ale intrării României în lagărul socialist.

Prin 1972, cînd devenisem şomeră, am început să traducem împreună poemele lui Ingeborg Bachmann şi ale lui Hans Magnus Enzensberger (despre care el îşi făcuse lucrarea de diplomă la Facultatea de Limba Germană, reluată la cinci ani după ce a fost arestat).

Nu-mi povestea despre viaţa petrecută în lagărele ruseşti sau în închisoare. Dar uneori îmi spunea cîte ceva despre prietenul său George Fonea, care, deşi îşi pierduse un ochi în război, nu stîrnea mila, ci dimpotrivă. Întîi pentru că arăta ca un actor de cinema care trebuia să joace rolul unui mutilat. Apoi, pentru că – în pofida a tot şi a toate – nu îşi pierduse umorul. Atunci cînd se întîlneau cu o prietenă a lor foarte frumoasă, el îi spunea: „Hai să ne plimbăm amîndoi pe Calea Victoriei, să se uite lumea la mine cu invidie şi să zică: «Ce noroc pe chiorul ăsta că se uită la el o femeie ca ea!»".

State îl iubea pentru că știa că el s-ar fi putut salva, plecînd cu o fregată nemțească, dar s-a întors pentru că nu-i putea părăsi pe cei ce luptaseră sub comanda sa și astfel a căzut în mîinile rușilor.

Atunci nu știam că detenția lui avusese o legătură cu acest prieten al său, pentru care avea un adevărat cult. Abia cînd i-am citit memoriile am aflat că *organele* au fost deranjate de mulțimea de coroane și de flori depuse la catafalcul lui George Fonea – care fusese poetul prizonierilor români uitați cîte 12-13 ani prin *Estul sălbatic*, pe unde și-au lăsat oasele cei mai mulți dintre ei.

Fiind cel mai apropiat prieten al mortului, State a fost acuzat că a adunat bani pentru organizarea funeraliilor, care s-ar fi desfășurat după un ritual de tip legionar.

În realitate, cheltuielile fuseseră suportate de „Asociația nevăzătorilor", unde George Fonea era încadrat ca funcționar, dar conducea și un cenaclu literar, iar *văzătorii* care supravegheaseră totul se prefăceau că nu știu că ritualul era cel ortodox și că nu a fost nevoie de nici o organizare specială, pentru că preoții știau ce au de făcut.

Ceea ce aveau efectiv de ascuns cei puși atunci sub urmărire erau manuscrisele celui dispărut, pe care ar fi vrut să le predea la Academie, ca să nu pună securitatea mîna pe ele. Din păcate, acestea nu au putut fi salvate. În schimb, cel ce trebuia să se ocupe de predarea lor a intrat și el în colimator.

Aurel State a fost ridicat din căminul studențesc în care locuia. Lotul celor arestați ulterior în acel dosar a purtat numele său.

În iluzia că, dacă dispare *obiectul* de cercetat, prietenii interogați în legătură cu el ar putea fi eliberați, s-a aruncat de pe acoperișul închisorii Uranus și a făcut 24 de fracturi, între care una de bază de craniu. Dar nu a fost lăsat să moară. Pentru că trebuia să fie dus la *judecata de apoi*, ca să poată fi condamnat pentru *crimă împotriva orînduirii de stat*.

La proces – unde participarea la războiul antisovietic a fost repusă pe tapet ca o crimă, iar protestele împotriva prelungirii ilegale a prizonieratului erau invocate ca niște manifestări fasciste – a devenit evident faptul că foștii ofițeri arestați în acel dosar erau dinainte condamnați. Totul era o înscenare, făcută de securitate pentru a demonstra ce rol important are ea, în contextul în care partidul încercase să o treacă în plan secund.

Astfel, după cei 13 ani de viață pierduți prin lagărele rusești – unde a făcut de nenumărate ori greva foamei (cerînd repatrierea) și a fost hrănit cu furtunul –, acestui erou, care fusese decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul", i-a fost dat să cunoască și închisorile Patriei, din 1959 pînă 1964, cînd a fost eliberat odată cu ultimii deținuți politici de la Aiud. În acești ani a putut să constate că rusofilii de la noi erau mai răi decît rușii, care uneori mai închideau ochii, lăsînd ca lucrurile să fie rezolvate de timp ori de Cel de Sus.

Întrucît s-a opus pînă la capăt așa-zisei reeducări, deși eliberarea deținuților politici fusese anunțată, a trebuit să mai rămînă încă vreo cîteva săptămîni închis în Zarca, unde formula de raport a paznicului rămăsese în continuare: „Să trăiți, tovarășe colonel, am 50 de bandiți sub cheie, moarte lor!". La care, comandantul, cu aceeași siguranță de stăpîn atotputernic, îi răspundea: „Moarte lor!".

Deşi oasele fărîmate îi provocau dureri de nesuportat, *prietenul meu, prizonierul* avea bucuria de a fi rămas el însuşi pînă la capăt şi nu regreta nimic din ce a făcut.

Voi nu puteţi înţelege ce s-a întîmplat, îmi spunea uneori, pentru că nu începeţi cu începutul; un război nu se porneşte ca să-l pierzi, ci ca să-l cîştigi.

Am reluat unele lucruri pe care le-am mai spus, fiindcă altfel ar fi fost greu să se înţeleagă ce am de adăugat acum.

Aurel State a murit în urma bătăilor crunte primite la securitate cînd s-a aflat că şi-a trimis memoriile în străinătate. Înmormîntarea lui a fost supravegheată cu atenţie de către *organe*, ca şi a prietenului său George Fonea, iar el nu a ieşit din atenţia acestora nici după aşa-zisa revoluţie care a avut loc la şapte ani de la moartea sa. Am aflat lucrul acesta dintr-o delaţiune împotriva mea care îl implica şi pe el, făcută la 22 august 1990. Adică la cîteva luni după ce, formal, securitatea fusese desfiinţată.

Documentul – scăpat din greşeală printre cele predate CNSAS-ului de către SRI – a fost descoperit de Ioana Diaconescu, iar Mircea Dinescu a vorbit despre existenţa lui într-o emisiune de la TVR care a avut loc pe la începutul lui mai 2005. Indiscreţia comisă de el a făcut să primesc mai multe telefoane de la ziarele care voiau să obţină colaborarea mea pe acest subiect.

Interesul manifestat de *Evenimentul zilei* pentru cazul meu m-a contrariat. Pentru că în acest ziar au fost publicate cele mai jignitoare texte la adresa generaţiei din care fac parte şi s-a scris – negru pe alb – că ar trebui *să se mai termine odată cu bătrînetul literar*. Ca atare, am răspuns că nu am văzut documentul şi nu

am ce comenta. Dar, dacă atunci cînd îl voi vedea voi avea ceva de spus, o voi face într-o publicaţie serioasă, care a fost interesată şi de cărţile mele, nu într-o foaie de scandal.

Fiind acuzată că astfel aş obstrucţiona presa, am răspuns că eu nu sînt nici funcţionar public, nici infractor ca să fiu obligată să stau la dispoziţia cuiva.

Ziarul a relatat cîte ceva din această convorbire telefonică particulară, fără a-mi cere consimţămîntul, avînd grijă să treacă peste ceea ce îl dezavantaja. Textul, bazat pe informaţii după ureche, a apărut sub semnătura a doi iluştri necunoscuţi, care nu au nimic comun cu literatura. În ziua în care a fost publicat, unul dintre ei mi-a telefonat să afle dacă am văzut ziarul. Constatînd că nu debordam de entuziasm, m-a ameninţat că ei vor publica documentul şi fără voia mea.

Cînd i-am spus că îmi aminteşte de ameninţările de altădată, a sărit ca ars că l-aş fi făcut securist, deşi el nu are decît 25 de ani. Nu pronunţasem cuvîntul acesta, dar comportarea sa l-ar fi recomandat cu prisosinţă pentru un astfel de rol, iar faptul că s-a născut mai tîrziu nu constituie neapărat un merit sau o garanţie.

Noroc că i-a luat-o înainte concurenţa, iar documentul a fost publicat (tot fără consimţămîntul meu, cum ar fi fost legal) în *Cotidianul*. Diferenţa a stat în faptul că sentimentele mele faţă de acest ziar (unde am semnat articolul de fond o dată pe săptămînă de-a lungul a doi ani) erau altele, iar ziarista de investigaţie care l-a comentat a fost mai aproape de adevăr decît colegii ei de breaslă de la *Evenimentul zilei*. Aceasta i-a cerut o explicaţie şi lui Virgil Măgureanu, care era director al SRI-ului la data cînd a fost făcută delaţiunea. El s-a disculpat spunînd că raportul cu privire la ancheta

făcută în cazul meu era opera unui fost securist mai zelos, care mă urmărise din proprie inițiativă. Dacă era așa, acea hîrtie ar fi fost aruncată la coșul de gunoi. Dar, în partea de jos a ei, sub semnătura indescifrabilă a colonelului care „mă lucrase“, e indicat locul unde trebuie repartizată.

Gîndul că un fost turnător nu poate fi deconspirat, iar cel turnat de el poate să fie amenințat în continuare de cineva că va publica, fără voia sa, *anonima* în care era acuzat de cine știe ce crimă ori insultat mi-a dat o noapte de insomnie și m-a făcut să sfîrșesc prin a mă întreba: să fie oare trecerea unei delațiuni plină de minciuni dintr-un dosar în pagina unui ziar marele cîștig moral pe care l-a adus deconspirarea securității ca poliție politică?! Așa s-a făcut că, deși am spus cîndva că nu mă grăbesc să-mi cer dosarul, fiindcă nu mă interesează romanul vieții mele scris de turnători, înainte de apariția în presă a documentului la care mă refer, am mers la CNSAS pentru a afla ce cuprinde. Demersul mi-a fost ușurat de colega noastră Ioana Diaconescu și de o cercetătoare tînără, deosebit de amabilă, care avea fișate dosarele cu privire la lumea literar-artistică.

Am aflat astfel că ancheta asupra mea relatată în documentul din 22 august 1990 a plecat de la un interviu pe care mi l-a luat Vartan Arachelian pentru TVR.

Înregistrarea lui trebuia să aibă loc în ziua în care au venit minerii la București, dar se amînase din cauza asta.

Primele întrebări din acel interviu s-au referit la interzicerea numelui meu la Radioteleviziune pentru aproape două decenii, în urma unui comentariu făcut în ședința redacției „Cultural“ a televiziunii, în care

lucram atunci, cu privire la aplicarea tezelor din 1971 ale lui Ceaușescu. Apoi s-a ajuns la volumul de versuri *Urcarea muntelui*, din 1985, care fusese retras din librării și am citit poemul: „O crimă săvîrșită pe strada principală“. Cum era firesc, am fost întrebată și ce cred despre mineriadă. Mi-am exprimat oprobiul în legătură cu scenele de barbarie la care am asistat, dar am ținut să spun că adevărații vinovați nu sînt minerii, ci puterea neocomunistă care i-a folosit pentru a dezbina populația și a reuși astfel să stăpînească țara mai ușor. Știind că afirmația aceasta a mea ar putea contraria atît puterea, cît și opoziția, în ochii căreia minerii ar fi fost o categorie privilegiată sub așa-zisul regim de dictatură a clasei muncitoare, am ținut să menționez că eu văd lucrurile altfel, pentru că și tatăl meu a fost nevoit să lucreze într-o mină, după ce a fost dat afară din slujbă, pentru că nu și-a cedat de bunăvoie pămîntul. S-a ajuns astfel la ce a însemnat pentru țară deposedarea cu forța a țăranilor de pămîntul lor și am pledat pentru restituirea acestuia. Nu am ocolit nici rolul nefast pe care l-a jucat Răzvan Theodorescu, întrerupînd transmisia după ce a anunțat că ar fi avut loc o acțiune legionară și manifestanții ar fi intrat cu forța în sediul televiziunii.

Acel interviu a avut un impact deosebit de puternic. Asta a făcut să intru în atenția serviciului special de telefoane care se ocupa cu înjurături la adresa indezirabililor și să primesc scrisori de amenințare. În una dintre acestea, care nu venise prin poștă, ci îmi fusese pusă în cutia poștală, mi se spunea: *ai avut noroc că a fost bulibașa miner, pentru că altfel...*

Printre cei ce mi-au telefonat în acele zile se afla și un personaj care vorbea ca un om civilizat. El spunea că este profesor universitar și revenea de cîteva ori

pe zi, încercînd să mă convingă că nu trebuie să fie dat pămîntul înapoi ţăranilor, fiindcă se distruge agricultura socialistă. Telefoanele lui nu au încetat decît după ce l-am întrebat: Dumneavoastră sînteţi chiar profesor universitar, nu sînteţi totuşi altceva?!

Ulterior mi s-a comunicat că 2.000 de telespectatori din Arad ar fi protestat împotriva emisiunii. Numai din Arad?! am întrebat eu, înţelegînd că era vorba de o înscenare şi că la Televiziunea Română – cu care abia mă reabilitasem după 20 de ani – numele meu ar putea să fie trecut din nou pe lista neagră.

Acesta e contextul în care am reintrat din nou în atenţia securităţii. În mod categoric, delaţiunea făcută atunci împotriva mea nu a fost scrisă de unul dintre informatorii care se ocupaseră de scriitori înainte de evenimentele din decembrie. Pentru că ei foloseau numele meu literar, care nu coincide întocmai cu cel din buletin. Pe cînd cel care mă urmărea în august 1990 scria: *numita Mălăncioiu Elena (poetă)...*, trădînd stilul unui jurist ori al unui conţopist. El pretindea că s-ar fi deplasat în satul meu natal şi ar fi constatat că ţăranii nu sînt de acord cu ce am spus eu în ceea ce îi priveşte. Or, asta se vede cu ochiul liber că era o minciună. Pentru că a întreba un ţăran dacă vrea înapoi pămîntul de care a fost deposedat cu forţa e ca şi cum ai spune: vrei, calule, ovăz?!

Spre a fi mai convingător, delatorul mai spunea – fără a preciza de unde ştie – că nici măcar mama şi sora mea nu ar fi fost de acord cu mine şi că mi-ar fi scris cîte o scrisoare pentru a-mi comunica lucrul acesta. Cum nu am primit acele scrisori, s-ar putea pune întrebarea dacă ele nu au ajuns cumva în altă parte. Numai că nu am nici o soră în satul Godeni, unde spune securistul că s-ar fi deplasat pentru cercetări,

iar mama a murit cu o lună înainte de a vedea eu documentul aflat în arhiva CNSAS și nu mai am cum afla dacă a venit cineva acum 15 ani să-i pună întrebări despre mine. Dar am îndoieli în această privință. Nu fiindcă n-ar fi fost în stare un provocator de meserie să tracaseze o femeie simplă de la țară, trecută de 70 de ani, sub pretext că vrea să afle ce crede ea despre o emisiune literară, ci fiindcă mama nu ar fi fost în stare să tacă dacă s-ar fi întîmplat așa ceva. Or, ea nu mi-a spus niciodată că ar fi văzut emisiunea incriminată, necum că ar fi pus-o cineva să-și dea cu părerea despre ea. Ce pot spune cu certitudine este că mama era o țărancă pursînge și nu ar fi renunțat, în ruptul capului, nici măcar la o palmă din pămîntul care a fost al nostru. Dacă nu pentru altceva, pentru ca să se termine odată cu batjocura la care au fost supuși atîta amar de vreme. Așa că nu avea de ce să fie în dezacord cu mine, cum susținea anchetatorul (ori turnătorul), ci dimpotrivă.

Acesta făcea o referire și la tatăl meu, care murise din toamna lui 1987. Din ea reieșea că eu aș fi mințit că a fost miner, pentru că el a aflat că nu a lucrat în mină, ci la suprafață. Deși asta nu schimba datele problemei puse de mine în emisiunea incriminată, m-am gîndit dacă în ultimii ani tatei nu i-a fost schimbată cumva încadrarea fără ca eu să fi aflat. Dar nu demult am dat întîmplător peste cartea lui de muncă din care reiese clar că înainte de a fi pensionat era vagonetar în subterană.

Afirmația care m-a determinat să nu fiu de acord cu publicarea acelui document se referea la *prietenul meu, prizonierul*. Ea a fost secretizată – prin acoperirea cu o linie groasă, ca o panglică neagră pentru doliu –, dar o voi desecretiza eu. Pe scurt, se spunea că *numita*

„a trăit în concubinaj cu Aurel State, fost legionar, în prezent decedat“. Nu doar trei minciuni sfruntate, ci trei ticăloşii într-o singură propoziţie. 1. A trăi în concubinaj cu cineva are o conotaţie precisă şi se poate dovedi oricînd că afirmaţia aceasta nu are nimic comun cu adevărul. 2. Aurel State, care s-a născut în acelaşi sat cu mine, era absolvent al Şcolii Normale, iar la data intrării României în război urma cursurile Şcolii de Ofiţeri de la Sinaia. A plecat pe front la 19 ani, ca voluntar, pentru eliberarea Basarabiei. Nu a fost membru al nici unui partid. Dar, de vreme ce Ion Iliescu şi Răzvan Theodorescu au afirmat că în zilele de 13 şi 14 iunie ar fi avut loc manifestări violente, iniţiate de legionari, trebuia sugerat faptul că dezacordul meu în raport cu ceea ce au făcut ei nu putea să fie întîmplător. 3. Cel a cărui influenţă nefastă aş fi suferit-o eu nu decedase pur şi simplu, ci fusese lichidat de securitate, din anul 1983.

Faptul că la şapte ani după aceea *organele* care l-au condamnat cîndva pentru crimă împotriva orînduirii comuniste credeau că el constituie un pericol şi pentru puterea neocomunistă reprezintă o victorie a *prietenului meu, prizonierul*. Pentru că războiul său dus pe cont propriu nu s-a încheiat odată cu pacea care ne-a fost impusă şi poate că nici odată cu moartea.

Text apărut în *România literară*,
numărul 41, din 2005

La un festival închinat României

După căderea comunismului, în orăşelul Die, situat în sudul Franţei, au avut loc nişte manifestări cultural-politice, care în fiecare an erau consacrate cîte unei ţări din *Estul sălbatic*. Ce mi s-a părut aproape de domeniul absurdului a fost faptul că noi trebuia să vorbim despre revoluţia noastră anticomunistă (sau ce o fi fost ea) în singurul oraş francez al cărui primar era comunist.

În programul primit odată cu invitaţia scria că lucrările acelui colocviu vor fi moderate de Elena Ştefoi şi Virgil Ierunca. Ştiam că doamna Monica Lovinescu o preţuia foarte mult pe această colegă a noastră, dar ideea că ar fi putut să-i cedeze locul său mi se părea totuşi neverosimilă, chiar dacă doamna Ştefoi lucra atît la studioul Europei Libere, înfiinţat la Bucureşti după desfiinţarea celui din Paris, cît şi la emisiunile secţiei româneşti de la France Internationale. Dar, cum domnul Virgil Ierunca a absentat, viitoarea diplomată n-a putut modera lucrările Festivalului de la Die împreună cu dumnealui. Şi probabil că s-a supărat şi nu le-a mai moderat nici singură. Spun asta pentru că nu ştiu cine a avut ideea nefericită de a-l aduce acolo pe regele Mihai, care pe vremea aceea nu era agreat de oficialităţi, iar distinsa poetă s-a plîns că nu i s-a spus lucrul acesta. Pentru că, dacă ştia,

poate că nu mai venea ea. Oricum, nu s-a compromis din cauza asta. Pentru că atunci cînd a sosit familia regală a părăsit în mod ostentativ locul.

Nici primarul comunist al oraşului Die nu a fost încîntat de participarea regelui Mihai la acel festival. Dar el era un om civilizat, iar atunci cînd a constatat că fostul suveran al României nu venise cu o suită – ci doar cu soţia şi cu secretarul său – şi că era el însuşi la volan, a fost uşor jenat de faptul că ne vorbise despre luxul costisitor al regilor şi-a încercat să ne convingă că nu avea în vedere cazul acestuia, ci vorbise aşa, în general.

Dacă primarul comunist a sfîrşit prin a se scuza cumva pentru felul în care a vorbit pentru a preîntîmpina vizita neaşteptată a regelui, provocatoarea venită să îl atace pe oaspetele nedorit nu s-a lăsat pînă nu l-a întrebat ce făcea el în vremea războiului, cînd ea se afla în rezistenţă.

Nici scriitorii prezenţi la acel festival nu am fost scutiţi de întrebări delicate. Iar în vitrina librăriei dintr-o localitate apropiată, unde urma să aibă loc o întîlnire cu publicul, trona un *Omagiu* închinat Cîrmaciului la a nu ştiu cîta aniversare a sa. În pagina la care era deschis se afla un fel de pluguşor tipărit pe două coloane, semnat cu un nume atît de respectat încît divulgarea lui ar putea constitui un păcat de neiertat. Din fericire pentru ea, persoana respectivă nu se afla printre noi, iar provocatorul n-a reuşit să-şi atingă ţinta.

Nici Ştefan Aug. Doinaş nu era printre noi, dar asta nu i-a împiedicat pe ziariştii parizieni prezenţi la acea manifestare să-l acuze de rasism pentru că a folosit într-un articol cuvîntul ţigan. Nu ştiu dacă totul

pornise de la ei sau fuseseră îndoctrinați de cineva din România, dar nu mai contează.

Dacă Doinaș a fost judecat în absență că nu-i iubește pe romi, romii aflați la fața locului s-au bucurat de o atenție deosebită. Ce e drept, taraful alcătuit din ei cînta extraordinar și toată suflarea din acel orășel, care nu cred că e mai mare decît Cîmpulungul meu, se aduna să-l asculte.

Dat fiind că nu existau nici hoteluri, nici bani de ajuns, cei mai mulți invitați am fost cazați prin diferite locuințe particulare. Eu am stat într-o casă veche, foarte frumoasă, cu ziduri groase, ca de cetate. Tot ce se afla acolo – începînd cu mobila și tablourile și sfîrșind cu antichitățile așezate în firidele adînci ale ferestruicilor – era în perfect acord cu acea construcție medievală și trăda un bun-gust desăvîrșit. Am aflat că proprietara, care era profesoară, se afla în Canada.

Camera în care am fost instalată se afla la etaj. Ca să ajung la ea, trebuia să urc o scară interioară. Într-o dimineață, cînd am vrut să cobor, m-a întîmpinat un cîine care m-a lătrat cîteva minute și am rămas țintuită locului. Intrase în livingul aflat la parter prin ușa dinspre curtea interioară. Organizatoarea festivalului – o bibliotecară deosebit de drăguță și de amabilă – mi-a spus că e cîinele lui Pierre și că nu mușcă. Pierre era iubitul ei și fiul profesoarei la care mă cazase. El locuia în casa de alături, care da în aceeași curte interioară cu a mamei lui. Curtea aceea, în care am stat uneori să mă prăjesc la soarele arzător al sudului, era împrejmuită cu ziduri înalte, acoperite cu iederă și trandafiri.

Într-o zi cînd trebuia să plec în oraș, cîinele s-a furișat pe lîngă mine, a ieșit din casă și dus a fost. Am vrut

să-l închid la loc, dar nu ştiam nici cum îl cheamă, nici cum se strigă acolo un cîine. Văzîndu-mă încurcată, un tînăr de pe stradă mi-a spus să nu-mi fac griji pentru că, după ce dă ocol oraşului, patrupedul se întoarce singur acasă.

Din ziua aceea am început să mă salut mai întîi cu cel care intrase în vorbă cu mine, apoi şi cu alţi vecini. Mă simţeam ca la mine acasă şi mă gîndeam ce diferenţă colosală poate să fie între francezii din Paris – care te ţin la distanţă – şi cei din sud.

Mai mult decît tot ce văzusem în casa în care locuiam mă obseda portretul unei tinere deosebit de frumoase. Nu atît pentru înfăţişarea sa, cît pentru că aveam sentimentul că ascunde ceva periculos. Am aflat că era sora lui Pierre şi că s-a sinucis. Şi, dintr-odată, am început să văd cu alţi ochi casa aceea care mi se păruse atît de solidă, în pofida vechimii ei, sau poate chiar datorită acesteia. Fără să vreau m-am gîndit la misterul prin care e prevestită *Prăbuşirea Casei Usher* şi am început să văd aievea cum pereţii între care stau încep să se dezmembreze. Am respirat uşurată cînd a venit şi Rodica Palade şi nu mai eram singură.

Oricît de primitor s-a dovedit a fi acel oraş şi oricîtă trecere avea acolo taraful acela care cînta atît de frumos, cei care făceau parte din el nu au fost cazaţi prin case particulare, ci la un motel. Precauţia luată nu a stricat. Fiindcă, în pofida bunăvoinţei cu care au fost trataţi, pînă la urmă tot şi-au dat în petic şi au furat vinul dăruit de localnici pentru noi toţi. Cum au reuşit să facă asta de la distanţă, fără să deschidă uşa magaziei în care se afla vasul cu *sîngele Domnului*, nu mi-am putut imagina. Mi-am imaginat însă ce s-ar fi putut întîmpla dacă se lăsa pe mîna lor o casă cum era cea în care am locuit eu.

La acel festival închinat României au fost programate și trei filme. *Moromeții* și două documentare. Primul, despre ultimii ani ai lui Ceaușescu, iar al doilea, despre vizita regelui în România. Cele două documentare nu au produs efectul scontat. S-a făcut constatarea că, în pofida a ceea ce și-au propus realizatorii, scenele de adulare, care abundă, le fac să semene unul cu celălalt și să lase impresia că nevoia asta de supunere oarbă în fața cuiva ar ține de specificul nostru național. În contextul dat, însuși Gabriel Liiceanu începuse să se îndoiască de comentariul său. Pentru că ne aflam între niște republicani convinși, iar el le spunea că regele e capul unui popor și că, în absența regelui său – care este unsul lui Dumnezeu – poporul nu ar mai exista.

Ziariștii francezi cu care am stat de vorbă mi-au spus că am făcut rău că ne-am prezentat cu două filme de propagandă și m-au întrebat dacă nu mai aveam ceva în genul *Moromeților* lui Stere Gulea, a cărui imagine pregnantă le-a amintit de Bergmann. Recent, revăzînd *Fragii sălbatici*, am înțeles de ce au făcut această trimitere, pe care eu o găseam nejustificată.

Atunci mi-a părut rău pentru rege că a fost pus într-o situație delicată. Dar, de cînd s-a împăcat cu toate culorile, de la roșul lui Iliescu și cenușiul lui Constantinescu pînă la portocaliul lui Băsescu, mă gîndesc că, după tot ce s-a întîmplat, el s-a ales cu o parte din proprietățile „Casei regale“ și cu palatul în care și-a semnat încă o dată actul de abdicare, iar noi ne-am ales cu prințul Duda.

Nu m-am numărat din capul locului printre monarhiști, deși, în 1971, cînd am publicat eu volumul *Inima reginei*, nu mai scria nimeni despre regina Maria. Nu sînt nici antimonarhistă. Uneori m-am gîndit că poate ar fi

fost mai bine ca scaunul de la Cotroceni să fie ocupat, ca să nu se mai bată toţi nechemaţii să ajungă acolo. Dar cedările regelui pentru a obţine anumite avantaje materiale m-au făcut să mă îndoiesc că revenirea lui pe tron ar fi rezolvat ceva.

Cred că singurul lucru care l-a avantajat în mod real a fost cel făcut de Mircea Ciobanu prin cartea sa *Convorbiri cu regele Mihai*. Pentru că în ea, Majestatea Sa vorbea ca un suveran, deşi nu locuia încă într-un palat. Sau poate chiar pentru asta. Tot ce s-a întîmplat după aceea l-a făcut să nu mai pară acelaşi personaj istoric însemnat. Dar el va pieri, ca noi toţi, iar cartea va rămîne, şi în ea va vorbi mai departe ca un rege adevărat.

În orăşelul Die a avut loc a doua întîlnire dintre scriitorii din ţară şi cei din exilul francez la care am fost invitată şi eu. La prima, de la Aix en Provence, participarea a fost infinit mai numeroasă. Acolo au venit Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Paul Goma, Lucian Raicu, Sonia Larian etc. etc. Întîlnirea acestora cu nişte scriitori foarte buni din ţară a stat sub o stea norocoasă. Nici pînă atunci, nici după aceea, nu l-am mai văzut pe Paul Goma atît de împăcat cu sine şi cu lumea. Nu mi l-aş fi imaginat niciodată comunicînd atît de bine cu suprarealistul Gellu Naum. Şi faţă de mine avea sentimente infinit mai bune decît înainte de 1989, cînd ne certam la el acasă, unde, după ce mă primea ca pe un prieten, mă acuza fie pentru că aş fi publicabilă, fie pentru că nu am refuzat să public *Urcarea muntelui* după ce a fost cenzurată. Recent, i-am recitit cu tristeţe o carte în care se întreba ce mi se putea întîmpla mie dacă aş fi refuzat să public această carte şi răspundea singur în locul meu, punîndu-mi în gură nişte replici pe care nu le-aş

fi dat nici dacă viața mea ar fi depins de asta. Ce pot spune decît că, dacă nu publicam acea carte, poate că nu mi se întîmpla nimic. Dar pentru că am publicat-o – și pentru că în ea chiar spuneam ceva ce trebuia spus (cu orice preț) atunci – mi s-a întocmit un nou dosar de urmărire operativă, după cum aveam să constat din documentele consultate recent la CNSAS.

Ce nu putea înțelege disidentul Paul Goma după ce a fost nevoit să opteze pentru exil era faptul că eu socoteam infinit mai important milimetrul cîștigat în bătăliile de aici decît kilometrul pe care l-aș fi putut străbate în altă parte, unde nu m-ar fi oprit nimeni să spun tot ce-mi trece prin cap.

În 1990, după interviul care pusese încă o dată securitatea pe urmele mele, Paul Goma îmi scria:

Paris, 2 septembrie 1990

Dragă Ileana,

Îți mulțumesc pentru mine, mă bucur pentru tine. Încep cu mine, chiar dacă nu eu sînt partea cea mai importantă a intervențiilor tale în presă și la televiziune (a adus Rodica Palade o casetă cu sunetul – suficient pentru ce ne interesează pe noi, cuvîntătorii), pentru că... eu sînt cel care(-ți) scrie.
Așadar, mulțumesc – pentru mine – și să ne trăiești, Ileana Mălăncioiu. Ca să scrii și să zici; și să le-o zici, mama lor de frați!
Noi te așteptăm la Aix, după cum ne anunță Madam' Terrier. Sper să vii și tu. Îmi pare foarte-foarte rău pentru Florența Albu. Madama organisatrice n-a ținut seama de toate recomandările mele (cazul Florenței) și – ceea ce este mai puțin grav: n-a ținut seama nici de nonrecomandările (tot ale mele: Crohmălniceanu, Breban, Nedelciu).

În fine. După cum bănuiești, noi, de-aici, vă ținem pumnii și ne rugăm cum în viața noastră nu ne-am rugat: nu neapărat ne rugăm să vă păzească El de cel Rău – ci ne rugăm pentru voi, cei vreo sută (că mai mulți nu sînteți), să aveți putere și curaj ca să-i apărați de cel Rău pe nenorociții care n-au știut ce-au făcut cînd au făcut (ei, n-au știut, vitele încălțate, au știut, dă-i în mă-sa de lichele!).
Și asta. Ce mai faceți voi, pe-acolo, pe la Viața Românească, în afară de faptul că irosiți spațiul tipografic (al lui Dumnezeu) cu „proze" de-ale mele.
Salut-o pe Florența din parte-mi. Spune-i (atît; nu încerca s-o și convingi) că, chiar dacă m-am purtat ca un măgar cu ea, eu tot un măgar bun rămîn (ce noroc, ce noroc că n-am spus: un porc...). Și că versurile ei mi se par tot mai bune, tot mai bune (dar unde o să ajungă totmaiînd?). Și mai spune-i că, așa. Înțelege ea, n-are nevoie de dicționar.
Să ne trăiască fetele. Noua mea „teorie" (zău că n-aș vrea să se dovedească tîmpită, ca toate celelalte): că, dacă țopismul, fesenismul este o constantă a femeii-la-Român (vezi-o pe Mița Baston – și pe celelalte țațe din Nea Iancu), prin compensație, salvarea ne va veni tot prin femeia-la-Român, fiindcă noi, purtătorii de nădragi, vai de izmenele noastre de netrebnici – și vă număr pe degete și, pentru întîia oară, la o chestiune românească, nu-mi ajung degetele mele, de la mîinile mele proprii și personale, ca să vă înregistrez pe voi, minunatele, căscatele, sublimele, inocentele, grozavele, dragele de voi, aiuritelor și minunatelor
– mă opresc aici, ca să nu mă podidească plînsul
– de bătrînețe.
Așa că – pe curînd,

Paul

Între timp eu nu am trecut de partea dușmanului, dar Paul a pornit războiul împotriva tuturor și n-a mai rămas nimic din ce credea el despre *minunatele, aiuritele, inocentele.*

Asta nu m-a împiedicat ca în toamna lui 2003, cînd am fost invitată pentru o lectură la *Maison de la Poèsie*, să-i telefonez. Am început prin a-i spune că știu că nu vrea să mai vadă pe nimeni, dar l-am căutat, totuși, pentru că altădată ne întîlneam și nu puteam să trec prin Paris fără să-i dau un semn. *Altădată era altădată*, mi-a răspuns țepos, dar, pe măsură ce vorbeam, am avut sentimentul că tonul lui se înmuia.

Recent, cînd l-am revăzut pe micul ecran, în emisiunea *Honoris causa*, mi s-a părut îmblînzit de vîrstă, ca să nu zic ca el, de bătrînețe, dar m-am bucurat înțelegînd că s-a reabilitat cu Monica Lovinescu și cu Virgil Ierunca. Fiindcă eu nu-mi pot imagina nici ce ar fi însemnat disidența lui fără Europa Liberă, nici ce ar fi însemnat Europa Liberă fără mărturiile celor ce au suportat aici, în țară, *binefacerile celei mai înaintate orînduiri din lume*.

Dacă întîlnirea de la Aix a stat sub semnul scrisorii de mai sus, pe care o primisem cu puțin timp înainte, cea de la Die, la care n-au participat nici Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, nici Paul Goma, a stat sub semnul orgoliilor nejustificate și al discordiei.

Gabriela Adameșteanu, căreia i se pot reproșa multe lucruri, dar nu și faptul că nu ar fi făcut tot ce putea pentru colegii noștri din exil, fusese pîrîtă de concurența revistei 22 că ar fi spus că scriitorii români din Paris prezenți la acel festival nu ar fi reprezentativi. Am asistat la judecarea ei care începea cu întrebarea – pusă de sus, ca unei provinciale – *Ce înseamnă a fi reprezentativ?!*

Din exilul parizian, devenit între timp diaspora, se aflau acolo Oana Orlea, Rodica Iulian, Mircea Iorgulescu și Alexandru Papilian.

Pe Rodica o cunoşteam de cînd am fost la primul cenaclu bucureştean. Nu mai ţin minte cine şi ce a citit, dar felul în care vorbea ea m-a făcut să frecventez o bună bucată de vreme cenaclul acela. Prin 1982 sau 1983 ea a scris o cronică excelentă pentru Europa Liberă despre volumul meu *Linia vieţii*. Dat fiind că în sumarul lui se aflau şi poemele din cauza cărora a fost retrasă de pe piaţă revista *Tribuna*, volumul a fost întors de trei ori de la tipografie, iar eu am fost pusă sub urmărire. O mînă întinsă în condiţiile date contează imens şi nu poate să fie uitată. Aşa că eram bucuroasă că o revăd pe Rodica Iulian. Cu toate astea, a trebuit să mă situez de partea Gabrielei Adameşteanu. Pentru că, oricîte lucruri i-am reproşat (şi probabil că am să-i mai reproşez dacă va fi cazul), nu pot să nu ţin seama de faptul că ea a creat un personaj literar devenit celebru, pe cînd Alexandru Papilian, care conducea *completul de judecată*, profitînd de poziţia lui privilegiată de la France Internationale, nu are în palmaresul său aşa ceva.

Asistînd la acea discuţie, am avut sentimentul că plecarea din ţară e considerată un atu şi m-am trezit spunînd încet, ca pentru sine: „Şi păsările *emigrează*!". Asta l-a făcut pe Mircea Iorgulescu să izbuncnească într-un rîs sarcastic, prin care a pus capăt disputei.

Nu ştiu ce gîndea el, dar eu cred că păsările sînt ca îngerii şi că asimilarea plecărilor numeroase din ultimii ani ai dictaturii cu migraţia acestora în ţările calde, pentru a nu-şi risca viaţa rămînînd într-un climat greu de suportat, nu era de natură să jignească pe cineva. Oricum, discuţia aceea a avut darul de a lămuri anumite lucruri şi nu a dus la o ruptură între cei ce am participat la ea, aşa cum se întîmplă de obicei. Spun asta pentru că, ulterior, Mircea Iorgulescu m-a apărat

în revista *Dilema*, unde fusesem atacată în mod nedrept, iar după o vreme a devenit colaboratorul permanent al revistei 22, condusă de Gabriela Adameşteanu, unde semna cronica literară. Cît despre Oana Orlea şi Rodica Iulian, care în discuția de la Die se simțeau vizate, trebuie să spun că au fost de o eleganță rar întîlnită. Ele au făcut tot ce se putea pentru a stinge flacăra izbucnită între noi din cauza Elenei Ştefoi, care a ținut să demonstreze că ea ar reprezenta cu totul și cu totul altceva decît *concurența*. Ceea ce, dacă stăm strîmb şi judecăm drept, era întru totul adevărat. Chiar dacă nu se știa încă lucrul acesta.

Oricum, constat cu plăcere că, de cînd lucrează în diplomație, distinsa noastră colegă a devenit mai diplomată. Altfel, ar fi părăsit Ministerul de Externe, fiindcă nu i s-a spus că va veṇi acolo și reprezentantul Casei Regale – în persoana *Alteței Sale principele Radu* – şi cred, în mod sincer, că ar fi fost păcat să plece ea pentru că a venit el.

Text apărut în *România literară*,
numărul 46, din 2006

De ce îi scria Brumaru lui Raicu

Reiau volumul *Cerşetorul de cafea*, pe care autorul mi l-a dăruit cu frumoasa dedicaţie: *Pentru Ileana Mălăncioiu, cîrcotaşa literaturii noastre, cu dragoste, Emil Brumaru.* Aceste cuvinte fac trimitere la o discuţie de-a noastră de pe la începutul anilor '90, în care eu am început prin a-i spune: *cîrcotaşă cum sînt*... Lucru care se pare că i-a plăcut, de vreme ce l-a reţinut. E drept că avea un motiv în plus să nu-l uite. La un moment dat, nu mai ştiu ce afirmaţie a făcut el despre Blandiana, la care ea a răspuns printr-un scurt comunicat. Idee nefericită, fiindcă atîta i-a trebuit autorului *Dulapului îndrăgostit* ca să repete de cîte ori avea ocazia: „Îmi pare rău că am supărat-o, dar eu o prefer pe Cîrcotaşa".

Dacă pe mine mă prefera Blandianei, Gabrielei Melinescu îi scria cîndva scrisori de amor. Dar ea l-a lăsat îndrăgostit lulea şi dusă a fost, după cum putem afla din *Cerşetorul de cafea.* Ceea ce nu l-a împiedicat să o iubească în continuare, de la distanţă. Spun asta pentru că, în urmă cu cîţiva ani, am dat întîmplător peste un text de-al lui apărut într-o revistă ieşeană şi am constatat că a reluat cel mai şocant pasaj dintr-un vis erotic al lui Swedenborg, după care nota entuziasmat: „Uite, domnule, ce poate să traducă Bobinocara!".

Dar, cum scrisorile către Gabriela nu le avem, să ne întoarcem la cele din *Cerşetorul de cafea*, prin care cred

că Emil Brumaru e, într-un fel, precursorul scriitorilor tineri de acum, care au depășit pudibonderia de altădată și vorbesc cu dezinvoltură despre sex. Atîta că, spre deosebire de majoritatea acestora, el știe ce deosebire este între dragoste și sex și nu crede că a iubi înseamnă a fi depășit, ci dimpotrivă.

În lumea acestui poet care nu ține seama de mode și de timp, arta înseamnă iubire, ca și religia, iar erosul devine atotcuprinzător. Așa se face că de la el am înțeles *de ce iubește femeile*, mult mai bine decît de la Mircea Cărtărescu, care, dat fiind că e atît de obsedat de el însuși, s-ar putea descurca foarte bine și fără ele. N-aș fi spus lucrul acesta, dacă printre personajele din celebra sa carte *De ce iubim femeile* nu s-ar număra și două poete cu care a călătorit el prin Irlanda și dacă nu și-ar avertiza cititorii să nu creadă, *Doamne ferește*, că experiența sa intimă din acel voiaj ar putea avea vreo legătură cu una dintre ele ori cu amîndouă.

Dacă suavul poet a zis *Doamne ferește*, eu zic *Slavă Domnului* că nu noi – colegele sale cu care a străbătut țara lui Leopold Bloom – i-am inspirat fanteziile erotice din povestirea *Irish cream*, ci fantoma contesei ce bîntuia noaptea prin castelul în care a locuit. Pentru a nu exista nici un dubiu în acest sens, îl citez: „Am intrat toată noaptea-n contesă, în multe rînduri, în multe feluri și-n multe părți, pînă cînd contesa a miorlăit de plăcere în inima patului din inima dormitorului din inima Irlandei, din țara druizilor, a berii Guiness și a lui Joyce".

Aș zice că îl privește personal, dar, din păcate, nu este atît de original cît spun admiratorii săi care nu au mai citit și alți scriitori contemporani. A fost devansat atît prin celebrul vers al lui Marius Ianuș, citat de atîtea ori încît cred că nu e nevoie să vi-l mai

amintesc eu, cît şi prin mărturisirea unei tinere poete, la fel de talentate, că ea ar fi făcut-o cu una dintre statuile de la Universitate.

Spre deosebire de Mircea Cărtărescu, Emil Brumaru n-ar vorbi despre performanţele sale sexual-literare făcînd ironii pe seama colegelor lui ori apelînd la serviciile unor fantome. Nu pentru că i-ar lipsi aşa-zisul curaj artistic necesar ca să-şi permită lucrul acesta, ci pentru că în ochii săi femeia continuă să fie un mister pe care, oricît s-ar strădui, nu-l poate dezvălui odată pentru totdeauna.

Dar să ne întoarcem la scrisorile sale care pot şoca prin accentul pus pe viaţa intimă a unor personaje celebre din literatura universală, pentru a putea fi privite ca nişte fiinţe vii.

Cînd erau publicate în *România literară*, nu-mi imaginam cum vor arăta aceste scrisori într-o carte. Mă bucuram pur şi simplu să revăd număr de număr formula de adresare: *Stimate domnule Lucian Raicu*... Poate fiindcă lumea începuse să-l uite pe marele critic, iar Emil Brumaru ne amintea de el o dată pe săptămînă. Poate fiindcă *andrisantul* nu se mai afla în Bucureşti, unde îl vizitam şi eu uneori, ca şi *cerşetorul de cafea*, pe la începutul anilor '80.

Adunate la un loc, aceste texte literare mi-au produs un adevărat şoc şi am încercat să-mi imaginez ce figură făcea Raicu atunci cînd le citea. Pentru că de-a lungul anilor în care l-am întîlnit, nu l-am auzit niciodată folosind expresii licenţioase, care să contrasteze cu tonul sobru al cărţilor sale.

Şi totuşi, alegerea lui ca *andrisant* a fost şi nu a fost întîmplătoare. Obsesiile literar-sexuale sau sexual-literare ale lui Brumaru, care-l determină să intre în

viața personajelor lui Gogol și ale lui Dostoievski altfel decît comentatorii consacrați ai acestora, nu puteau fi înțelese decît de un critic ca Lucian Raicu, înzestrat cu antenele necesare pentru a percepe fantasticul banalității și a pătrunde în lumea unui mare scriitor astfel încît să o poată vedea din interior. Pentru că asta făcea în felul lui și *păcătosul* care i se mărturisea. Numai că, pentru a trece dincolo de ceea ce s-a spus deja, acesta forța limita ajungînd să constate, bunăoară, că dacă Raskolnikov a îngenunchiat în fața Soniei Marmeladova, care era totuși o prostituată, i s-ar fi părut mai normal ca el să nu o sărute pe picior, cum a spus Dostoievski, ci în altă parte. Ba mai mult, își exprima convingerea că, de fapt, așa s-a și întîmplat, dar la vremea aceea nu se putea scrie direct despre astfel de lucruri, ci trebuia să fie învăluite în mister.

În ceea ce mă privește pot zice: Noroc că nu se scria de atunci așa cum se scrie acum, fiindcă altfel n-am fi putut să mai vorbim despre *secolul romanului* și poate că nici despre roman.

Dar dacă diavolul se ascunde în detalii, așa cum se spune, poate că are dreptate și Brumaru atunci cînd ne atrage atenția asupra unor lucruri trecute sub tăcere de creatorii unor personaje celebre.

De aceea, îmi place să cred că atunci cînd se întreba dacă înainte de a o penetra pe Nastasia Filippovna cu briceagul, Rogojin nu o mai penetrase și altfel, el nu ar fi vrut neapărat să-l șocheze pe Lucian Raicu. Necum pe noi, cititorii săi, care nu eram direct implicați și, ca atare, am fi putut spune: Ce mai contează asta?! Dar limbajul dur folosit de *detectivul Artur* ne abate atenția de la ceea ce știam pînă acum și ne face să ne gîndim că *amănuntul* asupra căruia s-a oprit el ar putea

să fie mai edificator pentru ceea ce s-a întîmplat decît arma crimei. Pentru că ne-ar ajuta să înțelegem mai bine tragedia acestei eroine care nu a putut să opteze pînă în ultima clipă între iluzia salvării prin căsătoria cu prințul Mîșkin și acceptarea destinului prin fuga cu Parfion Rogojin, care era situat la antipodul *fratelui său de cruce,* dar nu o iubea mai puțin.

Valoarea scrisorilor lui Emil Brumaru către Lucian Raicu e dată în ultimă instanță de faptul că ele exprimă obsesiile unui cititor împătimit, care poate mărturisi: „Una din marile mele disperări de lector este că nu pot citi toate cărțile unui autor dintr-odată! Ce delir ar fi să-l am pe Dostoievski integral, în aceeași lectură, în cap! Dar în timp ce citesc *Idiotul*, de exemplu, am uitat o mie de nuanțe din *Crimă și pedeapsă* și tot așa... Nu pot citi decît o singură carte. Iar dintr-o carte nu pot citi decît o pagină!".

Îi înțeleg această disperare, pe care am trăit-o și eu în legătură cu *Dosto* al său și nu pot să nu constat cît de serios este, de fapt, neseriosul de Brumaru în comparație cu unii colegi ai săi foarte serioși, altfel, care nu se sfiesc să afirme că autorul *Demonilor* și al *Fraților Karamazov* ar fi un scriitor depășit, cu care nu merită să-ți mai pierzi vremea.

Dar, cu toate acestea, nu pot să nu mă gîndesc ce figură făcea pudicul Raicu în fața scrisorilor lui șocante la care nu i-a răspuns niciodată.

Deși seamănă atît de bine cu Gogol, așa cum au constatat și Valeriu Cristea și Brumaru, îmi place să cred că el nu ar fi spus, asemenea marelui prozator rus: „Scrisoarea-i o prostie! Scrisori scriu spițerii!". Oricum, pot depune mărturie că pe la începutul anilor '90, mi-a vorbit, zîmbind enigmatic, despre existența

scrisorilor lui Brumaru și m-a întrebat dacă nu le-aș putea publica eu în *Viața Românească*. Nu puteam. Nu doar fiindcă s-ar fi speriat alde Got, ci fiindcă nu peste mult aveam să părăsesc revista aceea de care eram cîndva atît de legată. Dar cred că a fost infinit mai bine că ele au apărut în *România literară*. Întîi, pentru că *andrisantul* a fost de-al casei. Apoi, pentru că visul lui Brumaru *de a deschide într-un tîrg de provincie o prăvălioară cu lenjerie de damă la care să ajungă – printr-un coridor îngust și umed* – toate eroinele celebre din literatura universală nu este al unui pervers, așa cum ar putea să pară la prima vedere, ci al unui cititor rafinat, dispus să le acorde amănuntelor intime de natură să definească un personaj literar exact atît cît trebuie să li se acorde. Nici mai mult, dar nici mai puțin. Faptul că pune accentul pe astfel de amănunte nu trebuie să ne înșele. El constituie *calea lui de acces* care diferă în mod radical de a lui Lucian Raicu. Ca atare, cred că n-ar fi exclus să i se fi adresat *chiar pentru asta* marelui critic situat la polul opus.

* * *

Cu cîțiva ani în urmă, am aflat că Lucian Raicu – în jurul căruia ne adunam cîndva pentru a vorbi despre cărți și a ne apăra astfel de mizeria cotidiană – s-ar fi izolat (ca și Goma) și că nu mai vrea să vadă pe nimeni. Se izolase, dar nu ca Goma, ci ca el însuși.

În toamna lui 2003 am făcut un efort să ajung la Paris cu gîndul de a-l revedea. După o lungă ezitare i-a spus doamnei Sonia Larian că el ar vrea să mă vadă pe mine, dar ar fi bine dacă s-ar putea face cumva să nu-l văd și eu pe el. Fără îndoială, glumise, dar aceste cuvinte ale sale exprimau totuși ceva foarte

serios. Schimbarea produsă din cauza suferinţelor la care sînt expuse *bietele corpuri* îl întrista şi i-ar fi fost mai uşor să comunice cu o cunoştinţă nouă, decît cu cei ce l-am frecventat pe vremea cînd era o bucurie să stai de vorbă cu el. Apăsarea pe care o resimţea era accentuată şi de faptul că nu mai putea să citească. Lucru de la sine înţeles, dacă ne gîndim că viaţa lui erau cărţile.

Pînă la urmă a acceptat totuşi să le fac o scurtă vizită. Deşi nu mai ieşea din casă, era la curent cu ce se întîmplă în lume şi nu îşi schimbase modul de a vedea lucrurile. Cele cîteva replici pe care mi le-a dat dovedeau aceeaşi fineţe de gîndire şi chiar acelaşi umor care mă apropiase cîndva de el. Ce m-a surprins a fost faptul că de cînd trăia cu sabia deasupra capului, începuse să fie dependent de doamna Sonia Larian, cu care, de altfel, întotdeauna a comunicat mai bine decît cu oricine. Şi nu ştiu de ce, uitîndu-mă la ei ca pentru ultima oară, mi-am amintit că Marin Preda le spunea: „Fraţii Raicu".

Text apărut în *România literară*,
numărul 43, din 2005

Riscul de a privi memoria ca zestre

Cartea Ninei Cassian *Memoria ca zestre* a stîrnit comentarii care, inițial, m-au intrigat. Mi se părea că nu e frumos să se vorbească atît de mult despre viața intimă a autoarei. Poate și pentru că nu mi-aș fi imaginat-o pe Tania Radu, care e o intelectuală sobră și delicată, intitulîndu-și o cronică literară: „Stahanovismul amorului“. Dar, după ce am citit și textul la care se referea, mi-am revenit. De vreme ce autoarea cărții socotește memoria un fel de zestre care trebuie apreciată la justa ei valoare și eventual, mărită, cred că am jigni-o dacă am trece peste amorurile sale, povestite cu lux de amănunte, ca și cum nu ar fi existat.

Ce mi se pare totuși de neacceptat este faptul că Nina Cassian nu amestecă realitatea cu ficțiunea doar cînd e vorba despre viața sa intimă, ci și cînd ne spune că ea a iubit partidul, dar partidul nu a iubit-o pe ea. Chiar dacă pot să admit că amorul acesta *neîmpărtășit* ar fi făcut-o să sufere mai mult decît toate celelalte la un loc.

Printre amintirile sale vesele și triste apar și două care sînt legate de numele lui Nichita Stănescu și de al meu. Lui îi reproșează că i-ar fi lăudat și pe ea și pe Bucuroiu, care era securistul Uniunii. De mine se plînge că aș fi înțeles greșit ce a spus cu ocazia unei întîlniri de la Sinaia și aș fi pîrît-o lui Eugen Jebeleanu, iar el ar fi *porcăit*-o din cauza asta.

Dacă Nichita nu se mai poate explica, eu pot și cred că trebuie să fac lucrul acesta. Pentru că, din relatarea eliptică de tot și de toate a doamnei Nina Cassian, nu se înțelege în ce a constat eroarea mea de inteligență și, ca atare, nici cea de ordin moral care ar decurge din ea.

Ce s-a întîmplat, de fapt? Într-o după-amiază am ajuns la Cumpătul – unde nu mai reușisem să merg de multă vreme – și eram efectiv fericită. În fața cantinei am întîlnit-o pe doamna Nina Cassian care mi-a făcut cunoștință cu Mihai Moldovan și mi-a spus că e un compozitor genial. Am intrat și ne-am așezat toți trei la o masă. După ce am mîncat, ea l-a invitat la vila Enescu, unde era cazată, spunînd că ar vrea să-i ceară un sfat în legătură cu o lucrare a sa. Încercînd să evite o întîlnire în doi, el i-a răspuns că îi va face o vizită doar dacă merg și eu. Și, oricît a insistat ea să-l convingă că ar fi mai bine să fie singuri, ca să poată vorbi în liniște despre muzică, nu a cedat. Așa că a trebuit să accept o invitație făcută de voie, de nevoie, deși lucrul acesta mă stingherea. Cu atît mai mult cu cît aveam superstiția că dacă nu încerc să lucrez din prima zi, voi rata toată perioada în care voi rămîne acolo.

Pentru început, gazda noastră ne-a arătat apartamentul de la etaj și l-a întrebat pe regretatul compozitor dacă nu vrea să ne cînte ceva, la care el a răspuns iritat: „Doamnă, eu nu ating pianul lui Enescu". Apoi am coborît în camerele de la demisol, închiriate de ea, unde era o pianină. Acolo ne-a spus că e fericită că are pe ce exersa și a vrut să afle cum se descurca Moldovan într-o cameră în care nu exista un pian. Răspunsul a fost că nu are nevoie de nici un instrument, fiindcă el are muzica în cap. Deși era evident

că replica asta o enervase, doamna Cassian s-a străduit să păstreze aparențele și să înceapă discuția despre muzică pentru care îl invitase. Pe scurt, i-a spus că lucrează la o compoziție a cărei dominantă va fi nota do, dar nu e încă decisă ce anume să fie: o sonată sau o simfonie.

Oricît de nepricepută aș fi în ale muzicii, dilema sa mi se părea cel puțin ciudată. Fiindcă era ca și cum aș spune eu că scriu ceva pe o anume idee, dar nu știu încă dacă va ieși un sonet sau o epopee.

În vreme ce eu rămăsesem cu gîndul la dilema sa, Nina ne-a întrebat dacă nu vrem niște vodcă românească. Moldovan a sfătuit-o să nu mai ofere nimănui așa ceva, iar eu am răspuns că nu beau niciodată vodcă. Pînă la urmă a scos o sticlă de Stolicinaia și a turnat în două pahare. Apoi a tras un sertar, a luat două file din el și-a început să citească un text despre nota Do. Spiritual, plin de vervă și de umor, așa cum scria autoarea în zilele ei bune.

Eu, care eram acolo deși nu ar fi trebuit să fiu, am ascultat și am tăcut. Mihai Moldovan a început: „Doamna Nina, dumneavoastră sînteți o mare poetă. V-am învățat poeziile la școală. Copiii mei au citit *Nică fără frică* și au fost încîntați. Dar, ce să vă spun?! Eu scriu cu note fiindcă nu știu să scriu cu vorbe. Dacă aș fi în stare să compun un text ca ăsta, nu mi-ar mai trebui altceva.

Atunci Nina a izbucnit: „Ești antisemit. Dacă nu aș fi evreică, nu te-ar enerva faptul că stau în casa lui Enescu și nu mi-ai sugera să mă las de muzică“.

Discuția care alunecase în mod nejustificat pe această pantă a durat pînă la masa de seară, unde ne-am dus tot împreună. Acolo ni s-a alăturat un prieten al Ninei

care era arhitect. Datorită prezenţei lui, disputa la care asistasem s-a încheiat, iar ea a insistat să mergem din nou la vila Enescu. După o vreme, combustibilul consumat între timp a făcut ca focul care mocnea încă să se aprindă din nou şi mai tare.

„Sînt convinsă că eşti antisemit, îi repeta Nina lui Moldovan. Dar află că dacă mă priveşti doar ca pe o evreică eşti în eroare. Pentru că eu sînt căsătorită cu Ali – care e creştin – şi, datorită lui, sînt mult mai aproape de ortodoxie decît de iudaism." Apoi ni s-a adresat şi celorlalţi: „Dacă vreţi să ştiţi, nu am citit în viaţa mea nici măcar o pagină din Talmud." „Foarte rău, am zis eu, e una dintre cărţile care ar trebui să fie cunoscute de orice om de cultură." Replica mea a determinat-o să abandoneze acest subiect delicat şi să vorbească despre ultimele sale călătorii. Lucru care m-a bucurat. Dar n-a trecut multă vreme şi-a început să ne spună că în străinătate a văzut nişte filme documentare în care tinerii germani, plini de entuziasm, mergeau cîntînd pe şantierele deschise pentru refacerea ţării aflate la pămînt şi a constatat că *drăguţul de Dolfi* nu ar fi fost chiar aşa cum se crede acum că era.

Atunci a intervenit prietenul ei, arhitectul: „Nina, dacă mai spui una ca asta, cu mîinile mele te strîng de gît!".

„Nu, am zis eu rîzînd, fiindcă nu se va şti că pleda în favoarea lui Hitler şi se va spune că trei antisemiţi au omorît o evreică..."

O clipă, am crezut că va sări ca arsă, dar brusc s-a calmat şi ne-a explicat că *a vrut să ne încerce*. Această replică ne-a revoltat atît de tare încît am socotit că orice am mai spune ar fi de prisos. Aşa că a urmat o tăcere apăsătoare, iar nu peste mult timp am plecat fiecare la casele noastre.

Din ziua următoare, Mihai Moldovan nu o mai saluta, iar comunicarea dintre mine şi ea nu mai avea firescul de pînă atunci.

La Bucureşti, drumurile noastre nu se întîlneau şi multă vreme nu ne-am mai văzut. Într-o zi, la Casa Scriitorilor, s-a apropiat de masa lui Eugen Jebeleanu (despre care aflu din cartea sa că ar fi fost cît pe ce să o violeze cîndva) și – după ce l-a îmbrățișat cu căldură – l-a sărutat, spunînd că nu l-a văzut de multă vreme și i-a fost dor de el. Apoi a-nceput să se pisicească în fața lui și l-a întrebat: „Moni, dragă, de ce nu m-ai vrut niciodată?!". „Nu dispera, i-a răspuns el în glumă, nu e timpul trecut." Abia după scena aceea duioasă, ea a luat act de faptul că eram și eu acolo și mi-a aruncat un zîmbet fals, care nu prevestea nimic bun. Apoi eu a trebuit să plec pentru cîteva minute. Cînd m-am întors, el o întreba: „Măi, Nina, de ce ești tu *poarcă* și nu spui de față cu ea ce mi-ai spus mie?!".

Nu știu dacă asta e *porcăiala* despre care se vorbește în *Memoria ca zestre*. Nici ce spusese Nina în absența mea. Cum de atunci a trecut mai mult de un sfert de veac, nici nu mă mai interesează. Poveștile sale de amor chiar m-au înduioșat. Cu atît mai mult cu cît episodul cu Marin Preda se întinde la nesfîrșit, iar ea ține cu tot dinadinsul să ne convingă că nimic din ce i se poate întîmpla unei femei ieșite din comun nu-i este străin.

Faptul că memoria (privită ca zestre) a trădat-o adesea este explicabil. Mai puțin explicabil pentru o persoană inteligentă ca Nina este că, în iluzia de a și-l trece pe tînărul Preda în întregime la *zestrea* sa, nu scapă nici o ocazie de a o denigra pe Aurora Cornu.

În treacăt fie zis, lucrul acesta m-a mirat cu atît mai mult cu cît întîmplarea a făcut ca o dată, cînd mă aflam pentru cîteva zile la Paris, să ajung la Aurora nu mult după vizita neașteptată a Ninei, care o bulversase. Fiindcă venise învăluită în negru din cap pînă-n picioare să-i spună că a făcut acea (*ultimă*) călătorie ca să-și ia rămas-bun de la lume, pentru că ea nu-i va putea supraviețui lui Ali.

Slavă Domnului că i-a supraviețuit, ca să ne spună ce mult l-a iubit. Altfel exista riscul să nu ne dăm seama de lucrul acesta. Chiar dacă pentru unii dintre noi era evident că în anumite privințe se potriveau foarte bine. Cînd spun asta, îmi revine automat în minte o discuție aprinsă pe care am avut-o cu Al.I. Ștefănescu tot la Cumpătul.

Într-o seară ne adunasem toți cei aflați acolo în holul Vilei nr. 2, la televizor, iar el ne spunea că țăranii au ajuns la sapă de lemn fiindcă ar fi puturoși; nu fiindcă li s-a luat tot ce aveau, iar la bătrînețe primeau de la colectiv cîte o pensie care nu depășea 100 de lei. I-am amintit că pensia sa împreună cu a Ninei și a tatălui ei erau cam de 130-140 de ori cît a unei familii de țărani. În plus, pe vremea aceea, partidul îi mai ocrotea și printr-o lege care limita costul chiriei la 20% din veniturile fixe ale unuia dintre ei. Așa încît plăteau pentru o vilă cam cît plătea un om de rînd pentru o garsonieră. Dar cred că orice i-aș fi spus ar fi fost în zadar, pentru că era greu să-l faci pe Ali să înțeleagă ceva.

Din păcate, mă tem că tot atît de greu ar fi și pentru doamna Nina Cassian să înțeleagă că libertatea sa de a fi făcut tot ce a vrut sub un regim de teroare nu are nimic comun cu cea despre care vorbea N. Steinhardt

atunci cînd mărturisea că el se simțea liber și în închisoare. Cu toate acestea, îmi asum riscul de a-i spune că nu se cuvenea să invoce acea afirmație a monahului de la Rohia pentru a se explica, așa cum s-a întîmplat în interviul acordat lui Daniel Cristea-Enache.

În pofida observațiilor pe care le-am făcut, eu am citit *Memoria ca zestre* cu cel mai viu interes. Pentru că – în linii mari – a readus-o pe Nina Cassian printre noi așa cum era. Singurul lucru de care îmi pare rău este că nu mai pot încheia ce am de spus despre ea recurgînd la sintagma: „Atît de frumoasă și adio!“, prin care mă impresionase cîndva.

Text apărut în *România literară*,
numărul 44, din 2005

Convorbiri cu Eva Iova

Aveţi o poezie profundă, melancolică. Cum vede poeta Ileana Mălăncioiu omul zilelor noastre?

Încerc să văd omul *ca om*. Pentru că, oricît ar evolua (sau involua) o societate în funcţie de condiţiile istorice, nici unul dintre noi nu poate să facă abstracţie de condiţia umană. Or, aceasta presupune, pe de-o parte, bucuria de a trăi, pe de alta, imposibilitatea de a evita suferinţa şi moartea. Lucruri care se intercondiţionează. Dacă am fi veşnici, nu am înţelege ce valoare are viaţa şi cred că nu am fi mai fericiţi. Măcar pentru că nu ar trăi la infinit doar cei dragi, ci şi tiranii sau dictatorii care nu mai pot fi suportaţi.

Dar condiţia umană nu o exclude pe cea istorică, ci o presupune. Iar atunci cînd Istoria ia locul Fatalităţii, un popor e condamnat să nu mai ştie către ce se îndreaptă. *Omul zilelor noastre* a fost silit de împrejurări să înţeleagă că în lumea fără Dumnezeu, în care a trăit o jumătate de veac, nu avea nici o şansă de a se salva şi pare să-i dea dreptate lui Malraux, care spunea că secolul acesta va fi religios sau nu va fi deloc. Din păcate, după constrîngerile la care am fost supuşi, există şi riscul de a se confunda libertatea cu libertinajul, ori de a se ajunge la concluzia că totul este permis. Cred însă că nu aceasta e dominanta şi că, pe măsură ce lucrurile se vor aşeza, ne

vom vindeca de boala de care suferim acum și ne vom împăca mai întîi cu Legea, iar apoi cu noi înșine, pentru a redobîndi armonia pierdută și bucuria simplă de a trăi.

Ce poate schimba poetul în mersul lumii, în gîndirea oamenilor?

Pînă nu demult, poetul era confundat cu un activist, ori era tratat ca un ajutor de nădejde al partidului unic ori al unuia dintre nenumărarele partide apărute după căderea comunismului. Sînt fericită că vremea aceea a fost depășită și că îmi este îngăduit să văd lumea cu ochii mei și să gîndesc, pe cont propriu, ce este dincolo de ea. Pentru că Poezia nu e doar un text, ci și un mod de existență. În ultimă instanță, ea te învață că sensul vieții poate fi chiar această căutare înfrigurată a absolutului, care nu poate fi atins niciodată.

Sînteți o persoană curajoasă, deschisă, fără frică. Totuși, care sînt grijile dumneavoastră, care e frica dumneavoastră?

Nu știu dacă sînt o persoană curajoasă. Am dat această impresie pentru că am spus întotdeauna ce cred și am încercat să fac tot ce stă în puterile mele, asumîndu-mi anumite riscuri, dar, de cele mai multe ori, mi-a fost îngrozitor de frică. De altfel, cred că dacă nu mi-ar fi fost atît de greu să fac ce credeam eu că e bine, n-aș fi avut nici un merit pentru că am mers împotriva curentului.

De obicei, după ce te-ai străduit să faci față unei situații de nesuportat, poți avea o cădere. Ca după o moarte în familie. Dat fiind că foarte mulți oameni care au rezistat sub dictatură, ulterior au cedat la insistențele unor politruci de duzină și au participat la niște lupte de culise care nu-i onorează, cea mai mare grijă a mea de acum este să nu fac în libertate

ce nu am acceptat să fac sub teroare. Fiindcă nimic nu mi se pare mai cumplit decît gîndul că ai putea să fii un om mort înainte de a fi murit.

Ce impresii aveți după vizitele de la Budapesta și Jula? Ce mesaj aveți pentru comunitatea românească din Ungaria?

În ziua de 16 mai am participat pentru a doua oară la o manifestare culturală organizată la Budapesta. Prima a avut loc în urmă cu 35 de ani. La data aceea nici nu se putea pune problema unei întîlniri cu comunitatea românească de acolo. Eram invitați la o întîlnire a scriitorilor tineri din țările socialiste. Trecuse puțin timp de la intrarea trupelor aliate în Cehoslovacia, iar delegații din URSS ne avansau un fel de propuneri rușinoase, ca să uităm ce s-a întîmplat. Cea mai importantă dintre ele era aceea de a face o revistă comună. Dorin Tudoran – care a vorbit în numele delegației noastre – i-a întrebat pe ce graniță ar trebui să fie sediul acelei reviste, în ce limbă va fi redactată și cine o va conduce. La răspunsul că nu ar conta lucrul acesta, pentru că *sîntem frați*, el le-a amintit că și *Cain și Abel au fost frați*. Ce m-a impresionat a fost faptul că în presa maghiară, care era mai liberă decît a noastră, discursul lui a apărut cu acest titlu. Fără îndoială și datorită faptului că în Ungaria era încă vie amintirea lui 1956, care probabil că nu se va șterge niciodată.

Întîlnirea recentă cu comunitatea românească de aici mi-a produs foarte mari emoții. Între altele, datorită faptului că, spre deosebire de cei din diaspora, oamenii din această comunitate nu se află în afara granițelor țării pentru că *ar fi ales libertatea*, ci, mai curînd, pentru că *ei nu au avut de ales: așa le-a fost dat*.

Din nefericire, cred că nu e posibil ca românii din Ungaria să obțină aceleași drepturi pe care le au

maghiarii din România, care impun prin număr şi prin participarea perpetuă la guvernare. În fața elevilor de la Liceul „Nicolae Bălcescu“ din Jula, a trebuit să mă întreb nu doar cît de bine înțeleg ei limba română, ci şi dacă nu sînt mai aproape de poezia maghiară, care a evoluat într-o altă direcție decît a noastră. De aceea m-am bucurat că au ascultat cu atenție tot ce le-am spus şi că au receptat atît de bine recitalul din poezia mea susținut de marea actriță Mariana Mihuț. Cred că efortul profesorilor care au făcut posibilă această comunicare e cu atît mai demn de apreciat şi de respectat cu cît comunitatea din care fac parte e mică, iar riscul de asimilare e foarte mare. În ceea ce mă priveşte, m-am simțit profund onorată că domnul Mircea Opriță, directorul Institutului Cultural Român de la Budapesta, mi-a făcut invitația de a participa la aceste întîlniri, la care m-a prezentat cu deosebită căldură.

Mesajul meu pentru cei pe care i-am întîlnit cu această ocazie este să nu uite nici faptul că sînt români, nici faptul că apartenența la două culturi poate fi transformată într-un avantaj doar prin efortul susținut de a te afirma astfel încît să nu se poată face abstracție de existența ta în nici una dintre ele.

Interviu apărut în 2006,
în *Foaia Românească* din Ungaria

„Numai El ne mai poate salva“

Laura Albulescu: *V-ați intitulat un volum antologic* Linia vieții. *Considerați poezia dumneavoastră ca exponențială pentru biografia dumneavoastră?*

Ileana Mălăncioiu: Antologia din „Biblioteca Polirom“ la care vă referiți reia titlul unui volum apărut în anul 1982 la Cartea Românească. El se deschidea cu poemul „Cîntec de primăvară“, din care citez: „A venit primăvara, speranțele din iarnă s-au dus/ Acum se duc speranțele de primăvară/ Dar o să fie bine la toamnă/ Dar o să fie bine la sfîrșit.// Dar o să fie bine după aceea/ Cînd nu vom mai ști nimic/ Dacă nu vom mai ști nimic/ Dar cine știe“.

Acum, după aproape un sfert de veac, aș putea spune același lucru. Dar pesimismul meu și obsesia morții nu sînt altceva decît un revers al obsesiei vieții și al sensului ei, pe care nu preget să-l caut, în pofida a tot și a toate, știind că disperarea e cea mai rea dintre rele, întrucît te împiedică să acționezi și conține în sine pierzarea.

Pentru a răspunde la întrebarea dumneavoastră voi spune că poezia din cărțile pe care le-am publicat pînă acum este exponențială pentru biografia mea, în măsura în care aceasta e înțeleasă și ca biografie spirituală. Lucru valabil pentru orice poet adevărat. Ceea

ce diferă de la unul la celălalt sînt faptele de viață și cărțile care l-au marcat. De aceea voi preciza că în *călătoria mea spre mine însămi* un rol esențial l-au avut, pe de o parte, teroarea istoriei, pe de alta, faptul că în anii de formare m-a preocupat problema tragicului, care presupune asumarea unei vinovății și a unei responsabilități pentru refacerea echilibrului pierdut. Faptul că am fost percepută de o parte a criticii ca poeta vinei tragice m-a bucurat. Fiindcă trimiterea de la cărțile mele de poezie la cele de eseuri este perfect justificată. În acest sens, amintesc că un capitol din *Vina tragică (tragicii greci, Shakespeare, Dostoievski, Kafka)* este intitulat „Viața ca valoare" și este axat pe analiza *Cărții lui Iov*, care vorbea cu două mii de ani înainte de Cioran despre inconvenientul de a te naște. Nu întîmplător, acest gînditor sceptic, care lua în calcul posibilitatea sinuciderii fără a renunța la *ispita de a exista* se revendica și de la Iov și de la Kirillov. Și pe mine m-a obsedat multă vreme martirul nihilist al lui Dostoievski, care s-a sinucis pentru a-și afirma teribila lui libertate, cu iluzia că astfel va elibera omul de frica fizică de moarte și de frica metafizică de ceea ce va fi după aceea. Dar apoi m-am întors la Iov. Pentru că el a rezistat la încercările de neîndurat la care a fost supus „deși nu era nimeni ca el pe pămînt, credincios și fără prihană" și a reușit să se salveze apărîndu-se cu însuși faptul că viața omului nu este decît o suflare și nu are cum să rămînă nevinovat în fața lui Dumnezeu, a cărui putere e nelimitată. În ceea ce mă privește, cred că nimic nu e mai convingător decît durerea cu care acest revoltat de la care se vor revendica toți nihiliștii de mai tîrziu a sfîrșit prin a-i spune Celui care a creat cerul și pămîntul: „De ce nu treci peste fărădelegea mea, că mă voi culca în țărînă, mă vei căuta și nu mă vei mai găsi".

Volumul de poeme *Ardere de tot*, scris în paralel cu eseurile despre tragic, reflectă exprimarea de sine în faza în care ajunsesem la marile întrebări legate de Transcendență și de salvare. Prin *Linia vieții* m-am întors, pe alt plan, la lumea din care vin – reconstituită în primele volume – și am făcut trecerea către *Urcarea muntelui* pentru a vorbi despre Golgota pe care urca un întreg popor de condamnați. Fără îndoială, asta presupunea un risc. Nu doar existențial, ci și estetic. Pentru că, în dorința de a spune în mod direct ce se întîmpla în lagărul în care trăiam, a trebuit să uit ce învățasem de-a lungul anilor despre poezie și să iau totul, altfel, de la început.

L.A.: ***În ce fel credeți că faptul de a fi femeie a marcat poezia dumneavoastră?***

I.M.: Nu știu. Îmi place să cred că în unul care să n-o submineze din interior. Fiindcă nu sînt feministă, dar nici nu uzez de epitete masculine cu gîndul că astfel aș putea convinge pe cineva că am depășit mult discutata condiție a femeii. Ea există, așa cum există și condiția de bărbat și cred că trebuie luată ca atare. Mai ales acum, cînd nu mai există tabuurile de altădată și se scrie cu atîta dezinvoltură despre sex.

Există poete, altfel stimabile, care afirmă sus și tare că trebuia depășită ipocrizia cu care erau abordate astfel de teme, pentru că sexul ar reprezenta însăși viața. Așa o fi. Dar, din păcate, încercarea de a-ți afirma libertatea prin despărțirea trupului de suflet înainte de a fi nevoit să accepți lucrul acesta, care, în cele din urmă, se va produce oricum, pe mine mă face să mă gîndesc mai curînd la moartea psihică și – implicit – la moartea Poeziei.

L.A.: *Ați reacționat încă din 1996 împotriva unor texte demolatoare nejustificate, scriind: „...cultura română (ca*

orice cultură care se respectă) nu o poate lua mereu de la capăt, în funcție de imperativele momentului ori de dosarele celor care o fac". După zece ani, credeți că îndemnul dumneavoastră își mai menține actualitatea?

I.M.: Așa cum spunea Andrei Pleșu într-o emisiune de prin 2003, reluată zilele trecute pe TVR Cultural, faza de isterie din prima jumătate a anilor '90 a fost depășită. Pericolul care ne pîndește acum îl constituie un fel de blazare care nu prevestește nimic bun. Revenind la întrebarea dumneavoastră pot spune că voi rămîne împotriva judecării literaturii în funcție de dosarul de cadre al autorului, așa cum am fost și înainte de 1989. Mi-am făcut lucrarea de licență despre filosofia lui Blaga – atunci cînd cărțile sale nu puteau fi citite decît de la fondul secret al Bibliotecii Academiei – și nu aș vrea să se ajungă din nou la așa ceva. Cei care nu au valoare vor ieși din circuit de la sine, nu trebuie să-i dea te miri cine afară din literatură pentru că li s-a scăzut nota la purtare. Constatarea că scriitori importanți, care erau tratați ca niște conștiințe naționale, au colaborat cu poliția politică, ar trebui să ne pună efectiv pe gînduri și să ne determine să lăsăm lucrurile să le mai rezolve și timpul, care, cu sau fără voia noastră, pînă la urmă tot va trebui să corecteze erorile făcute și la această răscruce a istoriei, ca și la cea dinaintea ei.

L.A.: *Ați vorbit convingător despre „rezistența prin cultură" și despre „supraviețuirea prin cultură" în anii dictaturii. Cum apreciați starea actuală a culturii într-un regim de libertate?*

I.M.: Voi începe prin a constata că e prima oară cînd apreciază cineva faptul că m-am pronunțat împotriva celor care se simt datori să batjocorească *rezistența prin cultură*. Am făcut-o din două motive. Întîi pentru

că formularea asta, care îi aparține lui Noica, devenise calul de bătaie al *adevăraților rezistenți* care au apărut după 1989 precum ciupercile după ploaie. Ascultîndu-i, am fost silită să mă întreb: Să fi fost oare de preferat *rezistența prin incultură* împotriva căreia nu știu să se fi pronunțat? Al doilea motiv pentru care am intervenit în dezbaterea publică la care vă referiți a fost acela că eu nu cred că între disidența din țara noastră și rezistența prin cultură ar exista o prăpastie de netrecut. La urma urmei, de ce ar fi fost mai important să-ți exprimi protestul printr-o scrisoare adresată unui ștab mai mic ori mai mare, decît printr-o carte care chiar a însemnat ceva.

Dacă pentru noi, scriitorii, s-a schimbat efectiv ceva în bine este faptul că nu mai există cenzura și că apariția unei cărți nu mai depinde de planurile aprobate de un ștab oarecare, pentru că au apărut editurile particulare. Din păcate, cenzura politică nu putea să dispară definitiv peste noapte. Se mai practică și acum, așa, în virtutea obișnuinței. Nu demult, mi-am întrerupt din nou colaborarea la o revistă a Uniunii, pentru că în ea se putea spune orice despre Noica, despre Marin Preda sau despre Nichita Stănescu, dar nu aveai voie să o atingi nici măcar cu o floare pe doamna Muscă, pentru că dumneaei ar fi făcut niște lucruri extraordinare pentru cultură. Din păcate, tributul plătit puterii în libertate e mai mare decît înainte de evenimentele din decembrie, cînd nici un intelectual care se respecta nu mai făcea sluj în fața unui politruc oarecare. Veți zice că exagerez, dar eu nu am uitat cîtă lume bună a ținut să vorbească despre poetul Radu Mischiu și despre eseistul Gabriel Țepelea, care ajunsese să fie plimbat ca sfintele moaște, fiindcă nu se mai putea deschide fără el nici un tîrg de carte.

N-am fost dezamăgită doar de *apoliticii* lui Iliescu, ci și de acei intelectuali rafinați care ieșeau la anumite intervale pe micul ecran, cum ies păpușile dintr-un ceas de epocă, să ne spună că trebuie să-l votăm pe Băsescu.

L.A.: *Care sînt poeții români cu care vă simțiți a fi într-o relație de afinitate?*

I.M.: Ca și Emil Botta, pe care am avut bucuria de a-l cunoaște de cînd am debutat, am comunicat întotdeauna mai profund cu morții, care mă fac să mă gîndesc la marea taină, decît cu cei vii. Oricum, cred că nu e zi de la Dumnezeu în care să nu se întîmple ceva prin care să îmi amintesc de Bacovia și să repet după el: „...e timpul, toți nervii mă dor, o, vino odată măreț viitor". Dar, aproape fără să-mi dau seama cum, ades mă întorc și la melancolia eminesciană. În ultimul poem din antologia de la Polirom mă întreb: „Dar ce mai e Lazăr, cel de după Învierea lui Lazăr/ căruia i s-a pierdut urma de parcă/ nu ar fi existat niciodată" și sfîrșesc prin a cere eu însămi ceea ce nu credeam să pot accepta vreodată: „Ca să nu mi se piardă cu totul urma/ Pe drumul pe care l-am străbătut odată pînă la capăt/ Cu puterea ta nemărginită asupra mea/ Pe mine morții mele redă-mă". Nu întîmplător, Eiléan Ní Chuilleanáin a preluat titlul acelui poem care trimite la *Oda în metru antic* și a intitulat versiunea engleză a antologiei mele apărută în Irlanda sub semnătura ei: *After the Raising of Lazarus*

L.A.: *Există și poeți care vă sînt departe, dar pe care îi admirați?*

I.M.: Depinde ce înțelegem prin departe. Bunăoară, pentru Marta Petreu, de care nu mă desparte doar distanța dintre București și Cluj, ci și cea dintre

generațiile noastre, care au concepții diferite despre poezie, am o admirație deosebită. Pentru că, în toată forfota asta, în care atîția intelectuali renumiți au mizat pe te miri cine ori te miri ce, ea a mizat pe cultură și a lucrat imens. Și pentru că pe tot ce face se pot vedea bunul-gust și amprenta pusă de ea. De Blandiana m-am delimitat uneori, dar cred că fără ea mi-ar fi fost și mai greu să rezist în vremurile grele, cînd mă regăseam în *proiectele ei de trecut* mai mult decît aveam să mă regăsesesc ulterior, în cele de viitor. Și exemplele ar putea continua.

L.A.: *Considerați că e necesară (și posibilă), în acest moment, o anumită coeziune (care să depășească grupurile) a intelectualilor în România.*

I.M.: Cred că riscul cel mai mare care pîndește acum țara noastră este ca analfabeții intrați în politică după evenimentele din decembrie să ia pentru totdeauna locul celor dinainte de ele. Ceea ce ne unea înainte de 1989 era ura împotriva lui Ceaușescu și a regimului său. Acum lumea noastră e minată de aceleași tare ca întreaga societate românească. Nu e un secret pentru nimeni că există un grup format din cîțiva inși care fac parte din toate juriile, comitetele și comițiile și că, dacă nu intri în vederile acestuia, poți muri cu zile între cei patru pereți ai tăi oricît de talentat ai fi. Din păcate, în condițiile date nu cred că este posibilă o altfel de coeziune a intelectualilor. Dar asta nu mă împiedică să am o reacție de respingere a celor ce-și permit să se erijeze în judecătorii lor, fără să aibă o minimă acoperire prin ceea ce reprezintă ei. Recent, am fost invitată la o emisiune de la Realitatea TV despre rolul intelectualului. Dat fiind că nu cunoșteam pe nici unul dintre cei cu care ar fi trebuit să particip la acea dezbatere mi-am exprimat îndoiala că am putea

intra într-un dialog firesc în fața camerelor de luat vederi. Din curiozitate, am urmărit emisiunea. Pe tot parcursul ei, peste capetele invitaților putea fi citită întrebarea „de ce sînt intelectualii lași?“, despre care ni s-a spus că ar fi un citat din Mircea Eliade. Mi-a părut bine că am refuzat invitația, pentru că n-aș fi putut să-i răspund la această întrebare nici celebrului istoric al religiilor care o pusese, necum lui Mihai Tatulici, care o preluase mecanic, fără să înțeleagă că refuzul implicării nu e neapărat o dovadă de lașitate, iar în anumite situații poate fi una de demnitate și chiar de curaj.

L.A.: *Care sînt persoanele, indiferent de cîmpul lor de activitate, cu care credeți că v-ați putea întîlni (sau chiar vă întîlniți) într-un fel de alianță spirituală?*

I.M.: La această întrebare mi-e cel mai greu să vă răspund. Fiindcă, în ultimii ani, din cauza unor drame din familia mea am fost nevoită să mă retrag din viața publică și încă mi-e greu să reintru în ea. Odată cu moartea mamei, după o pareză care a țintuit-o pentru doi ani la pat – și a trebuit să fie vegheată în permanență de mine și de surorile mele – s-a rupt și legătura cu satul din care veneam. Singurii oameni din lumea literară cu care am comunicat în mod frecvent în ultimii ani au fost Daniel Cristea-Enache (cu care, atunci cînd se putea, lucram la cartea de convorbiri *Recursul la memorie*) și Sonia Larian, care îmi telefona deseori, pentru că străbătea o perioadă la fel de grea ca mine. Lui Daniel îi datorez faptul că, determinîndu-mă să lucrez și în condițiile date, m-a ajutat să nu capitulez. Vorbind cu Sonia, fie despre Raicu, care era de multă vreme într-un spital, fie despre mama, îmi revenea automat în minte cartea sa, *Bietele corpuri*. Ceea ce mă obseda era constatarea ei că trupul are o

memorie a lui, în care o întîmplare care te-a marcat persistă și atunci cînd memoria propriu-zisă n-o mai reține. Împrejurările m-au constrîns să constat că avea dreptate și că ideea asta e infinit mai profundă decît poate să pară la prima vedere.

Dar să vă spun ce s-a întîmplat, de fapt. A trebuit să țin cu mîinile mele trupul cald încă al mamei, ca să fie spălat, și îmi luneca printre ele ca un pește lucios care încearcă să scape înapoi în apa din care e scos. De atunci a trecut mai mult de un an, dar uneori simt încă în mîini curentul acela viu care se scurge încet din trupul părăsit cu greu de suflet și nu mă pot gîndi la nimic altceva decît la refacerea Alianței cu Dumnezeu. Pentru că în pofida încercărilor la care ne supune, cred că numai El ne mai poate salva.

Interviu apărut în revista *Cuvîntul*,
numărul 5, din 2006

Cuprins

Addenda

În colecția Ego. Publicistică

au apărut:

Robert Turcescu – *Dans de Bragadiru*
Silviu Brucan – *Profeții despre trecut și despre viitor*
Cristian Tudor Popescu – *Libertatea urii*
Lucian Mîndruță – *Fabrica de tămâie*
Radu Pavel Gheo – *Adio, adio, patria mea cu î din i, cu â din a*
Eugen Istodor – *Viețașii de pe Rahova*
Vitalie Ciobanu – *Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova. Eseuri*
Vasile Gârneț – *Intelectualul ca diversiune. Fragmente tragicomice de inadecvare la realitate*
Marius Tucă – *Verde-n față*
Radu Pavel Gheo – *DEX-ul și sexul*
Silviu Brucan – *Secolul XXI: Viitorul Uniunii Europene. Războaiele în secolul XXI*
Radu Pavel Gheo – *Adio, adio, patria mea cu î din i cu â din a* (ediția a II-a)
Robert Turcescu – *Fiare vechi. Dileme cotidiene*
Radu Pavel Gheo – *Românii e deștepți* (ediția a II-a)
Andrei Codrescu – *Scrisori din New Orleans*
Dorin Tudoran – *Absurdistan. O tragedie cu ieșire la mare*
Mihaela Miroiu – *Neprețuitele femei*
Daniel Dăianu – *Ce vom fi în Uniune*
Robert Turcescu – *Dans de Bragadiru* (ediția a II-a)
Andrei Gheorghe – *Midnight Killer*
Ileana Mălăncioiu – *Crimă și moralitate*

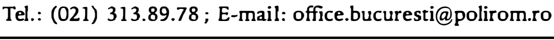
în pregătire:

Adrian Cioroianu – *Sic transit gloria... Cronica subiectivă a unui cincinal în trei ani și jumătate*
Alex. Leo Șerban – *De ce vedem filme. Et in Arcadia Cinema*

www.polirom.ro

Redactor: Dan Daia
Coperta: Radu Răileanu
Tehnoredactor: Luminiţa Modoranu

Bun de tipar: octombrie 2006. Apărut: 2006
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 * P.O. Box 266
700506, Iaşi, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare) ; E-mail: office@polirom.ro
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33,
O.P. 37 * P.O. Box 1-728, 030174
Tel.: (021) 313.89.78 ; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

Tipografia S.C. PRINT MULTICOLOR S.R.L. Iaşi
Str. Bucium nr. 34, Iaşi 700265
tel. 0232-211225, 236388, fax. 0232-211252

„După evenimentele din decembrie, cînd mii de oameni ieşeau în stradă şi întrebau «Cine-a tras în noi după 22 ?» şi cereau «Să fie judecat pentru sîngele vărsat», iar eu mă situam de partea lor, un distins intelectual ne amintea că adevărata morală e cea reflexivă. Mi-am luat doctoratul cu o teză despre vina tragică şi ştiam foarte bine că în cazul unui erou tragic ceea ce contează în primul rînd sînt sentimentul de vinovăţie şi autopedeapsa, care e infinit mai mare şi mai greu de suportat decît pedeapsa. Dar, în lumea în care trăim, morala reflexivă nu a făcut pe nimeni să-şi piardă somnul pentru că are pe conştiinţă moartea a sute de tineri nevinovaţi şi să sfîrşească prin a se preda de bunăvoie în faţa instanţei spre a se reconcilia cu Legea şi cu sine. Acum, cînd am ajuns din nou să stăm sub semnul derizoriului, iar sloganul electoral «Să trăiţi bine!» a devenit o glumă şi pentru copii, mă gîndesc fără să vreau că, dacă aş fi murit pentru ce a ieşit, aş fi fost foarte tristă pe lumea cealaltă. E drept că nici pe lumea asta nu sînt prea veselă, dar mă pot bucura că mai văd încă soarele şi – chiar dacă uneori sînt deprimată pentru că lucrurile merg din rău în mai rău – mă gîndesc că nu se poate să nu mai existe şi o altă soluţie decît cea de avarie pe care am fost nevoiţi să o adoptăm încă o dată.“

Ileana Mălăncioiu

EDITURA POLIROM

ISBN 973-46-0415-5
978-973-46-0415-9
9789734604159

www.polirom.ro